

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΠ. ΚΑΡΑΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΠΑΙΔΙΑΤΡΟΣ

**Η ΠΡΩΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ:
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΙΧΑΗΛ,
ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ,
ΒΙΕΝΝΗ 1794

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ
ΑΘΗΝΑ - ΠΕΙΡΑΙΑΣ 1994

ISBN 960-7306-94-5

Copyright

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΘΑΝ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ – ΧΟΝΔΡΙΚΗ ΠΩΛΗΣΗ:

ΑΘΗΝΑ: ΑΒΕΡΩΦ 2 Τ.Κ. 104 33 ΤΗΛ.: 5238305 (4 γραμμές) FAX: 5238959

ΠΕΙΡΑΙΑΣ: ΚΑΡΑΟΛΗ & ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ 45 Τ.Κ. 185 32 ΤΗΛ.: 4114417-8, FAX: 4173571

Ἐπετειακή ἐπανεκδόση

Διακόσια χρόνια (1794-1994) συμπληρώνονται φέτος ἀπὸ τότε πού ὁ ἰατρός Κωνσταντῖνος Μιχαήλ¹ ἐξέδωσε στή Βιέννη, στὰ 1794, τὴν πρώτη Ἱστορία τῆς Ἱατρικῆς στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Τὸ ἐπετειακὸ αὐτὸ γεγονός τιμᾶται, τώρα, μὲ τὴ φωτομηχανικὴ ἐπανεκδόση τῆς πρώτης στὰ ἑλληνικὰ Ἱστορίας τῆς Ἱατρικῆς, μὲ τὴν πρόσθήκη ἑνὸς εὐρετηρίου ὀνομάτων καὶ πραγμάτων καὶ ἑνὸς εἰσαγωγικοῦ κειμένου γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο Μιχαήλ καὶ τὰ συγγράμματά του.

1. Ἀπὸ τίς ὀκτῶ ἑλληνικὲς Ἐγκυκλοπαιδεῖες καὶ τίς τέσσερες ξένες πού ἐκδόθηκαν μὲ προσθήκες στὰ ἑλληνικὰ, καμμία δὲν καταχωρεῖ σχετικὸ λῆμμα γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο Μιχαήλ. Ὡστόσο, καὶ ἀπὸ τίς ἱστορίες τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας μόνο δύο τὸν μνημονεύουν.

Ἡ ἐποχή

Κατά τὸ δεύτερο μισό τοῦ 18ου αἰῶνος, τὴν πρώτη περίοδο τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ, αὐξάνεται σημαντικά ὁ ἀριθμὸς τῶν βιβλίων τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν², μὲ ἀποτέλεσμα ἡ ἐπιστημονικὴ γνῶση νὰ διαχέεται στὸν ἑλληνικὸ χῶρο. Ἡ νέα γνῶση τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν μέσω τῶν βιβλίων πού ἐκδίδονται καθίσταται γνωστὴ στοὺς Ἕλληνες ἀναγνώστες.

Στὴν ἀναγεννητικὴ αὐτὴ προσπάθεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ συμμετέχουν καὶ γιατροί, πού διακατεχόμενοι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ συμβάλλουν στὴ μόρφωση τοῦ Γένους, μεταφέρουν τὶς ἐπιστημονικὲς ἰατρικὲς γνώσεις στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο μὲ τὰ βιβλία πού συγγράφουν καὶ ἐκδίδουν³.

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ κάνει τὴν ἐμφάνιση καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Μιχαήλ μὲ τὰ συγγράμματά του. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἀπὸ τὰ δώδεκα ἰατρικοῦ περιεχομένου βιβλία πού ἐκδόθηκαν κατὰ τὸ δεύτερο μισό τοῦ 18ου αἰῶνος τὰ δύο ἦταν τοῦ Κωνσταντῖνου Μιχαήλ⁴.

2. Ἐνδεικτικὰ βλ. Γιάννη Καρᾶ, Οἱ φυσικὲς-θετικὲς ἐπιστῆμες στὸν ἑλληνικὸ 18ο αἰῶνα, Ἀθήνα 1977, σελ. 42.

3. Ἀπὸ τὸ 1745 ἕως τὸ 1821 ἐντοπίζονται, συνολικά, 29 βιβλία ἰατρικοῦ περιεχομένου. Βλ. Δημητρίου Καραμπερόπουλου, Ἡ μεταφορά τῆς ἰατρικῆς γνῶσης μέσω τοῦ ἐντύπου βιβλίου κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ, στὸν ὑπό ἐκδοσὴ τόμο τοῦ Διεθνoῦς Συνεδρίου «Νεοελληνικὸς Διαφωτισμὸς, οἱ Εὐρωπαϊκὲς ἰδέες καὶ ὁ ἀναγεννόμενος Ἑλληνισμὸς. Μνήμη Κ. Θ. Δημαρᾶ, Βόλος 1993. Πρβλ. Γιάννη Καρᾶ, Οἱ φυσικὲς-θετικὲς... ὀ.π., σελ. 101-117.

4. Βλ. Γιάννη Καρᾶ, οἱ φυσικὲς... ὀ.π., σελ. 102-106, Δημητρίου Καραμπερόπουλου, Ἡ μεταφορά τῆς ἰατρικῆς γνῶσης... ὀ.π.

Σύντομο βιογραφικό του Κωνσταντίνου Μιχαήλ (1751-1816)

Λίγα στοιχεία γνωρίζουμε για τη ζωή του εκ Καστορίας ιατροῦ Κωνσταντίνου Μιχαήλ⁵ κι αυτά τὰ λίγα τὰ ἐπαναλαμβάνουν ὄσοι γράφουν γιὰ τοὺς Ἕλληνες λογίους τῆς Προεπαναστατικῆς περιόδου καὶ τοὺς λογίους τῆς Καστορίας.

Ὁ Κωνσταντῖνος Μιχαήλ γεννήθηκε στὴν Καστοριά στὰ 1751 καὶ παρακολούθησε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα κοντὰ στὸν Μιχαήλ Παπαγεωργίου τὸν Σιατιστέα⁶, ἐνῶ ἀργότερα στὴν Ἀκαδημία τῆς Βιέννης σπούδασε φιλοσοφία καὶ ἰατρική.

Λεπτομέρειες, ὥστόσο, γιὰ τὴ ζωή καὶ τίς σπουδές του δὲν γνωρίζουμε. Ἀπὸ τὰ δημοσιευμένα, ὅμως, ἔργα του μποροῦμε νὰ ἐξαγάγουμε ὀρισμένα συμπεράσματα:

α) Ὁ Κωνσταντῖνος Μιχαήλ κάνει τὴν ἐμφάνισή του στὰ γράμματα στὰ 1779, σὲ ἡλικία 28 ἐτῶν, μὲ τὴ δημοσίευση ἑνὸς ἐπιγράμματος στὸ βιβλίο τοῦ Θωμᾶ Δημητρίου τοῦ Σιατιστέα⁷, ὅπου χαρακτηρίζεται ὡς «λογιώτατος». Τότε, πιθανόν, νὰ μὴν ἦταν ἀκόμη φοιτητῆς τῆς Ἰατρικῆς.

β) Σὲ ἡλικία 34 ἐτῶν, στὰ 1785, μετέφρασε καὶ τύπωσε τὸ βιβλίο «Ἐγχειρίδιον τοῦ ἐν ἰατροῖς σοφωτάτου Τισσότου..», ὅταν ἀκόμη ἦταν φοιτητῆς, ὅπως ὁ ἴδιος σημειώνει στὸν τίτλο τοῦ βιβλίου καὶ στὸ κείμενο πρὸς τὸν ἀναγνώστη.

γ) Ὁ Κωνσταντῖνος Μιχαήλ, στὰ 1794, γράφει στὴν «Ἱστορία τῆς Ἰατρικῆς» του⁸ ὅτι παρακολούθησε τὸ μάθημα τῆς «Ἰατρικῆς

5. Γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο Μιχαήλ βλ. στὸ τέλος τὴν σχετικὴ βιβλιογραφία. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι δὲν καταχωρεῖται ἰδιαίτερη ἐργασία γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο Μιχαήλ στὸ βιβλιογραφικὸ κατάλογο γιὰ τὴν Καστοριά. Βλ. Στάθη Πελαγίδη, Βιβλιογραφικὸ σχεδιάγραμμα γιὰ τὴν πόλη τῆς Καστορίας, *Μακεδονικά* τόμ. 24, 1984, σελ. 262-295.

6. Γιὰ τὸν Μιχαήλ Παπαγεωργίου τὸν Σιατιστέα βλ. Κωνσταντίνου Σάθα, *Νεοελληνικὴ Φιλολογία*, Ἀθήνα 1868, σελ. 524-526, Ἄνδρ. Βρεττοῦ-Παπαδοπούλου, *Νεοελληνικὴ Φιλολογία*, τόμ. Β', 1857, σελ. 315.

7. Βλ. Θωμᾶ Δημητρίου τοῦ Σιατιστέως, *Γραμματικὴ τῆς Ἰταλικῆς-γλώσσης*, Βιέννη 1779. Πρβλ. Ε. Legrand, *Bibliographie Hellénique*, XVIIe siècle τόμ. II ἀρ. 953.

8. Κωνσταντίνου Μιχαήλ, *Διατηρητικὴ ἥς προτέτακται καὶ ἱστο-*

Πράξεως» του καθηγητού Μαξιμιλιανού Στόλλ⁹, ο οποίος είχε πεθάνει τό 1787. Μπορεί νά υποθέσει κανείς ότι εκείνο περίπου τό χρόνο ή λίγο νωρίτερα θά είχε λάβει καί τό πτυχίο τής Ίατρικῆς.

δ) Ἡ ἔκδοση τοῦ βιβλίου τοῦ «Διαιτητική» στά 1794, ὅταν ἤδη ἦταν γιατρός, πραγματοποιήθηκε μέ «φιλική δαπάνη». Ἀπό τό γεγονός αὐτό μπορεῖ κανείς νά συμπεράνει ότι, πιθανόν, ἡ ἱατρική ἐπαγγελματική ἐργασία του νά μήν ἦταν ἱκανοποιητική, ὥστε νά χρηματοδοτήσει ὁ ἴδιος τήν ἔκδοση τοῦ βιβλίου του.

ε) Ὁ Κωνσταντῖνος Μιχαήλ ὅπως φαίνεται ἀπό τά ἔργα του ἦταν γνώστης τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, τῆς λατινικῆς, τῆς γερμανικῆς, καί γαλλικῆς γλώσσης.

Οἱ καταγόμενοι ἀπό τήν Καστοριά καί διαμένοντες σέ διάφορες πόλεις τῆς Εὐρώπης ἐξεδήλωναν τήν ἀγάπη τους πρός τήν ἰδιαίτερη πατρίδα τους μέ τήν παροχή οικονομικῆς βοήθειας στούς ἀναξιοπαθοῦντες, στούς Ἱερούς Ναούς καί στά Σχολεῖα¹⁰.

Παρόμοια καί ὁ Κωνσταντῖνος Μιχαήλ κατέθεσε τό ποσό τῶν 2.800 φιορινίων¹¹, οἱ τόκοι τῶν ὁποίων ἀπό τοὺς Ἐπιτρόπους

ρία συνοπτική περί ἀρχῆς καί προόδου τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης. Βιέννη 1794, σελ. 134-135.

9. Ὁ.π., σελ. 134. Μάλιστα στή σελ. 421 ἀναφέρεται στόν Στόλλ, ὅπου καταχωρεῖ καί κείμενό του στά λατινικά ἀπό τό ἔργο του Praelect. in diversos morbus καί τό ὁποῖο μεταφράζει στά ἑλληνικά. Γιά τόν Αὐστριακό κλινικό καί ἐπιδημιολόγο Μαξιμιλιανό Στόλλ (Maximilian Stoll, 1742-1787), βλ. Ὁ δ. Παλλίδης, Μεγάλη Ἑλληνική Ἐγκυκλοπαίδεια, τόμ. 22, Arturo Castiglioni, Ἱστορία τῆς Ἱατρικῆς, ἑλληνική μετάφραση, Ἀθήνα 1961, τόμ. 2, σελ. 604. Οἱ τίτλοι τριῶν βιβλίων τοῦ Στόλλ καταχωροῦνται στόν κατάλογο τῆς βιβλιογραφίας τοῦ Ἀναστασίου Γεωργιάδου, Ἀντιπανάκεια, Βιέννη 1810, σελ. 540.
10. Βλ. Παύλου Ἰωάννου, Περιγραφή τῆς ἐν Μακεδονίᾳ Καστοριάς ἐκ τῆς τοῦ Πουκεβίλλου περιηγήσεως εἰς τήν Ἑλλάδα ἐρανισθεῖσα καί μετά τινῶν προσθηκῶν συνθεθεῖσα, περιόδ. Νέα Πανδώρα τόμ. 4, 1853, σελ. 387α.
11. Γιά τήν προσφορά αὐτή τοῦ Κωνσταντίνου Μιχαήλ, βλ. Σωφρο-

της Κοινότητας της Βιέννης¹² αποστέλλονταν τακτικά στην Καστοριά για την συντήρηση της 'Ελληνικής Σχολής¹³. 'Επιπλέον απέστειλε στη Βιβλιοθήκη της γενέτειράς του έξιακόσια αντίτυπα του βιβλίου του «'Εγχειρίδιον τοῦ ἐν ἰατροῖς σοφωτάτου Τισσότου..» ἐκ τῶν ὁποίων, ὅπως ἔχει γραφῆ ἀπό ἱστορικούς μελετητές, πολλά σώζονται στή γενέτειρά του μέχρι σήμερα¹⁴.

νίου Εὐστρατιάδου, 'Ο ἐν Βιέννῃ Ναός τοῦ 'Αγίου Γεωργίου καί ἡ Κοινότης τῶν 'Ελλήνων 'Οθωμανῶν ὑπηκόων, 'Αλεξάνδρεια 1912, σελ. 100-103, Κωνσταντίνου Κούμα, Γεωγραφία ἐκτεθεισα μὲν γαλλιστί ὑπό 'Αδριανοῦ Βάλθι ἐρμηνευθεῖσα δέ διὰ χρήσιν τῶν 'Ελλήνων, Βιέννη 1839, σελ. 140, Τρύφωνος Εὐαγγελίδου. 'Η παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας. 'Ελληνικά Σχολεῖα ἀπὸ τῆς 'Αλώσεως μέχρι Καποδιστρίου, τόμ. 1, 'Αθήνα 1936, σελ. 121, Νικολάου Β. Τωμαδάκη, 'Η συμβολὴ τῶν 'Ελληνικῶν Κοινοτήτων τοῦ 'Εξωτερικοῦ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς 'Ελευθερίας, 'Αθήνα 1953, σελ. 17.

12. Γιὰ τὴν 'Ελληνικὴ Κοινότητα τῆς Βιέννης ἐνδεικτικὰ βλ. Σπυρίδωνος Δ. Λουκάτου, 'Ο πολιτικὸς βίος τῶν 'Ελλήνων τῆς Βιέννης κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν καὶ τὰ Αὐτοκρατορικὰ πρὸς αὐτοὺς προνόμια. 'Ανάτυπον ἐκ τοῦ *Δελτίου τῆς 'Ιστορικῆς καὶ 'Εθνολογικῆς 'Εταιρείας τῆς 'Ελλάδος*, τόμ. 15 (1961) σελ. 287-351, Σπυρίδωνος Λάμπρου, Σελίδες ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς ἐν Οὐγγαρίας καὶ Αὐστρίας Μακεδονικοῦ 'Ελληνισμοῦ. Πρυτανικὸς λόγος. 'Αθήνα 1912, 'Αναστασίου Παλλατίδη, 'Υπόμνημα ἱστορικὸν περὶ ἀρχῆς καὶ προόδου καὶ τῆς σημερινῆς ἀκμῆς τοῦ ἐν Βιέννῃ 'Ελληνικοῦ Συνοικισμοῦ, Βιέννη 1845, Νεοφύτου Δούκα, Παραίνεσις πρὸς τοὺς ἐν Βιέννῃ φιλογενεῖς 'Ελληνας εἰς σύστασιν σχολείου 'Ελληνικοῦ, Βιέννη 1810, 'Ι. Κ. Βογιατζίδου, Αἱ 'Ελληνικαὶ Κοινότητες τῆς Αὐστροουγγαρίας, *Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης 'Ελλάδος*, 'Αθήνα 1926, σελ. 71-78, Γεωργίου Λαῖου, ὁ 'Ελληνικὸς τύπος τῆς Βιέννης ἀπὸ τοῦ 1784 μέχρι τοῦ 1821, 'Αθήνα 1961, σελ. 6-8.
13. βλ. Γ.Π. Κουρνούτου, Σχολεῖα τῆς Τουρκοκρατούμενης Καστοριάς, Γέρας 'Αντωνίου Κεραμόπουλου, 'Αθήνα 1953, σελ. 426-468, Ματθ. Παράνικα, Σχεδιάσμα περὶ τῆς ἐν τῷ 'Ελληνικῷ ἔθνεϊ καταστάσεως τῶν γραμμάτων ἀπὸ τῆς 'Αλώσεως Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεστάσεως (18^ο) ἑκατονταετηρίδος, Κωνσταντινούπολις 1867, σελ. 53-54.
14. βλ. Χρυσοῦ Καραγκούνῃ, Σχολεῖα, διδάσκαλοι, εὐεργέται Καστορίας, χειρόγραφο 1, σελ. 25, Δημόσια Βιβλιοθήκη Καστοριάς,

Ὁ Κωνσταντῖνος Μιχαήλ ἔζησε στή Βιέννη, ὅπου ἄσκησε τὴν ἰατρικὴ καὶ μὲ τὸ συγγραφικὸ τοῦ ἔργο κατατάσσεται μεταξύ τῶν ἐπιφανέστερων λογίων τῆς ἐποχῆς τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ.

Ἐπεβίωσε στή Βιέννη τὴν 27 Νοεμβρίου τοῦ 1816¹⁵.

Παντελή Ζάττα, Σχολεῖα, διδάσκαλοι, λόγιοι τῆς Τουρκοκρατούμενης Καστοριάς, Καστοριά 1984, σελ. 61.

15. Ἄνδρ. Δημητρακόπουλου, Ἐπανορθώσεις σφαλμάτων παρατηρηθέντων ἐν τῇ Νεοελληνικῇ φιλολογίᾳ τοῦ Κ. Σάθα, Τεργέστη 1872, σελ. 43.

Τό συγγραφικό του έργο

A. Τό 'Επίγραμμα

Στά έλληνικά γράμματα ό Κωνσταντίνος Μιχαήλ εμφανίζεται στα 1779, σέ ηλικία 28 ετών, μέ τό επίγραμμά του, τό αφιερωμένο στόν Θωμά Δημητρίου τόν Σιατιστέα στήν έκδοση του βιβλίου του «Γραμματική τής 'Ιταλικής γλώσσης», όπου αποκαλείται «λογιώτατος».

Τό σχετικό επίγραμμα έχει ως εξής:

«Τεῦ γόνον ἔμμεν, τόν δέ φαεινόν πείθομαι ἄνδρα,
Σάτιστα πανάριστε κλέους 'Ελλάδος ὧ·
Πολλούς γάρ σύ, προήνεγκας ἀνέρας περιπύστους·
'Εξ ὧν εἷς, καί ὁ ταύτης γενέτης τελέθει.
'Εμπορίας οὐκ ἀμυδρόν ἄστρον, καί θιασώτης
Μουσῶν· Θωμάς Δημητριάδου πάϊς, ὄν
Αἰθέρος ὁ κράντωρ, ὕγιᾶ, καί ἀπήμονα σώσαι·
'Εμπορίας εἰς κύδος, λογίμων τε κλέος».

Τό επίγραμμα αντιγράφηκε μέ λάθη ἀπό τόν Χρυσό Καραγκούνη στό χειρόγραφό του καί τό ἀναδημοσίευσε ὁ Παντελής Ζάττας, χωρίς καί οἱ δύο νά μνημονεύουν τό βιβλίό όπου είχε πρωτοδημοσιευθεῖ¹⁶.

B. Τό βιβλίό του «'Εγχειρίδιον τοῦ ἐν ἰατροῖς σοφωτάτου Τισσότου...»

Φοιτητής, ἀκόμα, τής 'Ιατρικῆς ὁ Κωνσταντίνος Μιχαήλ μετέφρασε ἀπό τά γαλλικά τό βιβλίό τοῦ Tissot¹⁷ ἔχοντας, ὅπως παρατηρεῖ ὁ ἴδιος, «μικράν τινα εἶδησιν τῆς γαλλικῆς διαλέ-

16. Χρυσοῦ Καραγκούνη, Οἱ λόγιοι τῆς Κασταριάς, χειρόγραφο 2, σελ. 9, Δημόσια Βιβλιοθήκη Καστοριάς, Παντελῆ Ζάττα, Σχολεῖα... ὁ.π., σελ. 61.

17. Samuel André Tissot (1728-1797). 'Ελβετός ἰατρός, τοῦ ὁποίου τό βιβλίό μέ τόν τίτλο «De la santé des gens de lettres», Λωζάνη 1768, μετέφρασε ὁ Κωνσταντίνος Μιχαήλ. Βλ. Arturo Castiglioni, 'Ιστορία τῆς 'Ιατρικῆς, ἑλληνική μετάφραση, Ἀθήνα 1961, τόμ. 2, σελ. 610. Πρβλ. British Museum, General Catalogue of Printed Books, 1967, λῆμμα, Tissot Samuel André.

κτου». Ἐπειδή, ὅμως, τὸ βρήκε «ἄξιον διὰ τὰ ἐπωφελῆ εἰς αὐτὸ ἐμπεριεχόμενα» τὸ μετέφρασε καὶ τὸ προσέφερε, μάλιστα, «εἰς πολλοὺς ἀξιολόγους ἄνδρας», οἱ ὁποῖοι μετὰ τὸν παρεκίνησαν νὰ τὸ τυπώσει.

Ὁ Κωνσταντῖνος Μιχαήλ, μὴ δυνάμενος νὰ χρηματοδοτήσει τὴν ἐκδοσὶν ἀπευθύνθηκε στοὺς Ἑλληνας «πραγματευτάδες»¹⁸ τῆς Βιέννης, ἕνας ἐκ τῶν ὁποίων μὲ «πολυμάθειαν κεκοσμημένος» ἀνέλαβε τὰ ἐξοδα τῆς ἐκδοσῆς τοῦ βιβλίου, τὸ ὁποῖο κυκλοφόρησε, στὰ 1785, μὲ τὸν τίτλο «Ἐγχειρίδιον τοῦ ἐν ἱατροῖς σοφωτάτου Τισσότου...»¹⁹

Μετὰ τὴν ἀφιέρωση στὰ λατινικά καὶ ἑλληνικά ἀπευθύνεται στὸν ἀναγνώστη, ὅπου μεταξὺ τῶν ἄλλων τονίζει ὅτι ἡ «ἀνάγνωσις τῶν ἱατρικῶν βιβλίων» βοηθᾷ εἰς τὸ νὰ «διαφυλάττωμεν τὴν υγιάν μας» καὶ μᾶς διδάσκει «τίνι τρόπῳ πάλιν νὰ τὴν ἀνακαλέσωμεν ὅταν τὴν χάσωμεν». Στὸ κείμενό του παραθέτει ἀπόσπασμα τοῦ Ἰπποκράτους, τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου καὶ ἀναφέρεται στὸν φιλόσοφο «Λεϊβνίτιο» (Leibnitz Gottfried, 1642-1710).

Παράλληλα καταχωρεῖ καὶ δικές του δεκατρεῖς ὑποσημειώσεις, οἱ ὁποῖες ἀναφέρονται στὴν ἐπιστήμη, στὴ φυσικὴ, σὲ ἱατρικὰ θέματα, ὅπως στὸν ἐγκέφαλο, στὶς αἱμορροῖδες, στὴ χώνευση, στὴ λύμφη, στοὺς μυῶνες κλπ.

Γιὰ νὰ εἶναι, ὥστόσο, τὸ βιβλίο του κατανοητὸ στοὺς ἀναγνώστες καὶ νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ ὅσα γράφει ὁ διάσημος συγγραφέας Tissot, τοῦ ὁποῖου τὰ συγγράμματα εἶχαν μετα-

18. Γιὰ τὴ συμμετοχὴ τῶν ἐμπόρων, τῶν «πραγματευτάδων» στὴν ἐκδοσὴ βιβλίων κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ βλ. Γιά ν η Κ α ρ ᾶ, Οἱ φυσικὲς-θετικὲς ἐπιστῆμες στὸν Ἑλληνικὸ 18ο αἰῶνα, Ἀθήνα 1977, σελ. 25.

19. Ὁ πλήρης τίτλος εἶναι «Ἐγχειρίδιον τοῦ ἐν ἱατροῖς σοφωτάτου Τισσότου, διαλαμβάνον περὶ τῆς τῶν πεπεδευμένων τε καὶ ἄλλων ἀνθρώπων υγιείας, συντεθέν μὲν εἰς τὴν γαλλικὴν μεταφρασθὲν δὲ εἰς τὴν κοινοτέραν τῶν νῦν Ἑλλήνων διάλεκτον μετὰ τινῶν ὑποσημειώσεων παρὰ Κωνσταντῖνου Μιχαήλ τοῦ ἐκ Καστορίας, τοῦ περὶ τὰ τῆς Ἱατρικῆς ἐνασχολουμένου μαθήματα, Βιέννη 1785». Πρβλ. Ε. Legrand, Bibliographie Hellénique, XVIIIe siecle II, ἀρ. 1156 σελ. 441.

φρασθεῖ σέ πολλές γλώσσες, τό ἔγραψε, ὅπως σημειώνει «εἰς τήν κοινωτέραν τῶν νῦν Ἑλλήνων διάλεκτον» ἢ ὅπως σέ ἄλλο σημεῖο χαρακτηριστικά γράφει «ἀπλοελληνιστί», μολονότι στήν ἀφιέρωσή του χρησιμοποίησε ἀρχαιοπρεπή ἐκφραση²⁰.

Γ. Τό βιβλίον τοῦ «Διαιτητική, ἥς προτέτακται καί Ἱστορία Συνοπτική τῆς Ἱατρικῆς...»

Γιατρός, πλέον, στή Βιέννη ὁ Κωνσταντῖνος Μιχαήλ ἐκδίδει στά 1794 τό δεύτερο βιβλίον τοῦ μέ τόν τίτλον «Διαιτητική...»²¹. Στόν πρόλογον ἐξηγεῖ ὅτι συνέγραψε καί ἐξέδωσε τό βιβλίον διότι δέν ὑπῆρχε παρόμοιον εἰς τήν «καθ' ἡμᾶς διάλεκτον», καί γιά νά βοηθήσει τό «ἀγαπητόν» τοῦ Γένους.

Παράλληλα, γνωρίζει στούς ἀναγνώστες του ὅτι γιά τή συγγραφή τοῦ βιβλίου συνέλεξε ὕλικό ἀπό τούς «παλαιούς περικλεεῖς ἰατρούς ὄσον καί ἀπό τούς νεωτέρους»²² καί συμπληρώ-

20. Οἱ συγγραφεῖς καί κατά τόν 17ο αἰ. «σέ ἐπιστημονικά ἔργα χρησιμοποιοῦν τήν ἀρχαῖζουσα γλώσσα στούς προλόγους τους καί τήν ὀμιλουμένη στό κυρίως κείμενον», Γιά ν ν η Κ α ρ ᾶ, Οἱ θετικές ἐπιστήμες στόν Ἑλληνικό χῶρον (15ος-19ος αἰῶνας), Ἄθινα 1992, σελ. 65.

21. Ὁ πλήρης τίτλος εἶναι «Διαιτητική ἥς προτέτακται καί Ἱστορία συνοπτική περὶ ἀρχῆς καί προόδου τῆς Ἱατρικῆς ἐπιστήμης καί τινων περὶ αὐτῆν εὐδοκημασάντων ἀνδρῶν, ἐκ παλαιῶν τε καί νεωτέρων συνεργασθεῖσα ἀπό Κωνσταντίνου Μιχαήλ, τοῦ ἐκ Καστορίας, τοῦ καί τήν ἰατρικήν ἐπιστήμην ἐσπουδακότος. Νῦν τό πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα, δαπάνη φιλικῆ, ἐν Βιέννῃ 1794, ἐκ τῆς τυπογραφίας Ἰωσήφ τοῦ Βαουμαϊστέρου». Πρβλ. Γ. Λ α δ ᾶ - Ἄ. Χ α τ ζ η δ ἡ μ ο υ Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία τῶν ἐτῶν 1791-1795, Ἄθινα 1970, ἀριθ. 162, σελ. 285-287.

22. Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῖς σέ ἐπιστολή του στόν Ἀλέξανδρον Βασιλείου στίς 31 Ἰανουαρίου 1806, ψέγει, χωρὶς νά τόν μνημονεύει, τόν συγγραφέα τῆς «Διαιτητικῆς». Καί τοῦτο διότι, ὅπως γράφει, «τά δύο τρίτα περὶ τροφῶν δυνάμεων, ἐπειδὴ εἶναι τοῦ Ἱπποκράτους καί τοῦ Γαληνοῦ, ἔπρεπε τούτων τά ὀνόματα νά ἀναφέρονται συνεχῶς».

Μάλιστα, ὁ Κοραῖς ὑποστηρίζει στήν ἴδια ἐπιστολή του, ὅτι ὁ «Γραϊκός Διαιτογράφος», δηλαδή ὁ Κωνσταντῖνος Μιχαήλ, πήρει πολλά τμήματα ἀπό τήν γραμμένην στά λατινικά «Διαιτητικήν» τοῦ Γερμανοῦ καθηγητοῦ Richter (A. G. Richter 1742-1812). Ἐπιπλέον ἀναφέρει ὅτι θά μετέφραζε τήν «Διαιτητικήν» τοῦ Richter μέ σκοπό νά ἔβαζε

νει ότι προσέθεσε πολλά στοιχεία, όσα ό ίδιος, ός γιατρός πλέον, παρατήρησε εις τήν «κοινήν ζωήν».

Τό βιβλίό «Διαιτητική» τό έγραψε σέ «άπλουν ύφος», άποφεύγοντας, όπως παρατηρεί, τό «πολλά χυδαίο καί συμφερωδες» ύφος. Κι αυτό, συνεχίζει, γιά νά μή φανεί στους άναγνώστες «άηδής καί άχαρις»²³. Όστόσο, χρησιμοποιεί άρχαιοπρεπές ύφος στήν άφιέρωση του στόν ιατρό βαρώνο Antoine de Stoerck²⁴.

Στήν εισαγωγή, έξάλλου, σημειώνει τήν άξία τής «Διαιτητικής» στήν «διαφύλαξιν καί συντήρησιν τής ύγείας» του ανθρώπου. Στή συνέχεια καταχωρεί τήν «Συνοπτική Ίστορία τής

«εις τάς σημειώσεις, τάς μαρτυρίας Ίπποκράτους καί Γαληνού έλληνιστί (avec un peu de malice), διά νά φανή ή πηγή, όθεν τά έλαβεν ό Richter». Βλ. Ἐ δ α μ α ν τ ί ο υ Κ ο ρ α ῆ Ἑλληλογραφία, τόμ. 2, 1799-1809, Ο.Μ.Ε.Δ., Νέα Ἑλληνικά Κείμενα, έπιστασία Κ. Θ. Δ η μ α ρ ᾱ, Ἀθήνα 1966, σελ. 307-308.

Γιά τόν Γερμανό καθηγητή A.G. Richter, πού ήταν πρωτοπόρος στήν έγχειρητική τής κήλης καί εκδότης του πρώτου χειρουργικού περιοδικού «Χειρουργική Βιβλιοθήκη», βλ. Arturo Castiglioni, Ίστορία τής Ίατρικής, έλληνική μετάφραση, Ἀθήνα 1961, τόμ. 2, σελ. 614.

23. Ίσως ό Κωνσταντίνος Μιχαήλ νά είχε ύπ' όψιν του τό ύφος, τό όποιο χρησιμοποίησε ό Ίωάννης Νικολίδης, Έρμηνεία περί του πός πρέπει νά θεραπεύεται τό γαλλικόν πάθος ήγουν ή μαλαφράντζα, Βιέννη 1794. Πρβλ. Γ. Λ α δ ᾱ - Ἀ θ. Χ α τ ζ η δ ή μ ο υ, Έλληνική Βιβλιογραφία των έτών 1791-1795, Ἀθήνα 1970, άριθ. 164, σελ. 289-297.
24. Ό Βιεννέζος ιατρός καί φαρμακολόγος βαρώνος Anton Stoerck (1731-1803) ήταν σύμβουλος του αυτοκράτορος, έφορος των ιατρών τής Αύστριακής επικρατείας καί διεδέχθη τόν Gerard van Swieten (1700-1772) στό μεγάλο Νοσοκομείο τής Βιέννης, καί είναι γνωστός ός συγγραφέας των θεραπευτικων βοτάνων. Βλ. Brithish Museum, General Catalogue of Printed Books, 1967, λήμμα *Stoerck Anton von Baron*. Τό βιβλίό του «Praesepta medico-practicain usum chirurgorum.. Βιέννη 1791», έντοπίσθηκε στή Βιβλιοθήκη των Μηλεών, πρβλ. Δ ή μ η τ ρ α Ἀ ν δ ρ ι τ σ ά κ η - Φ ω τ ι ᾶ δ η, Κατάλογος Παλαιών έντόπων... ό.π. άρ. 666, σελ. 145. Καί όπως αναφέρεται, είχε μεταφρασθεϊ στά έλληνικά από τόν Ίωάννη Νικολίδη, βλ. Γ i ᾱ ν ν η Κ α ρ ᾱ, Οί θετικές έπιστήμες στόν Έλληνικό χώρο (15ος-19ος αιώνας), Ἀθήνα 1992, σελ. 182.

Ίατρικῆς» (σελ. 1-136) καί τά «Διαιτητικά Παραγγέλματα» (σελ. 137-437).

Σχετικά μέ τά «Παραγγέλματα», σημειώνει ὅτι ἀναφέρονται στόν ἀέρα, στόν ὕπνο, στά φαγητά καί πιωτά²⁵, στήν κίνηση καί στήν ἀνάπαυση. Ἐπίσης στά πάθη τῆς ψυχῆς, τά ὁποῖα ὅταν «ἔξω τοῦ δέοντος κυριεύουσι» τόν ἄνθρωπο, προκαλοῦν βλάβη στήν ὑγεία του.

Παράλληλα, γίνεται ἀναφορά στίς «ἐκκενώσεις τῶν περιτωμάτων» τοῦ σώματος, τῶν κοπράνων, τοῦ σιέλου, τῆς ἀδήλου διαφορήσεως, τοῦ ἰδρώτος, τῆς σποράς, πού ἄν «προβαίνουσιν ὀθρῶς καί κατά τάξιν» ὠφελεῖται ὁ ἄνθρωπος. Τέλος μνημονεύεται ἡ χρήση τῶν λουτρῶν, τῆς φλεβοτομίας καί τῶν καθαρτικῶν.

Ἀξίζει νά ὑπογραμμισθεῖ ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος Μιχαήλ γιά νά τεκμηριώσῃ τά «Διαιτητικά Παραγγέλματα», παραθέτει ἀρκετές βιβλιογραφικές παραπομπές.

Ἄγνοεῖ, ὅμως, τόν John Peter Frank (1745-1821), διάσημο ἱατρό καί ὀργανωτή τῆς Ίατρικῆς Ἀκαδημίας τῆς Βιέννης. Τό κλασσικό, πλέον, ἔργο του «Σύστημα μιᾶς ὀλοκλήρου ἱατρικῆς ἀστυνομίας» (1786-1790), σέ τέσσερες τόμους ἀναφέρεται ἐκτός ἀπό τήν δημόσια ὑγεία, καί στή συζυγική καί στή σχολική ὑγιεινή²⁶.

25. Ὁ ἱατρός Γρ. Καλλιρρόης σέ βιβλίό του καταχώρησε ὀρισμένους κανόνες «περί τῶν φαγητῶν» τοῦ Κωνσταντῖνου Μιχαήλ. Συγκεκριμένα ἀπό τήν ἐκδοση τῆς «Διαιτητικῆς» τοῦ 1794 καταχώρησε τίς σελ. 226-230 καί ἀπό τήν ἐκδοση τοῦ 1809, τίς σελ. 131-134. Βλ. Γρηγορίου Καλλιρρόη, Παραγγελίαι περί ὑγείας καί μακροβιότητος... Βενετία 1829, σελ. 180-181. Πρβλ. Δ. Γκίνη - Β. Μέξα, Ἑλληνική Βιβλιογραφία... ὀ.π., ἀρ. 1880. Μέ τήν εὐκαιρία ἕς διορθωθεῖ ἡ παρατήρηση τοῦ Νικολάου Λούρου, Μακροζωία... Ἀθήνα 1971, σελ. 175, ὅτι ὁ Γρηγόριος Καλλιρρόης ἀγνόησε τόν Κωνσταντῖνο Μιχαήλ.

26. Βλ. Νικολάου Λούρου, Μακροζωία, πρωτοποριακές προσπάθειες, Ἀθήνα 1971, σελ. 177. Πρβλ. Arturo Castiglioni, Ἱστορία τῆς Ίατρικῆς, ἑλληνική μετάφραση, Ἀθήνα 1961, τόμ. 2, σελ. 634, Ἀναστασίου Γεωργιάδου, Ἀντιπανάκεια, Βιέννη 1810, σελ. 541.

Ἀξίζει νά τονισθεῖ ὅτι μέ τόν Ἱπποκρατιστή ἱατρό Frank συνεδέετο

Ἐπανεκδόσεις

Ἡ πρώτη ἔκδοση τῆς «Διαιτητικῆς» ἐξαντλήθηκε σύντομα καί ὁ Σπυρίδων Βλαντῆς τό ἐπανεξέδωσε στά 1809 καί 1819 χαρακτηρίζοντας, μάλιστα, τίς ἐκδόσεις αὐτές ὡς «πρώτη» καί «δεύτερη» ἀντίστοιχα καί μέ τόν τίτλο «Διαιτητικῆς παραγγέλματα»²⁷. Μᾶλλον θά χρησιμοποίησε τόν ψευδότιτλο τῆς ἔκδοσης τοῦ 1794.

Ἐπίσης ὁ Σπυρίδων Βλαντῆς²⁸ κατεχώρησε καί ἓνα προλογικό σημεῖωμα, ὅπου μεταξύ τῶν ἄλλων ἀναφέρει ὅτι κατέβαλε προσπάθεια ὥστε ἡ ἐπανεκδοση νά εἶναι καλαισθητος καί «μέ τήν ἀκρίβειαν τῶν κανόνων τῆς τυπογραφικῆς τέχνης». Ὡστόσο, ὅμως, παραλείπει τίς ὑποσημειώσεις, τίς ὁποῖες, μάλιστα, χαρακτηρίζει ὡς «ὀλίγα τινά σημειώματα» καί «ὡς μή ἀναγκαῖα» γιά τόν ἀναγνώστη. Ὁμως, ὁ Σπ. Βλαντῆς δέν εἶχε δίκιο. Καί τοῦτο διότι δέν ἦταν «ὀλίγα τινά σημειώματα» αὐτά πού ὁ Κωνσταντῖ-

φιλικά ὁ ἔθνεγέρτης Ρήγας Βελεστινλῆς, ὁ ὁποῖος συνέστησε τόν συμπατριώτη του Χριστόφορο Περαιθό, γιά μιᾶ ἀσθένεια τῶν ματιῶν του. Ὁ Frank εἶπε στόν Περαιθό ὅτι, ἀντί χρημάτων, δταν θά ἐπισκεφθεῖ τή Θεσσαλία, νά πάει νά προσφέρει τοὺς «ὀφειλόμενους ἀσπασμούς εἰς τόν ἐν Λαρίσση ἀξιολάτρευτον τάφον τοῦ διδασκάλου μου Ἴπποκράτη», προσθέτοντας ὅτι «ὁ μαθητῆς του Πέτρος Φράνκ ἰάτρευσε τοὺς ὀφθαλμούς σου σεβόμενος τοὺς ἀπόγονούς του». Βλ. Χριστόφορου Περαιθοῦ, Σύντομος βιογραφία τοῦ αἰοιδήμου Ρήγα Φεραίου τοῦ Θετταλοῦ, Ἀθήνα 1860, σελ. 38.

27. «Τά προτυποθέντα ὄλα ἐπωλήθησαν καί τό βιβλίον ὑπό πολλῶν μάτην ζητεῖται», Σπυρίδων Βλαντῆς, τοῖς ἐντευξομένοις, στό Κωνσταντίνου Μιχαήλ, Διαιτητικῆς Παραγγέλματα, Βενετία 1809, σελ. 5. Πρβλ. Δ. Γκίνη – Β. Μέξια, Ἑλληνική Βιβλιογραφία 1800-1863, τόμ. 1, Ἀθήνα 1939, ἀρ. 530, καί ἡ ἔκδοσις τοῦ 1819, ἀρ. 1148.
28. Ὁ Σπ. Βλαντῆς (1765-1830) ἐξέδωσε καί ἄλλο, ἱατρικοῦ περιεχομένου, βιβλίον μέ τόν τίτλο «Ἐπιχειρηματῆριον ἦτοι τέχνη διὰ νά ζῆσῃ ὁ ἀνθρώπος ὑγιῆς καί πολυχρόνιος. Νῦν πρῶτον μεταφρασθέν ἐκ τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης παρά Σπυρίδωνος Βλαντῆ, Ἐν Βενετία 1820». Πρβλ. Δ. Γκίνη – Β. Μέξια, Ἑλληνική Βιβλιογραφία... ὁ.π., ἀρ. 1288. Γιά τόν Σπ. Βλαντῆ βλ. σχετικῆ βιβλιογραφία εἰς τό βιβλίον τοῦ Ἀθ. Καραθανάση, Ἡ Φλαγγίνειος Σχολή τῆς Βενετίας, Θεσσαλονίκη 1986, δεύτερη ἔκδοση, σελ. 134-137.

νος Μιχαήλ συμπεριέλαβε στο βιβλίο του. Μόνο στην 'Ιστορία της 'Ιατρικής παρέθεσε ογδόντα μία βιβλιογραφικές παραπομπές.

Τό βιβλίο «Διαιτητική» του Κωνσταντίνου Μιχαήλ. άπ' ότι μέχρι τώρα είναι γνωστό, θεωρείται ως ένα από τά έλληνικά ιατρικά βιβλία πού, κατά την εποχή του Νεοελληνικού Διαφωτισμού, είχε άλλες δύο έπανεκδόσεις²⁹.

Ή πρώτη 'Ιστορία της 'Ιατρικής στην ελληνική γλώσσα

Στά 1794, στη Βιέννη, ό ιατρός Κωνσταντίνος Μιχαήλ συγγράφει και τυπώνει μιά συνοπτική 'Ιστορία της 'Ιατρικής, ή όποία άποτελούσε τό πρώτο μέρος του βιβλίου του «Διαιτητική...»³⁰. Μάλιστα, όπως χαρακτηριστικά σημειώνει στον πρόλογο του, θεώρησε ότι θά ήταν έπωφελής στους άναγνώστες του βιβλίου «μία συνοπτική προανάμνησις περί προόδου της ιατρικής και τινων περί αυτήν εϋδοκιμησάντων άνδρών»³¹. Γι' αυτό προσέθεσε «όλίγα τινά μέ όλην την δυνατήν συντομίαν», καταλαμβάνοντας τό ένα τρίτον του βιβλίου της «Διαιτητικής».

Τό περιεχόμενο της 'Ιστορίας της 'Ιατρικής του Κωνσταντί-

29. Βλ. Δημητρίου Καραμπερόπουλου, 'Η μεταφορά της 'Ιατρικής γνώσης μέσω του έντύπου βιβλίου κατά την εποχή του Νεοελληνικού Διαφωτισμού. Στόν υπό έκδοσιν τόμο του Διεθνούς Συνεδρίου στη Μνήμη του Κ.Θ. Δημαρά, «Νεοελληνικός Διαφωτισμός. Οι Ερωπαϊκές Ίδέες και ό άναγεννόμενος 'Ελληνισμός» Βόλος 1993.

30. 'Ο 'Αδαμάντιος Κοραής εξέδωσε στά γαλλικά την 'Ιστορία της 'Ιατρικής του άγγλου Black, «Esquisse d'un Histoire de la Médecine et de la Chirurgie... Paris 1798» και στίς ύποσημειώσεις του δέν μνημονεύει την 'Ιστορία της 'Ιατρικής του Κωνσταντίνου Μιχαήλ. Μάλλον δέν θά γνώριζε την έκδοση του βιβλίου, όπως αυτό συμπεραίνεται από την έπιστολή του Κοραή, στίς 31 'Ιανουαρίου 1806, πού άπευθύνετο στόν 'Αλέξανδρο Βασιλείου, και στόν όποιο γνώριζε ότι έλαβε «πρό μικρού» τό βιβλίο της «Διαιτητικής» πού του τό είχε στείλει από τη Βιέννη. Βλ. 'Αδαμάντιου Κοραή, 'Αλληλογραφία, τόμ. 2, Ο.Μ.Ε.Δ., Νέα 'Ελληνικά Κείμενα, έπιστασία Κ.Θ. Δημαρά, 'Αθήνα 1966, σελ. 307.

31. «L'Histoire de la Médecine doit être pour le Practicien ce que l'Histoire générale est pour l'homme d'état». Βλ. 'Αδαμάντιου Κοραή, Esquisse d'un Histoire... ό.π., είσαγωγή του μεταφραστού σελ. IV.

νου Μιχαήλ, συνοπτικά, μπορεί νά χωρισθεί σέ τμήματα. Στίς πρώτες τριανταπέντε σελίδες αναφέρεται στίς άπαρχές τής ιατρικής. Σημειώνει ότι στίς διάφορες κοινωνίες «οί έπιμελείς καί πεπαιδευμένοι» άνθρωποι παρατηρούσαν τίς ένέργειες καί δυνάμεις τών βοτάνων καί συνέκριναν τά άποτελέσματά των. Παρατηρούσαν ποιά βότανα τούς ώφελοΰσαν καί ποιά τούς έβλαπταν. Έπίσης, παρατηρούσαν τίς αντίδράσεις του άνθρώπινου οργανισμού στά διάφορα έξωτερικά έρεθίσματα. Κατ' αυτόν τόν τρόπο άρχισε ή ιατρική νά λαμβάνει «μικράν τινα έπιστημονικήν μορφήν».

Στίς έπόμενες σελίδες πού άποτελοΰν τό μισό του άριθμού των σελίδων τής Έστορίας του, ό Κωνσταντίνος Μιχαήλ αναφέρεται στους μεγάλους Έλληνες ιατρούς τής άρχαιότητος τονίζοντας χαρακτηριστικά ότι «τήν ιατρικήν μέ τήν σοφίαν ένώσαντες εις ύψηλήν τέχνην τήν άνέδειξαν»³².

Έπί πλέον, άπαριθμεί τίς διάφορες Έατρικές Σχολές ή Αίρέσεις, οί όποιες είχαν δημιουργηθεί άπό τούς Έλληνες ιατρούς, τή Λογική ή Δογματική, τήν Έμπειρική, τή Μεθοδική καί τήν Έκλεκτική Σχολή.

Ένδιαφέρον παρουσιάζει καί τό σχετικό κείμενο πού καταχωρεί γιά τήν Έλλάδα, ή όποία, όπως σημειώνει, γέννησε τόσους μεγάλους άνδρες τής Έατρικής μέ σημαντική προσφορά στην άνάπτυξη καί πρόοδο τής Έατρικής. «... Άλλ' ή Έλλάς, ή Έλλάς τέλος πάντων έγέννησε τούς τοσοΰτους καί τηλικούτους άνδρας... όθεν ή Έλλάς καί τά πρωτεία έχει άπό όλα τά έθνη. Διά τουτο καί μητέρα καί τροφός άπάσης σχεδόν έπιστήμης καί τέχνης δικαίως ή Έλλάς πρέπει νά όνομάζεται»³³.

Τό ένδιαφέρον του κειμένου αυτού έγκειται καί στό γεγονός ότι ό ιατρός Κωνσταντίνος Μιχαήλ τονίζει πολλές φορές τήν λέξη «Έλλάς», όρο φορτισμένο δυναμικά μέ γεωγραφική καί έθνική ύπόσταση³⁴.

32. Κωνσταντίνου Μιχαήλ, Διαιτητική... ό.π., σελ. 38.

33. Ό.π., σελ. 35. Πρβλ. Μίγκο Δ. Γίμεκ, Οί άσθένειες στην αγωγή του δυτικού πολιτισμού, έλληνική μετάφραση, Άθήνα 1989, σελ. 144.

34. Γιά τήν, ήδη άπό τό 17ο αίώνα, δυναμική του όρου «Έλλάς» βλ. τήν Διδακτορική Διατριβή του Κωνσταντίνου Θ. Κυριακόπουλου, Μελέτιος (Μήτρος) Άθηνών, ό Γεωγράφος (1661-1714). Συμβολή

Ἐπί πλέον μέ τό κείμενό του αὐτό καί μέ τήν ἔκταση πού προσδίδει στήν ἑλληνική ἱατρική καί στούς Ἑλληνας ἰατρούς, προσπαθεῖ νά ἐνισχύσει τό φρόνημα τῶν ὑποδούλων τοῦ Γένους του, νά τονώσει τήν ὑπερηφάνειά τους καί νά τοὺς κινητοποιήσει σέ ἀνώτερες προσπάθειες ἔχοντας ὡς παράδειγμα τοὺς προγόνους των³⁵.

Στή συνέχεια ἀναφέρεται στήν Ἀραβική Ἱατρική καί τοὺς Ἀραβες ἰατρούς καί στήν ἐν γένει προσφορά τοὺς³⁶.

Παράλληλα, σημειώνει τήν κατάσταση πού δημιουργήθηκε κατά τόν δέκατον πέμπτον αἰώνα μετά τήν «Ἀλωσιν» τῆς «Βασιλείας ἡμῶν», τῆς Βασιλεύουσας. Οἱ λόγιοι κατέφυγαν στή Δύση, ὅπου «πολλά βιβλία τῶν παλαιῶν φιλοσόφων μετέφρασαν εἰς τό λατινικόν ἰδίωμα» καί ἐπί πλέον «τά κακῶς καί σφαλερῶς μεταφρασθέντα ἐδιόρθωσαν».

Μάλιστα, ὁ Κωνσταντῖνος Μιχαήλ καταχωρεῖ ἕκτενές κείμενο, στά γερμανικά μέ ἀντίστοιχη μετάφραση στά ἑλληνικά τοῦ γερμανοῦ συγγραφέως Fr. R. Steinacher, ὅπου ἐκθειάζεται ἡ προσφορά στή Δύση τοῦ Θεόδωρου Γαζῆ καί τοῦ Γεωργίου Τραπεζούντιου³⁷.

Στίς τελευταῖες δεκαεννέα σελίδες τῆς Ἱστορίας τῆς Ἱατρικῆς ἀναφέρεται στοὺς διάσημους ἰατρούς τῆς Εὐρώπης τοῦ 16ου - 18ου αἰῶνος, οἱ ὅποιοι ἔθεσαν τίς βάσεις τῆς νεώτερης ἱατρικῆς ἐπιστήμης, μνημονεύοντας, συνοπτικά, τήν προσφορά ἑνός ἐκάστου ἐξ αὐτῶν. Μάλιστα, τόν διάσημο Ὁλλανδό ἰατρό «Βοερράβιο» (Hermann Boerhaave) τόν ἀποκαλεῖ «δεύτερο Ἴπποκράτη τοῦ παρόντος αἰῶνος»³⁸.

στί μελέτη τοῦ Βίου του καί τοῦ Ἔργου του καί γενικότερα τῆς ἐποχῆς τοῦ πρώμου Διαφωτισμοῦ, τόμ. 2, Ἀθήνα 1990, σελ. 672, κ.ἑξ.

35. Χαρακτηριστική περίπτωση τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, πού διακρίνει καί τόν Κωνσταντῖνο Μιχαήλ, ἀποτελεῖ ὁ ἐθνεγέρτης Ρήγας Βελεστινλῆς.

36. Κωνσταντῖνου Μιχαήλ, Διαιτητική... 1794, σελ. 108-112.

37. Ὁ.π., σελ. 115-116.

38. Κωνσταντῖνου Μιχαήλ, Διαιτητική... 1794, σελ. 370. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι ὁ H. Boerhaave ἄρχισε τά μαθήματά του στό Πανεπιστήμιο τοῦ Leyden, στά 1701, μέ μιά ὁμιλία του «Περί ὑπομνήσεως τῶν Ἱπποκρατικῶν σπουδῶν». Βλ. Arturo Castiglioni, Ἱστορία τῆς ἱατρικῆς, ἑλληνική μετάφραση, Ἀθήνα 1961, τόμ. 2, σελ. 600, κ.ἑξ.

Θά πρέπει, ωστόσο, νά ἐπισημανθεῖ ὅτι στήν ἀναφορά πού κάνει στήν κυκλοφορία τοῦ αἵματος, δέν μνημονεύει καί τήν σημαντική διατριβή τοῦ Ἑλληνα Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου τοῦ ἐξ Ἀπορρητῶν πού, ὡς γνωστόν, ἀναφέρεται στούς πνεύμονες σάν αἰτία τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος. Μάλιστα, στή διατριβή αὐτή καταχωροῦνται καί σχετικά πειράματα πού εἶχε κάνει σέ ζῶα, τά συμπεράσματα τῶν ὁποίων τόν ὀδήγησαν νά ὑποστηρίξει τή θέση τῆς διατριβῆς του³⁹. Δέν μνημονεύει, ἐπίσης, τίς σημαντικές ἐργασίες τοῦ Ἑμμανουήλ Τιμόνη καί τοῦ Ἰωάννη Πυλαρινοῦ, στίς ἀρχές τοῦ 18ου αἰῶνος, σχετικές μέ τόν εὐλογιασμό ἢ φύλιασμα, γιά τήν προστασία τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τήν εὐλογία⁴⁰. Ἡ παράλειψη, ὁμως, αὐτή παρατηρήθηκε

Πρβλ. Σπ. Μαρκέτου-Γ. Ρουσσοπούλου, Χέρμαν Μπούχαβε (1668-1738). Ὁ «Ὀλλανδός Ἴπποκράτης», *Materia Medica Greca*, τόμ. 14, 1986, σελ. 105-109.

39. Ὁ τίτλος τῆς διατριβῆς εἶναι, Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, *Pneumaticum circulanal sanguinis instrumentum, Sive de motu et usu Pulmonum...* Bononiae 1664. Πρβλ. E. Legrand, *Bibliographie Hellénique*, XVIIe siècle. τόμ. II, ἀρ. 461, σελ. 189. Ἡ διατριβή γράφτηκε στά λατινικά καί ἐπανεκδόθηκε πολλές φορές, μέ τελευταία ἐπανεκδοση τοῦ Μαρίνου Π. Βρεττοῦ, Λειψία 1870, χωρίς ποτέ νά εἶχε μεταφρασθεῖ στά ἑλληνικά. Πρόσφατα, ὁμως, μεταφράστηκε ἀπό τόν φιλόλογο κ. Εὐστάθιο Παπαπολυχρονίου καί σύντομα θά ἐκδοθεῖ, μέ ἐπιμέλεια καί εἰσαγωγή, ἀπό τόν κ. Δημήτριο Καραμπερόπουλο.
40. Γιά τίς ἐργασίες αὐτές βλ. Ἀδαμαντίου Κοραῆ, *Esquisse d'une Histoire de la Médecine et de la Chirurgie..* Παρίσι 1798, σελ. 361, Σεργίου Ἰωάννου, Πραγματείας Ἱατρικῆς, τόμος πρῶτος, περιέχον ἐπίτομον ἱστορίαν τῆς ἱατρικῆς τέχνης, Κωνσταντινούπολις, 1818, σελ. 309-315. Πρβλ. Ἰ. Λασκαράτου - Σπ. Μαρκέτου, Νεώτερα στοιχεῖα διά τήν ἐφαρμογήν τοῦ ἐμβολιασμοῦ εἰς τά Ἑπτάνησα, *Materia Medica Greca* τόμ. 9, 1981, σελ. 104-109, ὅπου καί σχετική βιβλιογραφία, Arturo Castiglioni, Ἱστορία τῆς ἱατρικῆς.. δ.π., σελ. 631, Ἀριστ. Εὐτυχιάδου, Εἰσαγωγή εἰς τήν ἑλληνικήν θεραπευτικήν ἀπό τοῦ 1453 μέχρι τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος, Ἀθήνα 1985, σελ. 31 κ.ἑξ., Φιλίππου Π. Ἀργέντη, Ἑμμανουήλ Τιμόνης, *Περιοδικόν τοῦ ἐν Χίῳ Συλλόγου Ἀργέντη*, τόμ. 2, Ἀθήνα 1939, σελ. 140-170.

καί σέ ἄλλα, μετέπειτα, ἐκδοθέντα βιβλία, ὅπως τοῦ ἸΑναστασίου Γεωργιάδου⁴¹.

41. Βλ. ἸΑναστασίου Γεωργιάδου, Μεσγέρου ἱατροφιλοσοφική ἀνθρωπολογία, Βιέννη 1810, σελ. 131, καί ἸΑντιπανάκεια, Βιέννη 1810, σελ. 45.

Βιβλιογραφική τεκμηρίωση

Ίδιαίτερα, θά πρέπει νά υπογραμμισθεῖ τό γεγονός ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος Μιχαήλ στήν «Συνοπτική Ἱστορία τῆς Ἱατρικῆς» παραθέτει ἀρκετές βιβλιογραφικές παραπομπές ἀπό τούς ἀρχαίους Ἑλληνας καί Λατίνους συγγραφεῖς, καθὼς ἐπίσης καί ἀπό τούς συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς του⁴².

Συγκεκριμένα, καταχωρεῖ σαράντα ἕξι βιβλιογραφικές παραπομπές ἀπό τούς ἀρχαίους κλασσικούς συγγραφεῖς, ὅπως ἀπό τόν Ὅμηρο, τόν Ἱπποκράτη, τόν Γαληνό, τόν Ἀριστοτέλη, τόν Ἡρόδοτο, τόν Θεόφραστο, τόν Διογένη Λαέρτιο, τόν Στράβωνα, τόν Τερτυλλιανό, τόν Κέλσο, τόν Πλίνιο, τόν Ἀθηνόδωρο, τόν Πλούταρχο.

Παράλληλα, παραθέτει καί τριάντα πέντε βιβλιογραφικές παραπομπές ἀπό νεώτερα κείμενα, ὅπως ἀπό τή Γαλλική «Encyclopédie»⁴³, τίς Ἱστορίες τῆς Ἱατρικῆς τοῦ Κλερκίου⁴⁴, τοῦ Ἰ. Φρέινδ⁴⁵, τοῦ Σουλτσίου⁴⁶, τά Προλεγόμενα τῆς φυσιολογίας τοῦ Χάλλερ⁴⁷, τήν Ἱστορία τῆς χυμικῆς τοῦ Βοερχαβίου⁴⁸, τήν Εἰσαγωγή εἰς τήν ἱστορίαν τῆς ἱατρικῆς τοῦ Βλοῦμεβαχίου⁴⁹, τή Λογική τοῦ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως⁵⁰, τή Διατριβή περὶ

42. Πρβλ. Νικολάου Λούρου, Μακροζωία, πρωτοποριακές προσπάθειες, Ἀθήνα 1971, σελ. 220.

43. Encyclopédie, ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers par Diderot et D'Alemlaert... Paris 1751.

44. Daniel Leclerc (1652-1728), Histoire de la Médecine... Γενεύη 1696.

45. J. Freind (1675-1728), Histoire de la Médecine depuis Galien jusqu' au comencement du Seizième Siècle, Leiden 1729.

46. J. H. Schulze (1687-1744)

47. Albrecht Von Haller (1708-1777)

48. Hermann Boerhaave (1668-1738)

49. J. F. Blumenbach (1752-1840), Introduction in historiam medicinae-litterariam, Goettigae 1786. Πρβλ. Ἀδαμαντίου Κοραῆ, Esquisse d'une Histoire de la Médecine.. Παρίσι 1798, σελ. 261, ὑποσημείωση Ἀδ. Κοραῆ.

50. Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, Λογική. Λειψία 1766. Πρβλ. E. Legrand, Bibliographie Hellénique XVIIIe siècle τόμ. II, ἀρ. 645, σελ. 4.

χειρουργικής τέχνης του Πλατνέρου⁵¹, από βιβλίο του Βαγλίβι⁵², και μνημονεύει τὰ βιβλία του Ἀντωνίου Σταίρκ⁵³.

51. Felix Plater (1536-1614)

52. Giorgio Baglivi (1668-1707). Ὁ Ἕλληνας φοιτητὴς στό Πανεπιστήμιο τῆς Πάδοθας Νικόλαος Κατσαίτης σέ λόγο του στά 1742 ἀνέφερε πολλά χωρία ἀπό βιβλία τοῦ Ἱπποκρατιστῆ Ἰταλοῦ κλινικοῦ ἱατροῦ Giorgio Baglivi. Βλ. Ἀριστείδη Στεργέλλη, Τά δημοσιεύματα τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πάδοθας τόν 17ο καί 18ο αἰ., Διδακτορική Διατριβή, Ἀθήνα 1970, σελ. 80.

53. Anton Stoerck (1731-1803). Ἐπίσης ἱατρικά συγγράμματα τοῦ Stoerck μεταφράσθηκαν στά τουρκικά καί στά 1818 τυπώθηκαν στό τυπογραφεῖο τῆς Χρυσουπόλεως μέ ἐντολή τοῦ Σουλτάνου Μαχμούτ Β'. Βλ. Μανουήλ Γεδεών, Ἡ πνευματική κίνησης τοῦ Γένους κατὰ τόν ΙΗ' καί ΙΘ' αἶωνα, Ἀθήνα 1976, σελ. 126 καί Ἐρμῆς ὁ Λόγιος, τόμος Η', 1818, σελ. 149.

Ἡ Ἱστορία τῆς Ἱατρικῆς στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ

Ἡ «Συνοπτικὴ Ἱστορία τῆς Ἱατρικῆς» τοῦ Κωνσταντίνου Μιχαήλ, ἀπ' ὅτι μέχρι τώρα εἶναι γνωστό, θά πρέπει νά θεωρεῖται ὡς ἡ πρώτη στὰ ἑλληνικά Ἱστορία τῆς Ἱατρικῆς⁵⁴, ἃν καὶ ὑπάρχουν σύντομες ἀναφορές σέ προγενέστερα κείμενα.

Συγκεκριμένα στὴν «Παλαιὰ Ἱστορία» τοῦ Ρολλίν, πού μετέφρασε ὁ Ἀλέξανδρος Καγκελλάριος⁵⁵, στὰ 1750, ὑπάρχει κείμενο γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ἱατρικῆς τῶν ἀρχαίων. Ἐπίσης ὁ ἰατρός Ἰωάννης Ἀδάμης κατεχώρησε σύντομη ἱστορία τῆς ἱατρικῆς⁵⁶, σέ βιβλίον πού μετέφρασε στὰ 1756.

Μετὰ τὸν Κωνσταντῖνο Μιχαήλ, κείμενα σχετικὰ μὲ τὴν Ἱστορία τῆς Ἱατρικῆς, κυκλοφόρησαν ἀπὸ τὸν Ἀναστάσιο Γεωργιάδη, στὰ 1810, μὲ τίτλο «Ἱστορία καὶ ἀξία τῆς ἱατρικῆς ἱστορίας»⁵⁷, ἀπὸ τὸν Ἀ. Ἀρσάκη, στὰ 1813, μὲ τίτλο «Ἐκθεσις συνοπτικῆς τῆς ἱατρικῆς ἱστορίας», καὶ ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον Πολίτη, στὰ 1817, μὲ τίτλο «Βραχεῖα καὶ συνοπτικὴ ἔκθεσις ὅλης τῆς ἱστορίας τῆς Ἱατρικῆς συγγραφεῖσα παρὰ τοῦ εὐκλε-

-
54. Θά πρέπει νά διορθωθεῖ ἡ ὑποστηριχθεῖσα ἄποψη τῶν Γ. Λυρίτη καὶ Β. Ρόζου ὅτι ἡ πρώτη δημοσιευμένη ἀπὸ Ἑλληνα Ἱστορία τῆς Ἱατρικῆς ἦταν τοῦ Γεωργίου Ν. Κυριακίδη, στὰ 1872, βλ. Γ. Λυρίτη - Β. Ρόζου, Ἀναστάσιος Γεωργιάδης-Λευκίας (1773-1853). Ἡ συμβολὴ του στὴν Ἱστορία τῆς Ἱατρικῆς στὴν Ἑλλάδα, *Ἱατρ. Ἐπιθ. Ἐν. Δυνάμ.* τόμ. 18, 1984, σελ. 299-303. Πρβλ. Λαζάρου Βλαδίμηρου - Ἀνδρέα Ριζόπουλου, Ἱατρικὴ καὶ διαφήμιση στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ὡς τὸ 1940. Πτυχές τῆς Ἱστορίας τῆς Ἱατρικῆς καὶ διαφήμισης, Ἀθήνα 1992, σελ. 279.
55. Ἀλεξάνδρου Καγκελλάριου, Παλαιὰ Ἱστορία .. συντεθεῖσα εἰς τὴν Γαλλικὴν παρὰ κυρίου Ρολλίν.. Βενετία 1750, τόμ. 15, σελ. 352-386. Πρβλ. Ε. Legend, *Bibliographie Hellenique, XVIIIe siècle*, τόμ. 1, ἀρ. 396, σελ. 389.
56. Ἰωάννου Ἀδάμη, Σύντομος ἐρμηνεῖα περὶ τῆς ἐνεργείας καὶ ὠφελείας μερικῶν ἐκλεκτῶν καὶ δοκιμασμένων ἱατρικῶν... Δαθιδ Σαμουήλ Μαδαῖ... Ἄλλη 1756, τοῖς ἐντευξομένοις. Πρβλ. Ε. Legend *Bibliographie Hellénique, XVIIIe siècle* τόμ. II ἀρ. 491, σελ. 463.
57. Ἀναστασίου Γεωργιάδου, Μεσγέρου ἱατροφιλοσοφικὴ ἀνθρωπολογία... Βιέννη 1810, σελ. 122-140.

οὺς Σπρεγγελίου καὶ μεταφρασθεῖσα ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν», στό περιοδικό «Ἑρμῆς ὁ Λόγιος»⁵⁸.

Ἐπί μέρους ὅμως ἱατρικά θέματα ὅπως τὴν ἱστορία τῆς πανώλους παρέθεσε ὁ Π. Ἡπῆτης στό βιβλίό του «Λοιμολογία»⁵⁹ καὶ ὁ Δημήτριος Νίτζου ὁ ἐξ Ἰωαννίνων ἀναδημοσίευσσε στό περιοδικό «Ἑρμῆς ὁ Λόγιος» ἄρθρο ἀπὸ τὸ Γαλλικὸ Λεξικό τῶν Ἱατρικῶν Ἐπιστημῶν «Περὶ Σχολείων τῆς Ἱατρικῆς καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς διαλαμψάντων διδασκάλων καὶ τῶν αἰρέσεων»⁶⁰.

Παράλληλα ὁ ἱατρός Σέργιος Ἰωάννου, στά 1818, δημοσίευσσε μία «Ἐπίτομον ἱστορίαν τῆς Ἱατρικῆς»⁶¹, ἡ ὁποία, ὅπως σημειώνει ἦταν «ἐράνισμα», κυρίως, ἀπὸ τὸ βιβλίό τοῦ Κοραῆ, τὸ ὁποῖο εἶχε μεταφράσει ἀπὸ τὰ ἀγγλικά στὰ γαλλικά καὶ τὸ ἐξέδωσε στά 1798⁶².

Ἐξ ἄλλου, ὁ ἱατρός Γεώργιος Πούλιος⁶³, στά 1822, ἐξέδωσε τὴν «Ἐπίτομον ἱστορίαν τῆς φυσιολογίας», μεταφράζοντας σχετικὸ βιβλίό τοῦ «Μιχαήλ Λενχουσέκ»⁶⁴. Ὁ Δημήτριος Μαυροκορδάτος, ὁ μετέπειτα πρῶτος καθηγητὴς τῆς ἀνατομίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, κατεχώρησε τὴν «Ἱστορίαν τῆς ἀνα-

58. *Ἑρμῆς ὁ Λόγιος*, τόμ. Γ', 1813, [Β' Περίοδος] σελ. 123-129, 181-189, 197-202, 240-243, καὶ τόμ. Ζ', 1817, σελ. 33-36, ἐπανεκδόσις τῆς Ἑταιρείας Ἑλληνικοῦ Λογοτεχνικοῦ καὶ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου, Ἀθήνα 1989.

59. Π. Ἡπῆτης, *Λοιμολογία ἢ περὶ τῆς πανώλης*. Βιέννη 1816, τμῆμα Α, Θεωρία τῆς πανώλης, σελ. 19-30.

60. *Ἑρμῆς ὁ Λόγιος*, τόμ. Ζ, 1817, σελ. 608-638.

61. Σεργίου Ἰωάννου, Πραγματείας Ἱατρικῆς, τόμος πρῶτος περιέχων Ἐπίτομον Ἱστορίαν τῆς Ἱατρικῆς Τέχνης... Κωνσταντινούπολις 1818. Πρβλ. Δ. Γκίνη-Β. Μέξα, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία 1800-1863, τόμ. Α', Ἀθήνα 1939, ἀρ. 1083.

62. Ἀδαμαντίου Κοραῆ, *Esquisse d'une Histoire de la Médecine et de la Chirurgie depuis leur commencement au nos jours.. traduite de l'Anglois de M. W. Black*, Παρίσι 1798.

63. Γεωργίου Πούλιου, Πραγματείας Φυσιολογικῆς, τόμ. Α', περιέχων ἐπίτομον ἱστορίαν τῆς φυσιολογίας ἐκ τοῦ Λατινικοῦ μεταφρασθεῖσαν, ἐν Πέστα 1823. Πρβλ. Δ. Γκίνη - Β. Μέξα, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία, ὅ.π., ἀρ. 1395.

64. Μιχαήλ τοῦ Λενχουσέκ (*Michael de Lenhossek*, 1773-1840), Οὐγγρος ἱατρός. Βλ. *La Grande Encyclopédie*, Paris, Librairie Larousse, Tome 22.

τομίας» στο σύγγραμμά του «Ἀνατομία τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος»⁶⁵.

Ἔως σημειωθεῖ ὅτι στήν Ἱστορία τῆς Ἱατρικῆς ἀναφέρεται καί τό ὑπ' ἀριθμόν 1504 χειρόγραφο τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος⁶⁶. Τό χειρόγραφο γράφτηκε στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνος καί τελειώνει στόν Γάλλο ἰατρό «Πινέλην» (Phillipe Pinel, 1754-1820)⁶⁷.

Τέλος, πρῶτος καθηγητής τῆς Ἱστορίας τῆς Ἱατρικῆς στό νεοϊδρυθέν Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν (1837) διορίσθηκε ὁ Ἀναστάσιος Γεωργιάδης⁶⁸.

Εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως τό γεγονός, ὅτι ἡ Ἱστορία τῆς Ἱατρικῆς τοῦ Κωνσταντίνου Μιχαήλ, πού περιέχεται στό βιβλίον του «Διαιτητική», Βιέννη 1794, ἄν καί ἐπανεκδόθηκε στά 1809 καί στά 1819, δέν ἀναφέρεται ἀπό τούς μετέπειτα Ἕλληνες συγγραφεῖς τῆς Ἱστορίας τῆς Ἱατρικῆς, οἱ ὁποῖοι ἀνωτέρω μνημονεύθηκαν.

65. Δημητρίου Ἀλ. Μαυροκορδάτου, Ἀνατομία τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, Ἀθήνα 1836, προλεγόμενα σελ. ε'-λα'. Πρβλ. Γερ. Πεντόγαλου, Σχολεῖα Ἱατρικῆς Παιδείας στήν Ἑλλάδα... Θεσσαλονίκη 1991, σελ. 69-75, Κ. Γ. Πουρναρόπουλου, Ἡ «Ἱστορία τῆς Ἀνατομίας» τοῦ Δημητρίου Ἀλ. Μαυροκορδάτου (1811-1839), *Παρνασσός*, τόμ. 23, 1981, σελ. 504-523.

66. «Σύντομος Ἱστορία τῆς Ἱατρικῆς διαλαμβάνουσα ὅσον ὅλον τε συνοπτικῶς περὶ τῶν ἀρχῶν αὐτῆς, περὶ τῶν ἐπισημότερων ἰατρῶν καί περὶ τῶν κἀτ' αὐτὴν αἰρέσεων», ἐκ φύλλων 19.

67. Βλ. Arturo Castiglioni, Ἱστορία τῆς Ἱατρικῆς, ἑλληνική μετάφραση, Ἀθήνα 1961, τόμ. 2, σελ. 569, Σπύρου Μαρκέτου, René Laënnec, Ἀθήνα 1982, σελ. 107. Τό βιβλίον τοῦ Pinel, *Nosographie Philosophique*. Παρίσι 1810, τέταρτη ἐκδοση, ἐντοπίσθηκε στή Βιβλιοθήκην τῶν Μηλεῶν. Πρβλ. Δήμητρα Ἀνδριτσάκη - Φωτιάδη, Κατάλογος παλαιῶν ἐντύπων τῆς Ἱστορικῆς Βιβλιοθήκης Μηλεῶν Πηλίου, Ἀθήνα 1993, ἀρ. 1055, σελ. 217.

68. Πρβλ. Γερ. Πεντόγαλου, Σχολεῖα Ἱατρικῆς Παιδείας στήν Ἑλλάδα.. Θεσσαλονίκη 1991, σελ. 115.

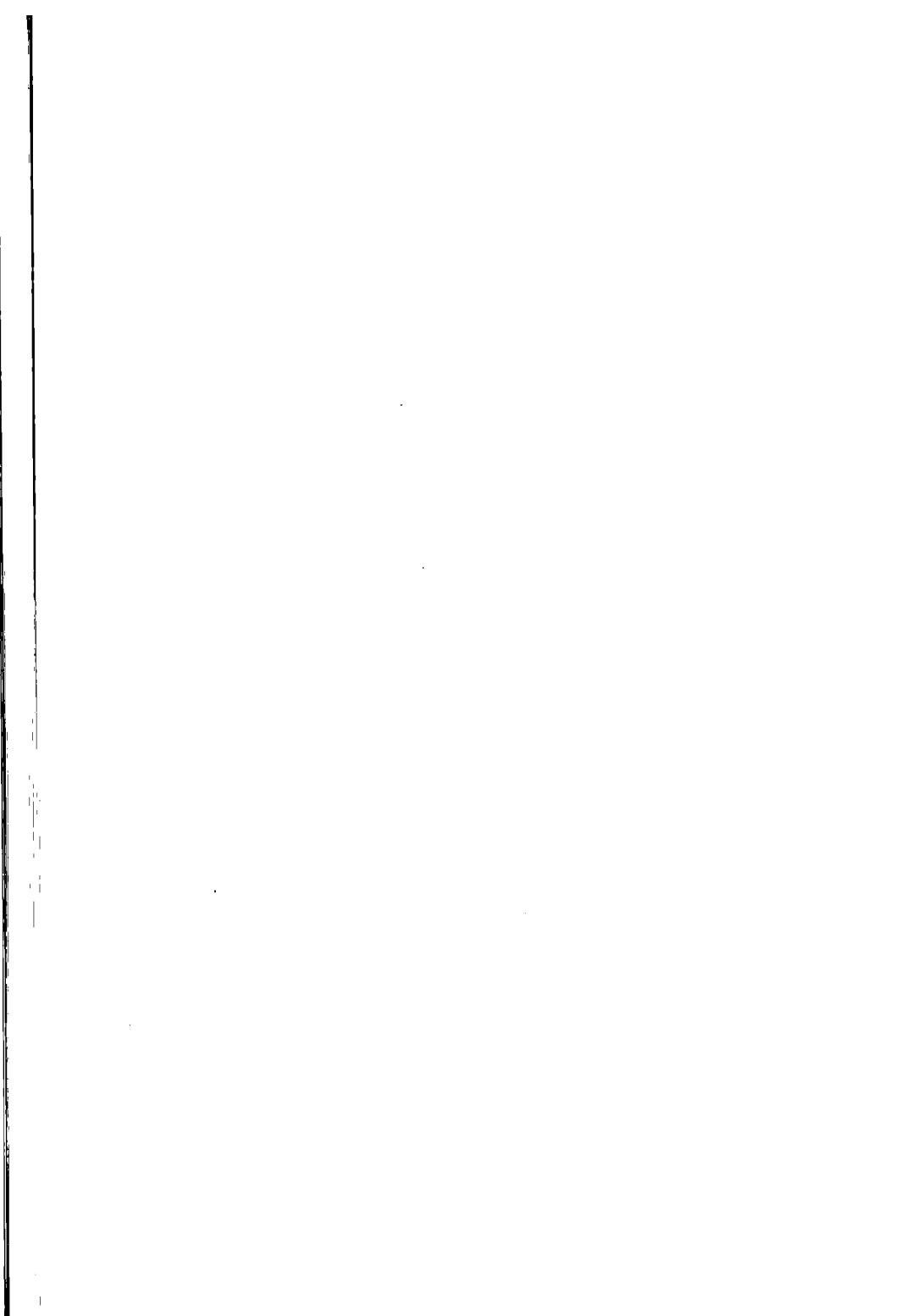
Ἐπιλεγόμενα

Συμπερασματικά μπορεί νά λεχθεῖ ὅτι ἡ «Συνοπτική Ἱστορία τῆς Ἱατρικῆς» τοῦ Κωνσταντίνου Μιχαήλ εἶναι ἡ πρώτη Ἱστορία τῆς Ἱατρικῆς στήν ἑλληνική γλῶσσα καί στίς ἑκατόν τριάντα ἕξι σελίδες τῆς παρουσιάζεται συνοπτικά ἡ ἐξέλιξη τῆς Ἱατρικῆς καί οἱ μεγάλοι ἱατροί τῆς κάθε ἐποχῆς.

Ἄξιζει νά τονισθεῖ τό γεγονός, ὅτι ὁ συγγραφέας ἀφιερώνει τό μισό τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σελίδων τῆς Ἱστορίας του, στήν ἑλληνική ἱατρική, στούς κλασσικούς Ἑλληνας ἱατρούς καί στήν σημαντική συμβολή τῆς Ἑλλάδος στήν πρόοδο τῆς Ἱατρικῆς. Μέ τήν ἐνέργειά του αὐτή, ὁ Κωνσταντῖνος Μιχαήλ προσπαθεῖ νά ἐνισχύσει τό φρόνημα τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων συμπατριωτῶν του.

Ἄπ' ὅ,τι εἶναι, μέχρι τώρα, γνωστό τό βιβλίον τοῦ «Διαιτητική ἤσ προτέτακται καί συνοπτική Ἱστορία τῆς Ἱατρικῆς ἐπιστήμης» εἶναι ἓνα ἀπό τά ἱατρικά ἑλληνικά βιβλία τῆς ἐποχῆς τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ μέ δύο ἐπανεκδόσεις.

Οἱ πολλές, ὡστόσο, βιβλιογραφικές παραπομπές, πού παρατίθενται στήν Ἱστορία τῆς Ἱατρικῆς του, δείχνουν τό ἐπίπεδο τῆς κλασσικῆς παιδείας καί τῆς σύγχρονης ἐπιστημονικῆς κατάρτισης τοῦ συγγραφέως Κωνσταντίνου Μιχαήλ.

**Βιβλιογραφία για τόν Κωνσταντίνο Μιχαήλ
καί τό βιβλίό του «Διαιτητική»**

Α. Για τόν Κωνσταντίνο Μιχαήλ

- Κωνσταντίνου Σάθα, Νεοελληνική Φιλολογία, Ἀθήνα 1868, σελ. 615.
- Ἄνδρ. Δημητρακόπουλου, Ἐπανορθώσεις σφαλμάτων παρατηρηθέντων ἐν τῇ Νεοελληνικῇ Φιλολογίᾳ τοῦ Κ. Σάθα, Τεργέστη 1872, σελ. 43.
- Ἰωσήφ Δε-Κιγάλλα, Σχεδίασμα Κατόπτρου τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας... Ἐρμούπολις 1846 σελ. 68.
- Γεωργίου Ζαθίρα, Νέα Ἑλλάς ἢ Ἑλληνικόν Θέατρον... ἔκδοθὲν ὑπὸ Γ. Κρέμου, Ἀθήνα 1872, σελ. 411-412, ὅπου, ὅμως, καταχωρεῖται ὡς χρονολογία ἐκδόσεως τῆς «Διαιτητικῆς» τό 1754, ἀντί τοῦ 1794.
- Ἀθανασίου Γκιάλλα, Ἡ Ἑλληνική ἱατρική παιδεία καί οἱ φορεῖς αὐτῆς κατά τόν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα, Ἀθήνα 1977, σελ. 71, ὅπου ἀναφέρεται ὡς τόπος ἐκδόσεως τῆς «Διαιτητικῆς» ἡ Κωνσταντινούπολις ἀντί τῆς Βιέννης.
- Ἄνδρέου Βρεττού-Παπαδοπούλου, Νεοελληνική Φιλολογία, Μέρος Β', 1857, σελ. 75, 98 καί 308.
- Παντελῆ Τσαμίση, Ἡ Καστοριά καί τὰ μνημεῖα τῆς, Ἀθήνα 1949, σελ. 89-89, ὅπου ἐπαναλαμβάνεται τό λάθος τοῦ Γ. Ζαθίρα στήν χρονολογία ἐκδόσεως τῆς «Διαιτητικῆς».
- Παντελῆ Ζάττα, Σχολεῖα, διδάσκαλοι, λόγοι τῆς τουρκοκρατούμενης Καστοριάς, Καστοριά 1984, σελ. 60-62.
- Ματθαίου Παρανίκα, Σχεδίασμα περί τῆς ἐν τῷ Ἑλληνικῷ ἔθνει καταστάσεως τῶν γραμμάτων ἀπό Ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεστώσης (ΙΘ') ἑκατονταετηρίδος, Κωνσταντινούπολις 1867, σελ. 54.
- Μεγάλη Ἐγκυκλοπαίδεια τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας (ἀπό τόν 10ο αἰῶνα μ.Χ. μέχρι σήμερα), τόμος 10ος, λῆμμα Κωνσταντίνος Μιχαήλ. Στό σχετικό λῆμμα «ἐκφράζεται ἡ ἄποψη ὅτι ὁ Κωνσταντίνος Μιχαήλ εἶναι τό ἴδιο πρόσωπο μέ τόν Μιχαήλ Μέγα Λογοθέτη καί

- γιατρό τοῦ Βοεβόδα Οὐγγροβλαχίας Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου», παραπέμποντας, μάλιστα, στό περιοδικό τοῦ Σπ. Λάμπρου, *Νέος Ἑλληνομνήμων*. Δέν μπορεί, ὅμως, νά εἶναι τό ἴδιο πρόσωπο διότι ἡ ἐπιστολή τοῦ «Μιχαήλ τοῦ Μεγάλου Λογοθέτου καί ἱατροῦ πρὸς τόν αὐθέντην Οὐγγροβλαχίας Κωνσταντίνον Βοεβόδαν Μαυροκορδάτον» ἔχει ἡμερομηνία 21 Νοεμβρίου 1742, ἐνῶ ὁ ἱατρός Κωνσταντίνος Μιχαήλ ὁ ἐκ Καστορίας γεννήθηκε στά 1751 καί ἐπιπλέον ὁ Βοεβόδας Κωνσταντίνος Μαυροκορδάτος ἀπεβίωσε στά 1769. Πρβλ. Νικολάου Κριτίου, Συλλογή αὐτογράφων ἐπιστολῶν τοῦ 17ου καί 18ου αἰῶνος, *Νέος Ἑλληνομνήμων*, τόμ. 4, 1907, σελ. 212.
- Νικολάου Λούρου, Μακροζωία, πρωτοποριακές προσπάθειες, Ἀθήνα 1971, σελ. 175-218, ὅπου ἐκτενέστερα παρουσιάζεται τό βιβλίο «Διαιτητική». Ὅμως, θά πρέπει νά διορθωθοῦν τά ὅσα γράφονται στή σελ. 177 «πῶς ὁ ἱατρός Κωνσταντίνος Μιχαήλ εἶχε διετέλει Μέγας Λογοθέτης τοῦ Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου Βοεβόδα τῆς Οὐγγροβλαχίας». Βλ. τήν παρατήρηση στήν πιό πάνω παραπομπή.
- Χρυσοῦ Καραγκούνη, Σχολεῖα, διδάσκαλοι, εὐεργέται Καστορίας, χειρόγραφο 1, σελ. 25, Οἱ λόγιοι τῆς Καστορίας, χειρόγραφο 2, σελ. 8-9, Δημόσιας Βιβλιοθήκης Καστορίας. Εὐχαριστίες ἐκφράζονται στήν κα Κατερίνα Νικολάου τῆς Δημόσιας Βιβλιοθήκης Καστορίας γιά τήν εὐγενή παραχώρηση τῶν πληροφοριῶν τοῦ χειρογράφου.
- Χαρίση Πούλιου, Κατάλογος τῶν ἐν τοῖς γράμμασι διαλαμψάντων Μακεδόνων ἀπό τῆς καταλύσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, μέχρι τῆς Ἐθνεγεργσίας, *Μακεδονικόν Ἡμερολόγιον*, Ἀθήνα 1911, σελ. 176. Ὁ συγγραφέας ἐπαναλαμβάνει τά ὅσα γράφει ὁ Κωνσταντίνος Σάθας στή Νεοελληνική Φιλολογία του.
- Γ. Χατζηκυριάκου, Συγγράμματα καί συγγραφεῖς Μακεδονίας, κατά τόν 18ο καί 19ο αἰῶνα, «*Μακεδονικόν Ἡμερολόγιον*», Θεσσαλονίκη 1929, σελ. 82, ὅπου ὁ συγγραφέας ἀγνοεῖ τό βιβλίο τοῦ Κωνσταντίνου Μιχαήλ, «Διαιτητική».

- Π. Ἐραβαντινοῦ, Βιογραφικὴ συλλογὴ λογιῶν τῆς Τουρκοκρατίας. Εἰσαγωγή – ἐπιμέλεια Κ. Θ. Δημαρᾶ, Ἰωάννινα 1960, σελ. 124-125, ὅπου, ὁμως, ἀναγράφεται ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος Μιχαήλ σπούδασε στὴν Ἰταλία ἀντὶ τῆς Βιέννης καὶ δὲν μνημονεύονται τὰ βιβλία πού ἐξέδωσε.
- Ἐθανασίου Πασχάλη, Καστοριά, Ἱστορία, Μνημεῖα ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὡς σήμερα, Ἀθήνα 1979, σελ. 35, ὅπου ἐπαναλαμβάνεται τὸ λάθος τοῦ Γ. Ζαβίρα στὴν χρονολογία ἐκδόσεως τῆς Διαιτητικῆς, καὶ ἐπιπλέον τὴν ἀναφέρει ὡς ἔργο τοῦ Tissot

Β. Γιά τὸ βιβλίον «Διαιτητικὴ» τὸ ὁποῖο εἶναι καταχωρημένο σὲ διάφορους βιβλιογραφικοὺς καταλόγους.

Κατάλογος τῶν παρά Μαρκίδων Πούλιου εὐρισκομένων διαφόρων παλαιῶν καὶ νέων βιβλίων, «Ἐφημερίς», Βιέννη 28 Ὀκτωβρίου 1794, ἀριθ. 85 καὶ 17 Νοεμβρίου 1794, ἀριθ. 92.

Γ. Λαδά – Ἀ. Χατζηδήμου, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία τῶν ἐτῶν 1791-1795, Ἀθήνα 1970, ἀριθ. 162, σελ. 285-287.

Εὐλογίου Κουρίλα, Ἱστορικὴ Βιβλιογραφία... τόμ. Α', Ἀθήνα 1938, σελ. 268-269.

Ἀνδρέα Graf, Κατάλογος τῆς ἐν Βουδαπέστη βιβλιοθήκης Γεωργίου Ζαβίρα, Βουδαπέστη 1935, σελ. 27.

Θωμᾶ Παπαδοπούλου, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία (1466-1800), Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 1984, τόμ. 1, ἀριθ. 4297.

Νικολάου Δελιαλῆ, Κατάλογος ἐντύπων Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης. Μέρος πρῶτον. Ἐντυπα ἐκδόσεως 1494-1832... Θεσσαλονίκη 1948, σελ. 155-156.

Ἀντωνίου Μητροπολίτου πρώην Ἡλείας, Κατάλογος χειρογράφων καὶ ἐντύπων τῆς ἐν Σκιάθῳ Ἱ. Μονῆς Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, *Θεολογία*, τόμ. 33, τεύχος Β' (1962), σελ. 510.

Ἀχιλλεῖα Λαζάρου, Κατάλογος ἐντύπων βιβλιοθήκης Ὀλυμπιωτίσσης, Ἀθήνα 1964, σελ. 176.

Ödon Fűnes, Κατάλογος τῶν ἐλληνικῶν ἐντύπων τῆς βιβλι-

- οθήκης του Ἑλληνορθόδοξου Σερβικοῦ Ἐπισκοπάτου τοῦ Σαϊντ-Ἐντρε τῆς Οὐγγαρίας, *Ὁ Ἐραμιστής*, τόμ. 3 (1965), σελ. 102.
- Ενα Κορρ, Κατάλογος τῶν τῆς τοῦ Ζαβίρα βιβλιοθήκης βιβλίων, *Νέα Ἑστία*, τόμ. 84 (1968), σελ. 1080, ὅπου ὁμως ἀναγράφεται ὡς χρονολογία ἐκδόσεως τῆς «Διαιτητικῆς» τό 1783, ἀντί τοῦ 1794.
- Β. Ε. Ραστέ, Ἑλληνική Βιβλιογραφία (Συμβολή στή δεκαετία 1791-1799), Ἀθήνα 1969, σελ. 22.
- Nikos Gaidagis, Gatalogul Cărtolez Grec estii dela Biblioteca Centrală Universitară «M. Eminescu», Iasi, vol. II (secolul al XYIII-lea) IASI 1975, σελ. 454-455.
- Manio Stojanov, Livres Grecs ancien en Bulgarie, Sofia 1978, σελ. 67. Πρβλ. Φιλίππου Ἡλιοῦ, Ἑλληνικά βιβλία στή Βουλγαρία, *Ὁ Ἐραμιστής*, τόμ. 15 (1978-1979), σελ. 321-329.
- Κατάλογος βιβλίων πωλουμένων ἐν τῷ γραφείῳ τῆς ἐφημερίδος «*Ἡλίου*» ἐν Σύρῳ, Ἐν Ἐρμουπόλει Σύρῳ 1892, σελ. 11.
- Κατάλογος τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Βιέννῃ Ἐθνικῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς βιβλίων, Βιέννη 1846, σελ. 26. Πρβλ. Κομνηνῆ Πηδώνια, Ἑλληνικά παλαιότυπα τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου καί τῶν Ἑλληνικῶν Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν τῆς Βιέννης, *Τετράδια Ἐργασίας*, Κ.Ν.Ε/Ε.Ι.Ε, Ἀθήνα 1987, σελ. 41.
- Γραμματεία τῶν Νεωτέρων Ἑλλήνων, ἀρχομένη ἀπό τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους καί ἀνατρέχουσα μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος, *Ἐρμῆς ὁ Λόγιος*, τόμ. Α, 1811, σελ. 356.
- Δήμητρα Ἀνδριτσάκη - Φωτιάδη, Κατάλογος παλαιῶν ἐντύπων τῆς Ἱστορικῆς Βιβλιοθήκης Μηλεῶν Πηλίου, Ἀθήνα 1993, ἀριθ. 705, σελ. 153.
- Λ. Βλαδίμηρου - Α. Ριζόπουλου, Ἱατρική καί διαφήμιση στήν Ἑλλάδα ἀπό τήν ἀρχαιότητα ὡς τό 1940. Πτυχές τῆς Ἱστορίας τῆς Ἱατρικῆς καί τῆς διαφήμισης, Ἀθήνα 1992, σελ. 277-279, ὅπου, ὁμως, θά πρέπει νά γίνει διόρθωση τῆς ὑποστηριζόμενης ἀποψῆς τῶν ὅτι τό βιβλίον «Διαιτητική» τοῦ Κωνσταντίνου Μιχαήλ εἶναι τό πρῶτον

ἑλληνικό ἱατρικό σύγγραμμα. Καί τοῦτο διότι ἔχουμε τή διδακτορική διατριβή τοῦ Θωμᾶ Μανδακάση, "Ὅμοια τῶν ἑλλειπόντων ὁμοίων ἰάματα, Λειψία 1757 καί τοῦ Σταύρου Μουλαῖμη, Ἐντιδοτάριον περί τῶν ἰοθόλων δηγμάτων καί τινων ἄλλων τούτοις ὁμοίων, Βενετία 1724.

Börse Knös, L'Historie de la littérature Neo-Grecque. La periode jusqu'en 1821, Stockholm 1962, σελ. 551, ὅπου ὁμως ἀπλᾶ ἀναφέρονται ὅτι ὑπῆρχαν ἐκδόσεις τῶν «Διαιτητικῶν Παραγγελμάτων», χωρίς ἡμερομηνία ἐκδοσῆς τῶν, καί ἡ μετάφραση στά 1785, ἔργο τοῦ Tissot, χωρίς νά μνημονεύεται ὁ συγγραφέας τῶν Κωνσταντῖνος Μιχαήλ.

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ

τῷ ἐν Γατροῖς σοφωτάτῃ Τισσότῃ.

Διαλαμβάνον περὶ τῆς τῶν πεπαιδευ-
μένων τε καὶ ἄλλων ἀνθρώπων ὑγι-
είας. συντεθέν μὲν εἰς τὴν γαλλικὴν
μεταφρασθὲν δὲ εἰς τὴν κοινοτέραν
τῶν νῦν Ἑλλήνων διάλεκτον
μετάτινων ὑποσημειώσεων

π α ρ α

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΙΧΑΗΛ

τη ἐν Κασορίας

τοῦ περὶ τὰ τῆς Γατρικῆς ἐνασχολημένῃ
μαθήματα.

ἠψπέ. ἐν ΒΙΕΝΝΗ, τῆς Ἀπριλίου 1785.

Ἐν τῇ Τυπογραφίᾳ

ΓΩΣΗΠΟΥ καὶ ΒΑΟΥΜΑΙΣΤΕΡΟΥ.

ΔΙΑΙΤΗΤΙΚΗ

ἣς προτέτακται

καὶ

ἹΣΤΟΡΙΑ ΣΤΥΝΟΠΤΙΚΗ

περὶ

ἀρχῆς καὶ προσόδε τῆς Ἱατρικῆς
ἐπισήμης, καί τινων περὶ αὐτὴν εὐδοκι-
μηοάντων ἀνδρῶν, ἐκ παλαιῶν τε
καὶ νεωτέρων συνερανοιδεῖσα

ὑπὸ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΙΧΑΗΛ

τῷ ἐκ

Κασορίας, τῷ καὶ τὴν Ἱατρικὴν ἐπισήμην
ἐσπεδακός.

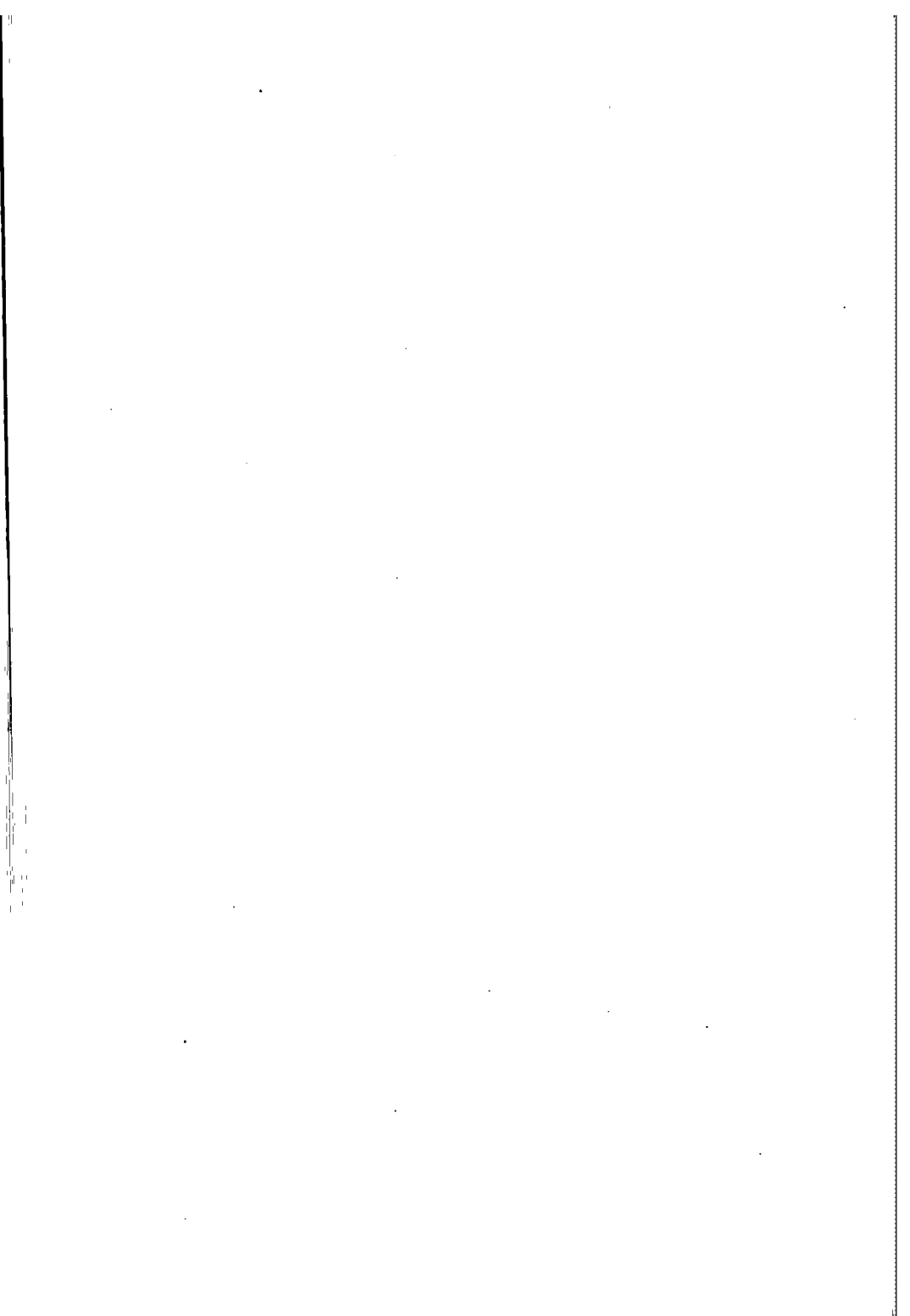

Νῦν τὸ πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα

Δαπάνη φιλική.

Ε'Ν ΒΙΕΝΝΗ, 1794.

Ἐκ τῆς Τυπογραφίας Ἰωσήφ τῷ Βαυ-
μαϊσίερα.

**ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΙΧΑΗΛ,
ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ,
ΒΙΕΝΝΗ 1794**

Ἄνδρα δὲ χρὴ, ὅς ἐστι συνετός, λογισάμενον, ὅτι τοῖσιν ἀνθρώποισι πλείους ἄξιόν ἐστιν ἢ ὑγείῃ, ἐπίστασθαι ἐκ τῆς ἑαυτοῦ γνώμης ἐν τῆσι νόσοισιν ὠφελέεσθαι.

Ἱπποκράτης ἐν τῷ περὶ Διαίτης
ὑγιεινῆς.

Τῶ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ,

Η Ἰατρικὴ ὄχι μόνου ἦτον χρήσιμος, καὶ ἐπωφελὴς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀλλ' ἀκόμι καὶ πολλὰ ἀναγκία· διὰ τῆτο ἄρα ἔπεται καὶ νὰ προτιμᾶται μᾶλλον τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν. Διερευνῶντες γὰρ μὲ ἀκρίβειαν, καὶ ἐξετάζοντες μὲ ἐπιμέλειαν, εὐρίσκομεν ὅτι ἀπὸ τὴν Ἰατρικὴν ἔλαι χεδὸν αἱ λοιπαὶ τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι γνωρίζουσι τὴν ἑαυτῶν αὐξήσιν· ἐπειδὴ αὐτὴ καταγινομένη περὶ τὴν ἀνθρώπι-
νου

νον ὑγείαν, φυλάττει αὐτὴν παν-
ταίῳ τρόπῳ εἰς μίαν εὐσαθεῖ κα-
τάστασιν· ἥτις τῷ ὄντι εἶναι ἡ βά-
σις καὶ τὸ θεμέλιον πάσης ἐπιση-
μονικῆς καὶ τεχνικῆς αὐξήσεώς τε
ἅμα καὶ ἐφευρέσεως. Ὅταν γὰρ
λείπῃ ἡ ὑγεία, λείπει ἀναγκαί-
ως καὶ πᾶσα προθυμία, ἢ καλλί-
τερα νὰ εἰπῶ, πᾶσα τῆς ψυχῆς
δύναμις, ἥτις ἀφεύκτως ἀπαιτεῖ-
ται πρὸς ἅπασαν ἐπισημονικὴν, ἢ
τεχνικὴν ἐπιχείρησιν. Ἀναντίρ-
ρητος ἔν εἶναι ἡ ἀλήθεια αὕτη,
ὅτι ἐκ τῆς Ἰατρικῆς δηλαδὴ ἐπι-
σήμης πηγάζει, κατὰ τὸν ἄνω
εἰρημένον λόγον, ἥτε αὐξήσις, καὶ
ἡ διατήρησις ἀπασῶν τῶν ἐπιλοί-
πων τεχνῶν τε καὶ ἐπισημῶν.

Μ'

Μ' ὄλον ὅπῃ ὄλα τὰ μέρη
τῆς Ἱατρικῆς ἐπισήμης εἶναι εἰς
τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀναγκαῖα ,
ἐξαιρέτως ὅμως εἶναι ἡ Διαιτητι-
κῆ· ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ παραδίδεσα
Κανόνας, καὶ Παραγγέλματα, καὶ
προφυλάττεσα δι' αὐτῶν τὸν ἄν-
θρωπον ἀπὸ κάθε ἐναντίου, δὲν
τὸν ἀφίνει νὰ πέσῃ εἰς κάμμειαν
Ἀρρώσϊαν, καὶ Πάθημα, καὶ ἐπο-
μένως νὰ λάβῃ χρεῖαν ἀπὸ τὰ
λοιπὰ τῆς Ἱατρικῆς μέρη.

Πολλοὶ τῶν ἡμετέρων παλαι-
ῶν περιφανῶν Ἱατρῶν περὶ Διαί-
της συνεγράψαντο· ἀλλὰ πρῶτον
μὲν οἱ Κανόνες ταύτης καὶ Παραγ-
γέλματα εἶναι διεσπαρμένα ἐδῶ
καὶ ἐκεῖ εἰς τὰ αὐτῶν συγγράμμα-
τα·

τα· δεύτερον δὲ, ὄντα συγγε-
γραμμένα εἰς τὴν πολλὰ ὑψηλὴν
τῶν προγόνωνμας διάλεκτον, ἔ-
πεται ἐντεῦθεν μόνον τοῖς πεπαι-
δευμένοις, καὶ τοῖς περὶ τὴν Ἰα-
τρικὴν, καὶ λοιπὰς ἐπισημάς ἐνα-
χολοιμένοις, γνωστὰ νὰ εἶναι καὶ
εὐχρηστα· διὰ τῆτο λοιπὸν ἔπρε-
πε νὰ γίνῃ ἀπλῶς εἰς ὅλας κοινὸν
τὸ τῆς Διαιτητικῆς χρήσιμον.

Βλέπωντας ἔν ἐγὼ, ὅτι ὑ-
σερέμεθα τοιέτα βιβλία εἰς τὴν
καθ' ἡμᾶς Διάλεκτον, καὶ τὴν ὠ-
φέλειαν προαιθανόμενος, ὁπῶ
θέλει προξενήσει τῆτόμε τὸ ἐ-
πιχείρημα, εἰς τὸ ἀγαπητόν μοι
Γένος, καὶ πόνε καὶ καιρῶ παντὸς
μάλις ἀφειδήσας, καὶ συναθροίσας
τό-

τόσον ἀπὸ τῆς παλαιᾶς περικλε-
εῖς Ἱατρῆς, ὅσον καὶ ἀπὸ τῆς νεω-
τέρης, ὅσα ἀναγκαῖα καὶ λυσιτε-
λῆ ἐφάνησάν μοι, πολλὰ καὶ αὐτὸς
εἰς τὴν κοινὴν ζωὴν ἀκριβῶς πα-
ρατηρήσας, συνηρημοσάμην τὴν
παρῆσαν, ἣν ἐν χερσὶ, Φίλτατε
Ἀναγνώσα, Φέρεις Διαιτητικὴν
ἀποφεύγων, ὅσον τὸ δυνατόν καὶ
τὸ πολλά χυδαῖκόν, καὶ συρφετῶ-
δες ὕφος, διὰ τὰ μὴ φανῶ εἰς
πολλὰς πάντῃ ἀηδέστε καὶ ἀχαρις.

Συνορῶν προσέτι, ὅτι δὲν ἤ-
θελεν εἶναι ἀνώφελης καὶ μία συ-
νοπτικὴ προανάμνησις περὶ τῆς
δε τῆς Ἱατρικῆς, καὶ τινων περὶ αὐ-
τὴν εὐδοκιμησάντων ἀνδρῶν, ἐ-
πρόθεσα καὶ περὶ τέτων εὐθὺς εἰς

ε

τὴν

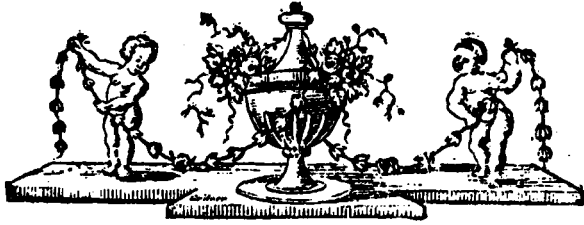

τὴν ἀρχὴν ὀλίγα τιὰ μὲ ὄλην
τὴν δυνατὴν συντομίαν.

Δέξαι ἔν εὐγνωμόνως τε καὶ
Φιλοφρόνως, ἀγαπητὲ Ἀναγνώ-
σα, ταύτην τὴν προσφερομένην
σοι Διαιτητικὴν, καὶ ἀπόβλεψον
μᾶλλον πρὸς τὴν προθυμίαν τῆ
προσφέροντος, παρὰ πρὸς ἄλλο-
τι· τὸ γὰρ κατὰ δύναμιν καὶ Θεῶ
ἐκ ἀπόβλητον· καὶ εἴτι προσέτι
σφαλερὸν ἐν αὐτῇ ἠθελες εὐρη
ἐπιδιορθώσας, φίλτατε, σύγγνω-
σι εἰδὼς, ὅτι Θεῶ μόνω ἴδιον τὸ
ἀναμάρτητον, ἀνθρώπινον πάν-
τως τὸ ἀμαρτάνειν· καὶ ὑγιῶς ἔχῃ.

Ἐν Βιέννῃ τῇ 15 Ἀπριλίου 1794

ΙΣ.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ.

Περὶ ἀρχῆς καὶ ᾠροδόδε τῆς Γατρι-
κῆς τέχνης, καί τινων περὶ αὐτὴν
εὐδοκιμησάντων ἀνδρῶν.

Πρὶν ἀρχὴν, καὶ τὰς πρωτίτας τῆς Γα-
τρικῆς καταβολὰς διερευνῶντες, καὶ ἐξε-
τάζοντες, πότε δηλαδὴ, πῶ, πῶς, καὶ
πόθεν ἀρχίσεν αὐτὴ ἡ Γερά τέχνη,
πρέπει πρῶτον ἐν συντομίᾳ καὶ διαλά-
βωμεν διὰ τὰς σωματικὰς κινήσεις, πρὸς
εὐκολωτέραν τῶν ρηθησομένων κατάλη-
ψιν.

Α

ΑΙ

Αἱ κινήσεις τῆ ἀνθρωπίνου σώματος γενικῶς, ἢ καθόλου λαμβανόμεναι εἶναι διπλαῖ, αἱ μὲν προαιρετικαί, αἱ δὲ ἀπροαίρετοι, ἤτοι αὐτόματοι· ἢ προαιρετικά μὲν κινήσεις εἶναι ἐκεῖναι, ὅπερ κρέμανται ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν ἢ θέλησιν τῆς ψυχῆς μας· ὡσάν ἢ κινήσεις τῶν χειρῶν μας, τῶν ποδῶν μας κρέματα ἀπὸ τὴν θέλησίν μας· ἐπειδὴ ἢ εἰς τὴν ἐδικήν μας ἐξουσίαν, ἢ θέλησιν εἶναι νὰ κινήσωμεν τὰς χεῖράς μας, ἢ τὰς πόδας μας, ἢ μὴ· ἀπροαίρετοι δὲ, ἤτοι αὐτόματοι κινήσεις εἶναι ἐκεῖναι, αἱ ὅποσαι ἔτε εἰς τὴν ἐδικήν μας θέλησιν εἶναι, ἔτε ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς ψυχῆς μας κρέμανται, ἀλλὰ μόνον εἰς τῆ σώματός μας τὴν κατασκευὴν, καθ' ἣν ἢ ζῆν δυνάμεθα, ἐνυπάρχουσιν· ἐπειδὴ ἢτε ἢ θέλησίς μας ἔχει καμμίαν ἐξουσίαν εἰς αὐτάς, ἔτε ἢ ψυχῆς μας ἢμπορεῖ νὰ ἐμποδίσῃ ἢ νὰ μεταβάλλῃ αὐτάς καθὼς αὐτὴ θέλει·
ὡσάν

ὡς ἂν εἰς τὴν κίνησιν τῆ αἵματος, τὴν συζολὴν, καὶ διαζολὴν τῆς καρδίας, καὶ τῶν ἀρτηριῶν, ἡ ψυχὴ μας δὲν δύναται νὰ φέρῃ καμμίαν μεταβολὴν, καὶ ἀλλοίωσιν, ἀκόμι ἔτε καὶ εἰς ἐκείνας τὰς κινήσεις ἡμπορεῖ νὰ μεταβάλλῃ τίποτες, ὅσαι ἐγείρονται εἰς τὸ σῶμά μας ἀπὸ καμμίαν ἐξωτερικὴν κίκωσίν τε καὶ πάθημα.

Τοιαύτην λοιπὸν κατὰσκευὴν τῆ σώματός μας ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς ἡ θεία πρόνοια, ὡς τε αὐτὴ καθ' αὐτὴν νὰ ἡμπορῇ νὰ βοηθῆται χωρὶς Ἰατρὸν, ἢ ἄλλην τινὰ ἐξωτερικὴν θεραπείαν, ἂν ὁμως τὸ πάθος, καὶ ἡ κίκωσις δὲν ἤθελεν εἶναι μεγάλῃ, ὅπῃ νὰ ὑπερβίβῃ τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως, εἰς τόσον ὅπῃ μὴ δυναμένη νὰ βοηθηθῇ ἀπὸ λόγου της, νὰ προσρέξῃ εἰς τὴν βοήθειαν τῆ Ἰατροῦ.

Παρατηροῦμεν πάντοτε, ὅτι ὅταν συμβῇ εἰς τὸ σῶμά μας καμμία κίκω-

σις, ἐγείρονται εὐθύς καὶ ποιαὶ κινήσεις, ὅπῃ ἔτε ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς ψυχῆς μας, ἔτε ἀπὸ τὴν ἡμετέραν κρέμονται θέλῃσιν, ἀλλὰ ἡ φύσις δι' αὐτῶν σπεύδουσα προσπαθεῖ διὰ τὴν ἀποδιώξην ἐκείνην τὴν κάκωσιν, ὅπῃ ἡμπορεῖ νὰ τὴν βλάψῃ.

Καὶ ὅτι ἐνυπάρχουσιν εἰς τὴν κατασκευὴν τῆ σώματός μας τοιαῦται κινήσεις, αἱ ἐποῖαι ὡς προπύργια ἔσαι φυλάττωσιν αὐτὸ, διὰ τὴν εἰπῶμεν ἔττι, ἀπὸ πᾶσαν κάκωσιν, ἢ ἀνιαρὸν σύμπτωμα, ἡμπορεῖ νὰ βεβαιωθῇ τῆτο μὲ πολλὰ παραδείγματα, ἢ ἀποδείξεις· ἀλλ' ἡμεῖς ἀφίνοντες τὰ πολλὰ, προσφέρουμεν μόνον μερικὰ πρὸς τὴν τῆ λόγῳ βεβαίωσιν.

Κάθε ἓνας ἡμπορεῖ νὰ παρατηρήσῃ εἰς τὸν ἴδιον ἑαυτόν τε, ὅτι ἀφ' ἧ ἐμπέσῃ μεταξὺ εἰς τὰ βλέφαρά τε καὶ μί-

μι-

μικρὰ ἄμμος, ἀρχίζει εὐθύς νὰ ἐπιθλίβῃ βαρέως μὲ τὴν τραχύτητά της τὸν ἐπιπεφυκότα χιτῶνα τῆ ὀφθαλμοῦ, τὸν ὁποῖον βέβαια ἤθελε τὸν διαφθεῖρη, ἂν ἤθελε διαμείνῃ ἐπὶ πολὺ· ἀλλ' εὐθύς ὅπῃ ἐμπέσῃ ἡ ἄμμος εἰς τὸ ὀμμάτιον, ἀποσπᾶται τὸ μυᾶριον τῶν βλεφάρων, κλείονται τὰ βλέφαρα, καὶ μὲ σφοδρότητα καταθλίβῃσι τὸν βολβὸν τῆ ὀμμάτις, ὅθεν ἀναφύεται ὁ ἐρεθισμὸς καὶ ἀκολούθως ὁ πόνος· ἀλλὰ τῆτο τὸ ἐρεθισμα ὅπῃ πρόξενεῖ τὸν πόνου εἶναι ἡ θεραπεία· ἐπειδὴ τὰ νεῦρα τῶν βλεφάρων κοινωνῶσι μὲ τὰ νεῦρα τῶν δακρυχέοντων ἀδένων, ὅθεν ἐρεθιζόμενα καὶ αὐτὰ συμπάσχουσιν· διὰ τῆτο αὐξάνουσα ἡ ἐκροὴ τῶν δακρυῶν, συναθροίζεται εἰς τὴν κυρτὴν τῆ ὀφθαλμοῦ, καὶ εἰς τὴν κοίλην τῆ βλεφάρου ἐπιφάνειαν, ἐξωθεῖ τέλος πάντων τὴν μικρὰν ταύτην ἄμμον, καὶ ἔτσι ἐλευθερώνεται ὁ ὀφθαλ-

θελμός ἀπὸ τὴν βλάβην ὅπῃ ἤμπορῶ-
σεν ἐντεῦθεν νὰ ἀκολουθήσῃ.

Ἢμπορεῖ αὐτὸ καὶ εἰς ἓνα φαρμα-
κευμένον ἄνθρωπον νὰ παρατηρηθῇ· ἀφ'
ᾗ πάρῃ τὸ φαρμάκι, πρέπει ἀναμφιβό-
λως νὰ ἀπορῶνῃ ὁ τάλας, ἂν ἡ δύνα-
μις τοῦ φαρμακίου ἤθελε διαδοθῇ εἰς τὸ
αἷμά του, ἢ ἤθελε καταφάγῃ τὰ ἐντε-
ρά του· ἀλλ' εὐθύς ὅπῃ φθάσῃ τὸ φαρ-
μάκι εἰς τὸν σόμαχον ἀκολουθεῖ παντα-
χόθεν μία ἀφθονος τῶν ὑγρῶν ἔκκρισις,
καὶ διαλύει τὴν τέτην δριμύτητα· πλὴν
τότο μὲν τὸ νὰ μὴν εἶναι ἱκκνὸν διὰ τὴν
θεραπεύσῃ τὸν φαρμακευμένον, ἀπο-
σπᾶται καὶ ἡ μεμβρανώδης κατασκευὴ τῆ
γαστρίδος, συντρέχει τὸ διάφραγμα
πρὸς αὐτὴν τὴν βοήθειαν καὶ οἱ μυῶνες
τῆς κοιλίας, ἐγείρεται ἡ ναυτίασις, ἀκα-
λεθεῖ ἀπ' ἐδῶ ὁ ξερατὸς, καὶ ἐκβίβλε-
ται τέλος πάντων τὸ φαρμάκι ἔξω ἀπὸ
τὸν σόμαχον· τὸ ὅποιον ἂν ἤθελε δια-
μείνῃ

μείνη μέσα εις τὸ σῶμα, βεβαίως ἤθελε προξενήσῃ τὸν θάνατον· ἀλλ' ἡ φύσις αὐτὴ καθ' αὐτὴν μὲ μόνην τὴν αὐτόμα-
τον κίνησιν ἀποφεύγει αὐτόν.

Ἄν αἱ ἀκτῖνες τῆ ἡλίου αἰφνιδίως εἰσέλθωσιν εἰς τὸν ὀφθαλμόν, ἢ πε-
ρισσότεραι, παρὰ ὅπῃ ἡμπορεῖ νὰ ὑπο-
φέρῃ ἢ τέττε λεπτοτάτη κατασκευὴ,
πάραιτα συσέλλεται ἡ κόρη διὰ τῶν
μυωδῶν ἰνῶν τῆς ἰριδος, ἢ μὲ τὴν συ-
σολὴν αὐτὴν ἐμποδίζει τὸ φῶς, δηλα-
δὴ τὴν ὑπερβολὴν τῶν ἀκτίνων διὰ νὰ
μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὰ ἐσώτατα τῆ ὀφθαλ-
μοῦ μέμη, ὅπῃ εἶναι τὸ ὀπτικὸν νεῦρον,
τῆ ὁποῖα ἡ ἀπαλωτάτη ἔσθια ἔπειτα
εὐκόλα ἤθελε βλαφθῇ· λοιπὸν ἢ αὐ-
τὴ ἢ προφύλαξις μὲ τὴν αὐτόματον κί-
νησιν γίνεται.

Τὸ ἴδιον ἀκολουθεῖ ἢ ὅταν ἐμπέσῃ
διὰ τῆς ὀπῆς εἰς τὴν τραχεῖαν κρτηρίαν
κῆμία μικρὰ ψίχα τῆ φωμῆς, εὐθύς
ἔρε-

ἔρεθίζεται δηλαδή ἡ ταύτης κατασκευή,
 ἐγείρει ἡ φύσις τὸς πινάκους φύλκας,
 τὰ τ' ἔστι τὰ νεῦρα, ἀκολουθεῖ ἐντεῦθεν ὁ
 βῆχας, ὁ ὁποῖος καὶ δὲν παύει προτήτε-
 ρα, παρὰ ἕως ὅπῃ εὐγῆ πάλιν ἔξω τὸ
 μικρὸν τῆτο σωματίον, ἦτοι ἡ ψίχρα τῆ
 ψωμίσ.

Τί λοιπὸν εἶναι καὶ αἱ μεταβολαὶ
 τῶν ἀρρώσιων, τὰς ὁποίας κρίσεις ὀνο-
 μάζομεν, ὅπῃ ἡ φύσις αὐτὴ ἑαυτὴν
 ἀπολλάττει ἀπὸ τὸν κίνδυνον; εἰμὴ αἱ
 αὐτόματοι κινήσεις; μὲ τῶν ὁποίων τὴν
 δυναμιν ἡ φύσις ἐξωθεῖ καὶ ἐκβάλλει τὴν
 ὕλην τῆς ἀρρώσιος ἀπὸ τὸ σῶμα, καὶ
 ἔτι ἐλευθερώνει τὸν ἀσθενῆ ἀπὸ τὸν
 θάνατον, καθὼς εἶναι τὰ ἐξανθήματα,
 αἱ βόαι, αἱ πατέχαι, ἡ αἱμορραγία,
 ἡ διάρροια, καὶ ἄλλαι παρόμοιαι κρίσεις·
 ἀπὸ τὰς ὁποίας ἂν ἐξακολουθήσῃ κημι-
 μία, εὐθύς καὶ ὁ ἀρρώστος ἐλαφρώνεται,

καὶ

ἢ μὲ τελειότητα ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὴν ἀρρώξιαν.

Αὐτὴν λοιπὸν τὴν συνδρομὴν, ἢ βόηθειαν τῶν αὐτομάτων κινήσεων, ὅπῃ ἢ πάνσοφος τῆ θεῆ χεῖρα ἐνεφύτευσε εἰς τὸ σῶμά μας πρὸς διαφύλαξιν τῆς ὑγείας ἢ τῆς ζωῆς μας, φύσιν ὁ μέγας ἱπποκράτης ὠνόμασε· παρατηρήσας δὲ αὐτὸς ὁ σοφώτατος ἱατρὸς εἰς πολλὰς περιστάσεις, ὅτι αὐταὶ αἱ κινήσεις ἦτον ἱκαναὶ διὰ νὰ διαφυλάξωσι τὴν ὑγείαν μας, ἢ νὰ ἀποδιώξωσι πᾶσαν ἀρρώξιαν, ἢ πάθος ἀπὸ τὸ σῶμά μας, διὰ τῆτο ἢ φυσικὰς ἱατρὰς τὰς ἐπωνόμασε· ἢ μάλιστα εὐφυῶς τε ἢ μετὰ λόγον· ἐπειδὴ χωρὶς τὴν δύναμιν τῶν αὐτομάτων κινήσεων δὲν ἠμποροῦσιν ἔτε τὰ ἱατρικὰ νὰ ἐνεργήσωσιν εἰς τὸν ἀσθενῆ, ἔτε νὰ τὸν βοηθήσωσι· διὰ τῆτο ἢ ὁ ἱατρὸς ἀφ' ἑἰδῆ εἰς ἕνα ἀρρώξον, ὅτι τὰ ἐπισπαστικὰ ἔμπλαστρα νὰ μὴν ἐνεργῶσι πλέον,

πλέον, εὐθύς συμπεραίνει, ὅτι τῆτο
 νὰ εἶναι σημεῖον θανατηφόρον· τὸ ἴδιον
 ἤθελε κρίνη, ἂν ἰδῆ εἰς τὰς ὀξειάς ἀρρώ-
 ςίας νὰ μὴν ἀκολυθῆσωσιν εἰς τὰς κρι-
 τικὰς ἡμέρας αἱ ἀπαιτῆμεναι μεταβο-
 λαὶ, καὶ ἀλλοιώσεις· τὸ αὐτὸ ἤμπορεῖ
 καὶ κάθε ἄλλος νὰ συμπεράνη εἰς ἓνα ὅπῃ
 ἔχει τὴν κόρην τῷ ὀμματίν τε ἐντελῶς
 βεβλαμμένην, ἀφ' ἧ τὸν προσφέρει ἔμ-
 προδεν εἰς τὸ φῶς, καὶ παρατηρήσῃ ὅτι
 ἡ κόρη τῷ ὀφθαλμῷ πλέον δὲν συσέλλ-
 λεται, ἐπιφέρει ἔπειτα λέγων, ὅτι
 δὲν λατρεύεται, ἐπειδὴ ἡ κόρη δὲν δίδει
 σημεῖον συστολῆς.

Ἀπὸ τὰ προειρημένα λοιπὸν εἶναι
 πρόδηλον, ὅτι ἀπὸ μόνην τὴν κατασκευὴν
 τῷ σώματός μας, καὶ ἀπὸ τὰς αὐτομά-
 τως κινήσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ψυχὴ μας
 ὑδεμίαν ἐξουσίαν ἔχει, ἐκκρέματα ἢ προ-
 φύλαξις τῆς υἰγείας μας· τὰς ὁποίας
 παρατηρῶμεν ὅτι ἐγείρονται ἐξίσω εἰς
 πᾶσαν

πᾶσαν ἡλικίαν, εἰς προβεβηκότα δηλα-
δῆ, ἢ εἰς τρυφερώτατον παιδίου, χωρι-
κόν ἢ πεπαιδευμένον, πλείσιον ἢ πτω-
χόν, ὡτάν ὁπῶ δὲν εἶναι εἰς τὴν φύσιν
κῆμμία διαφορὰ· ἢ μάλιζα ἢ ἀκριβῆς
παρατήρησις μᾶς διδάσκει, ὅτι ἢ εἰς τὰ
ζῶα τὰ λόγος ὑπερημένα, ἐνυπάρχο-
σιν αἰ τοιαῦται κινήσεις, καθὼς ἢ εἰς
τὸν ἄνθρωπον· ἐπειδὴ ἢ ἡ αὐτὴ κατα-
σκευὴ σχεδὸν εἶναι τῷ ἄνθρωπίνῳ σώ-
ματος, καθὼς ἢ τῶν ἄλλων ζῴων, αἰσθη-
τικὴ δηλαδῆ, ἢ ἐμφεριστικὴ.

Ἄλλ' ἐπιζητῶντες πάλιν τὴν πρω-
τίστην τῷ λόγῳ αἰτίαν, ἢ φέλοντες διὰ
να μάθωμεν ἢ αὐτὴν τὴν ἐσχάτην περι-
πίπτομεν εἰς ἀκατασχέτους δυσκολίας.)

τῷτο

1) Neque quaerendum esse quomodo spiremus,
sed quid gravem, tardumque Spiritum ex-
pediat. Neque quid venas moveat, sed
quid quæque motus genera significat. Οὐδὲ
πρέπει να ζητῆται ὁ τρόπος, λέγει ὁ Κέλ-

τῦτο μόνον ἱξεύρομεν, ὅτι ἢ αἰσθησις ἢ ὁ
ἐρεθισμὸς προξενεῖ εἰς τὰ ζωντανὰ σώμα-
τα ταύτας τὰς αὐτομάτης κινήσεις.

Αὐταὶ ὡς τόσον αἱ αὐτόματοι κινή-
σεις ἤθελαν εἶναι ἄρκεται διὰ νὰ ἀπο-
διώξωσι, ἢ νὰ ἀποβάλλωσι τὴν ὀρμὴν
τῆς Ἀρρώστιας· ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ εἶναι πολ-
λάκις ἢ βία τῆ πάθος μεγάλη, δὲν δύ-
ναιται πλέον αἱ φυσικαὶ αὐταὶ κινήσεις
νὰ ὑπερισχύσωσι· λοιπὸν τότε πρέπει
διὰ νὰ βοηθηθῇ ἡ φύσις· ἐντεῦθεν διδαχ-
θέντες οἱ ἄνθρωποι παρὰ τῆς ἰδίας φύ-
σεως, ὡς παρὰ διδασκάλου τινός, ἄρχι-
σαν νὰ τὴν βοηθῶσιν εἰς τὰς ἀρρώστιας,
ἢ καλλίτερα νὰ εἰπῶμεν νὰ τὴν μιμῶν-
ται κατὰ πάντα δυνατὸν τρόπον· ἢ
ἔτι

σος εἰς τὸ προοίμ. σελ. 11. καθ' ὃν ἀναπ-
νέομεν, ἀλλ' ἐκεῖνο πρέπει νὰ ζητῆται ὅπῃ
κάμνει τὴν ἀναπνοὴν βαρεῖαν, ἢ βαρδεῖαν·
ἢ δὲ πάλιν ἐκεῖνο ὅπῃ κινεῖ τὰς φλέβας,
ἀλλὰ τι σημαίνουσι τὰ καθ' ἕκαστα τῆς κι-
νήσεως γένη.

ἔτι λοιπὸν ἔλαβεν ἡ ἰατρικὴ τέχνη τὴν πρωτίστην αὐτῆς ἀρχὴν ἀπὸ αὐτὰς δηλονότι τὰς φυσικὰς κινήσεις 1).

Ἰκαναὶ κατ' ἀλήθειαν ἡδέλαν εἶναι πάντοτε μόνον αἱ αὐτόματοι κινήσεις νὰ ἰατρεύωσι πᾶσαν ἀρρώστιαν καὶ πάθημα, ἂν αἰδυνάμεις τῶν ἡδέλαν ὑπερβαίῃ τὰς δυνάμεις τῶν ἀρρώστιῶν· ἀλλὰ τῆτο δὲν ἀκολουθεῖ, καθὼς μᾶς διδάσκουσιν αἱ κρίσεις τῶν ἀδενειῶν, καὶ ἡ παρῆσα ἰατρικὴ τέχνη· ὅθεν ἀναφύεται καὶ μία ἄλλη τῆς ἰατρικῆς πηγὴ, δηλαδή αἱ διαφορετικαὶ ὁρέξεις, ὅπῃ ἐγείρονται εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἀρρώστιας.

Εἰς κάθε πάθος, καὶ πᾶν εἶδος σχεδὸν ἀρρώστιας πρέπει ἀναντιρρήτως νὰ ἀ-

κολοβ-

1) Illud admonere satis, omnia, quæ ars con-
summarit a natura initia duxisse. Quintil.
instit. orat. L. II. c. 17. Ὅπερ ἐστὶν, ἐκεῖνο
μόνον ἰκανῶς νὰ ἀναμνησθῶμεν, ὅτι
ἡ τέχνη, ἥτοι ἡ ἰατρικὴ πάντα, ὅσα εἰς
ἀπαρτισμὸν καὶ τελειότητα ἔφερεν, ἐκ τῆς
φύσεως τὰς ἀρχὰς ἔλαβεν.

κολαθῶσι, ἢ νὰ συνέπωνται πόννοι ἀφό-
 ρητοι, ἀδημονία, ἢ σενοχωρία τῶ ἀσ-
 θεῶς μεγάλη· αὐτὰ λοιπὸν ἔλα βιά-
 ζῃσι, ἢ ἀναγκάζῃσι τὸς ἀνθρώπους διὰ
 νὰ ζητῶσι κήνενά μέσον εἰς ἐκεῖνον τὸν
 καιρὸν, ὅπῃ μὲ τὴν χρῆσιν ἢ ἔνταμιον
 τάττα νὰ ἐλευθερωθῶσιν ἀπὸ τὴν ἀδέ-
 νειαν, ἢ τὴν ἀλάχισον νὰ λάβωσιν κήμ-
 μίαν μικρὰν ἀνάπαυσιν· ἐπειδὴ ἢ ἔτρε
 ἐπλάσθημεν ἀπὸ τὴν πάνσορον χεῖρα
 τῆ Δημιουργοῦ μας, ὅτι ἀπὸ κάποιον πε-
 ρακίνῃσιν ἢ δύ αμιον τῆς φύσεώς μας νὰ
 ζητῶμεν, ἢ νὰ ἐπιθυμῶμεν εἰς καιρὸν
 ἀρρώστιας κάθε μέσον πρὸς ἑαυτοῦ, ἢ ἐλευ-
 θερωσίν μας· βλέπομεν τὸς ἀρρώστους
 ὅπῃ ζητῶσι κάθε λογῆς πράγματα
 διὰ νὰ ἢμπορέσωσι μόνον νὰ σμικρύνωσι
 τὸς πόνους, τὴν ἀδημονίαν, ἢ σενοχω-
 ριαντων· ὅνως τότε δὲν ἀφήνει ἢσυχον
 τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὸ βιάζει κατὰ πάντα
 τρόπον διὰ νὰ ζητῆ βοήθειαν πρὸς ἐλευ-

θερω-

δέρῳσιν τῆ πάθας· ὁθεν παρατηρῆμεν
εἰς διαφόρους ἀρρώστιας ὅτι ἐγείρονται εἰς
τὰς ἀδενεῖς κάποιαι ὀρέξεις, αἱ ὁποῖαι
δὲν ἔχουσι τὸν ἀποχωρῶντα λόγον.

Ὡμομάσαμεν τὰς τοιαύτας ὀρέξεις,
ὀρέξεις χωρὶς τὸν ἀποχωρῶντα λόγον·
ἐπειδὴ ὁ ἀρρώστος ζητεῖ, ἢ ὀρέγεται
πολλάκις εἰς καιρὸν τῆς ἀρρώστιας πράγ-
ματα, τῶν ὁ ποίων τὴν δύναμιν, ἢ ἐ-
νέργειαν παντελῶς τὴν ἀγνοεῖ· βλέ-
πομεν πολλὰς ἀδενεῖς ὅπῃ ζητῶσι μὲ
μεγαλωτάτην ἐπιθυμίαν κἀνενα πράγ-
μα, ὅπῃ αὐτὸ ἢ ὄχι ἄλλο ὀρέγονται,
ἢ θέλωσι, χωρὶς νὰ ἐγνωρίζωσι τὴν
αἰτίαν τῆς τοσαύτης τῶν μεγάλης ὀρέ-
ξεως· ὁθεν αὐταὶ αἱ ὀρέξεις ὀδηγῶσιν
ἡμᾶς, ἢ ὡσὰν νὰ μᾶς χειραγωγῶσιν
εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ὑγείας, δεικνύουσι τὸν
τρόπον, ἧτοι τὰ μέσα τῆς θεραπείας·
διὰ τῆτο ἢ οἱ δόκιμοι ἰατροὶ ἐντεῦθεν
παρακινῶμενοι συγχωρῶσι μερικαῖς φο-
ραῖς

ραῖς εἰς τὰς ἀσθενεῖς διὰ τὴν φάγωσιν ἐκείνο ὅπῃ ζητῶσι καὶ ὀρέγονται ἔττι ὑπερβολικά.

Πολλὰ παραδείγματα ἔχομεν τέτων τῶν αὐτοπροαιρέτων ἰρέξεων· μάλιστα δὲ καθέναις ἡμπορεῖ νὰ παρατηρήσῃ ἀρκετὰ, καθ' ἑκάστην σχεδὸν ἡμέραν εἰς τὴν κοινὴν ζωὴν· βλέπομεν θερμασμένους νὰ ζητῶσι μὲ μεγάλην ἐπιθυμίαν νερὸν κρύον, ἀλλ' οἱ φίλοι, καὶ οἱ συγγενεῖς τῶν τὰς ἐμποδίζουσι νὰ πίνῃ, φοβόμενοι ἐντεῦθεν νὰ μὴν τὰς βλάβῃ, αὐτοὶ ὅμως κρυφίως πίνουσι, καὶ παρ' ἐλπίδα πολλάκις καὶ ἰατρεύονται· καὶ ἄλλοι ἄλλα πάλιν ζητῶσι καὶ ὀρέγονται εἰς τὴν ἀρρώστιαν τῶν, ἀλλ' οἱ ἰατροὶ τὰς ἐμποδίζουσι· αὐτοὶ ὅμως εὐχαρισθῶσι τὴν ὀρεξίν τῆς, τρώγουσι κρυφίως ἐκείνο ὅπῃ ὑπερβολικά ὀρέγονται, καὶ ἰατρεύονται, καὶ γελῶσιν ἔπειτα τὰς ἰατροὺς ὅπῃ τὰς ἐμπόδιζαν· πολλαὶ εἶναι τοιαῦται ἰσο-

ρίαι,

ρίαι, αἱ ὁποῖαι ἰσορῶσιν, ὅτι μὲ μόνην τὴν αὐτοπροαίρετον ὄρεξιν πολλοὶ ἄρρωστοὶ ἰατρεύθησαν θαυμασίως.

Αὐτὸ τὸ ἴδιον παρατηρῆμεν ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ἄλογα ζῶα, ὅτι καὶ αὐτὰ δηλαδὴ ἔχουσι τοιαύτας ἐμφύτας ὄρεξεις· ὁ σκύλος ὅταν πάσχη ἀπὸ ἐμφράξεως τῆς κοιλίας, εὐθὺς λαμβάνει ὄρεξιν διὰ πρᾶσινον χορτάρη, καὶ ἀφ' οὗ τὸ φάγη ἰατρεύεται, ἢ ὄρνιθα ἀσβέστην, αἱ γίδαι μαγγῦθαι· καὶ ἐν ὀλίγοις κίθε ζῶον ὀρέγεται εἰς παρομοίας περιζήσεις ἐκεῖνο ἵππῃ ἢ μπόρξῃ νὰ εἶναι εἰς αὐτὸ ὠφέλιμον, καὶ σωτήριον, καὶ ἀπ' αὐτοῦ γαί ἕξεναντίας πάλιν τὸ ἐπιβλαβὲς καὶ ἐπιζήμιον.

Θαύματος ἄξιαι εἶναι κατ' ἀλήθειαν αὐταὶ αἱ ὄρεξεις, αἱ ὁποῖαι μᾶς ἀναφαίνονται εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἀρρώστιας· ἐπειδὴ ζητῶμεν πράγματα, τῶν ὑπείων ἢ δύναμις καὶ ἐνέργεια παντελῶς

B

μ. α.

μας λανθάνει· παρατηρῆμεν εἰς ἐκείνης ὅπῃ πάσχουσι ἀπὸ σαπρῶν πυρετῶν, ὅτι ὀρέγονται τὰ ξυνά, τῶν ὁποίων ξυῶν τὴν δύναμιν μόνον οἱ ἰατροὶ ἐγνωρίζουσιν, ὅτι εἶναι ἰατρικὸν ἀντισαπρῶτον, ὅπῃ ἀνθίσταται δηλαδὴ εἰς τὴν σαπρότητα, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ ἀσθενῶντες ἀγνοῶσιν αὐτὴν τὴν δύναμιν. Πλὴν ἔτε οἱ ἰατροὶ ἤμπορῶσιν ἀξεύρωσι τὸν τρόπον, καὶ ὄν τὰ ἰατρικὰ ἐνεργῶσι, καὶ διατὶ ἔττι καὶ ὄχι ἀλλῶς γίνονται αἱ τέτων ἐνεργεῖαι· ὁ τρόπος αὐτὸς ἐκκρέμαται ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆ Θεῦ, ἡμῖν μὲν ἀκατάληπτος, μόνῳ δὲ αὐτῷ καταληπτός.

Τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐξ ἀρχῆς ἦτον ὑποκείμενον εἰς τὰς ἀσθενείας· τῆτο τὸ μαρτυρῶσιν αἱ ἰσορίαι, τὸ βεβαιώνας καὶ ἡ ἀνολογία· Πρῶτη αἰτία τῶν ἀσθενειῶν εἶναι ὁ ἀήρ, ὁ ὁποῖος ὅσας μεταβολὰς λαμβάνει, τόσας ἀλλοιώσει προξενεῖ εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα· Δευ-

τέρα

τέρα αἰτία εἶναι τὰ φαγητὰ, ἢ τὰ
πιοτά, τὰ ὁποῖα ἡμποροῦσι νὰ βλάψω-
σι τὸ σῶμά μας διπτῶς, μὲ τὴν ποσό-
τητα δηλονότι ἢ μὲ τὴν ποιότητά των·
τῆτο εἶναι τόσον διάδηλον, ὥσε δὲν
χρειαζεται ἢ ἀπόδειξιν· τὸ ἀνθρώπι-
νον γένος δὲν ἡπόρεσε ποτὲ νὰ ζήσει
χωρὶς ἀέρα, ἢ χωρὶς τὴν ἀναγκαίαν
τροφὴν, ἀλλ' ἦτον ὑποκείμενον πάντοτε
εἰς αὐτὰ, ἄρα ἦτον ἐξ ἀρχῆς ὑποκείμε-
νον ἢ εἰς τὰς ἀδυνείας ὅπῃ ἐντεῦθεν
προξενῶνται· πρόδηλον εἶναι λοιπὸν,
ὅτι αἱ ἀδυνείαι ἦτον πάντοτε σύγχρο-
νοι μὲ τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Παρατηρήσαντες δὲ ἴδαμεν, ὅτι εἰς
τὸ σῶμά μας ἐγείρονται κάποιαι κι-
νήσεις αὐτόματοι, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ τῆς
φύσιν ἐνετέθησαν εἰς τὴν κατασκευὴν
κἄτῃ πρὸς διαφύλαξιν τῆς ὑγείας
μας· ἴδαμεν ἀκόμι, ὅτι ἐν καιροῖ
ἀρρώστιας ἀναφύονται ἡμῖν ὀρέξεις τι-

νές, αἱ ὁποῖαι μᾶς ἀναγκάζουσι διὰ τὰ ὀργώμεθα τῆτο, ἢ ἐκεῖνο πρὸς ἐλευθέρωσιν τῶν πόνων, καὶ τῆς ἀδυναμίας, ὅπως ἀφεύκτως συνέπονται εἰς τὰς ἀρρώστιας· ἐντεῦθεν ἔν προφανές, ὅτι ἡ ἰατρικὴ ἦτον ἐξ ἀρχῆς ἀναγκαία εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος· ἀλλ' ἐκείνη ἡ ἰατρικὴ ἦτον ἀπλυσάτη, ἦτοι φυσικὴ, διὰ τὰ εἰπώμεν ἔτω, μακρὰν ἀπέχουσα τῆς ἐντέχνης, καὶ ἐπιστημονικῆς ἰατρικῆς 1).

ἔπει-

- 1) Haec quidem nusquam non est; Equidem etiam imperitissimae gentes herbas, aliaque prompta in auxilium vulnerum morborum que poterunt. Ὅπερ ἐστίν, αὐτῇ μὲν τοι δηλαδὴ ἡ ἰατρικὴ, πῶς τοι καὶ ἐξ ἀρχῆς ἦτον, ἐπειδὴ καὶ οἱ ἀμαθέστατοι καὶ ἀνεπιστήμονες Λαοὶ ἰσχυρίζοντο τὰ χέρη, καὶ ἄλλα ἐπιπέριστα ἰατρικὰ πρὸς βοῦθθειαν καὶ Θεραπεύσαν τῶν πληγῶν, καὶ πρὸς ἰασιν τῶν ἀρρώστιαν. Κίτιος, βιβλ. α. σελ. I. Etsi defuerint primævis medici, non ideo defuisse iis medicinam. Ἄν καλὰ, λέγει καὶ ὁ Πλίνιος δὲν εἶχαν οἱ προπᾶντες ἰατροί, ἔχει διὰ τῆτο τὰ μὲν εἶχαν καὶ ἰατρικὴν.

ἵπειδὴ καὶ μὲν ὅλον ὅπερ οἱ ἄνθρωποι ἐμπαχειρίζονταν ἰατρικὰ εἰς τὰς ἀρρώστια των, δὲν ἐγνώριζαν ἕτε τὰς δυνάμεις τῶν βοτάνων, ἕτε τὰς ἐνεργείας τῶν, ἀλλὰ κατ' ἐμπειρίαν ἰάτρευαν τὰ πάθη των 1)· πλὴν μὲ τὸν καιρὸν ἄρχισαν κατὰ μικρὸν οἱ ἐπιμελεῖς, καὶ πεπαιδευμένοι ἄνθρωποι νὰ παρατηρῶσι τὰς ἐνεργείας, καὶ τὰς δυνάμεις τῶν βοτάνων, καὶ συγκρίνοντες τὰ τῶν ἀποτελέσματα, ἔβλεπαν ποῖα ὠφελῦσαν, καὶ ποῖα πάλιν ἔβλαπταν· ἐντεῦθεν ἔν ἄρχισε κατ' ὀλίγον νὰ λαμβάνη ἡ ἰατρικὴ τέχνη μικρὰν τινα ἐπισημονικὴν μορφήν.

Θέ-

1) Πρὸ δὲ Ἀσκληπιῶ τέχνη μὲν ἡ ἰατρικὴ ἔπω ἦν ἐν ἀνθρώποις, ἐμπειρίαν δὲ τινα οἱ παλαιοὶ εἶχον φαρμάκων, καὶ βοτάνων. Γαλην. ἐν τῷ πῶς εὔρηται ἡ ἰατρικὴ.

Καὶ ἐ Γπποκράτης, περὶ ἀρχαίας ἰατρικῆς τόμ. α. σελ. 15'. φησιν, ἀλλὰ πάντες ἂν ὁμοίως αὐτῆς ἄπειροί τε καὶ ἀνεπισήμοις ἦσαν, καὶ τύχη πάντα τὰ τῶν καμνόντων διωκεῖτο.

Θέλοντες ὁμως νὰ ἐρευνήσωμεν, πῶς πρῶτον ἄρχισαν νὰ κάμνωσιν οἱ ἄνθρωποι ταύτας τὰς φιλοσοφικὰς παρατηρήσεις, εἰς ποῖον δὲ μέρος τῆ κόσμου, καὶ ἀπὸ ποίους ἔλαβεν ἡ φυσικὴ ἱατρικὴ τὴν πρωτίστην ἐπισημονικὴν μορφήν, τίνας οἱ ἐφευρεταὶ ταύτης τῆς πολυθρῦλλομένης τέχνης, δὲν εὐρίσκομεν κάμμίαν ἀκριβῆ σαφῆνειαν εἰς τῆς ἰσορικής.

Οἱ περὶ τὰς ἰσορίας ἐνασχολούμενοι, καὶ ταύτας φιλολογῶντες ἰξεύρουσιν, ὅτι ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τῆ κατακλυσμῆ, δὲν ἔχομεν κάμμίαν ἰσορίαν ὅπως νὰ διαλαμβάνη ἕτω σαφῶς καὶ διακεκριμένως περὶ τῶν ἐπισημῶν, ἔξω ἀπὸ τὴν Θεῖαν Γραφήν· ἡ ὅποια ἐκεῖ ἐπὶ περιέχει διὰ μερικὰς τέχνας, διαλαμβάνει καὶ περὶ ἱατρικῆς, ἀλλ' ὅχι μὲ κάμμίαν ξεχωριστὴν ἀκριβειαν.

Μετ' ἕ πολὺ ὕψερον ἀπὸ τὸν κατακλυσμόν ἄρχισαν οἱ ἄνθρωποι νὰ ἰσο-

ρῶσι

ρῶσι τὰ ἔργα αὐτῶν ἢ πράξεις, ἐν σχήματι ὁμῶς μυθολογίας· ὅθεν μὲ τὸ νὰ ἦτον εἰς τοιοῦτον τρόπον ἢ ἀλήθεια κεκρυμμένη, δὲν εἶναι δυνατὸν διὰ νὰ λάβῃ τινὰς ἀπὸ τὰς μυθολογίας σαφῆ ἢ διακεκριμένην τῶν πραγμάτων ἰδέαν· ἀλλ' ἀφίνοντες ἔπειτα ταύτην τὴν ἐν ταῖς ἰσορῖαις δεινότητα, ἄρχισαν τέλος πάντων οἱ πεπαιδευμένοι νὰ ἰσορῶσιν ἀνοικτὰ ἢ μὲ ἀκριβῆ σαφήνειαν τὰς πράξεις τῶν ἀξιολόγων ἀνδρῶν, ἢ τὰ μνήμης ἄξια ἔργα, ἢ ταῦτα κατὰ διαδοχὴν γραφῆ ἡμῖν φέροντες παρέδωκαν.

Ἀπὸ τὰς μυθολογίας διδασκόμεθα, ὅτι οἱ μὲν Ἀσσύριοι οἱ πάλαι τῷ βασιλεῖ αὐτῶν Βάκχω τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ἰατρικῆς θέλωσι διὰ νὰ προσάψωσιν, οἱ δὲ Αἰγύπτιοι τῷ Ἐρμῇ τῷ Τρισμεγίστῳ καλεμένῳ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἢ νὰ τὴν ἐδιδάχθησαν· οἱ δὲ Ἕλληνες πάλιν τῷ Ἀπόλλωνι, ὁ ὁποῖος νὰ τὴν ἐδίδαξε τὸν υἱόν

τε Ἀσκληπιόν, ἢ αὐτὸς ἔπειτα νὰ τὴν μετέδωκεν εἰς τὰς ἀνθρώπους· ὅθεν ἢ εὐρετῆς ταύτης διὰ νὰ εἶναι θέλῃσι 1)· βλέπομεν λοιπὸν εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν ἀπὸ τὰς μυθολογίας, ὅτι πολλοὶ τῆς ἱερᾶς ταύτης τέχνης νὰ ἦτον οἱ εὐρευρεταί.

Ἡμεῖς ὅμως μετὰ τῶν ἀξιολύτων ἱστορικῶν ἢ ἀρίστων διδασκάλων λέγομεν, ὅτι ἡ ἱατρικὴ εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ Ἑῴνη ἦτον διεσπαρμένη, ἢ ἕδενά ποτὲ εἶχε κύριον ἑαυτῆς εὐρετὴν, ὃ ὅποιος νὰ ἠμπόρευε διὰ τῆς ἀμφιλαφῆς ἴσως πείρας, ἢ ἄκρας τε ἐπιμελείας, ἢ μὲ ἰδίαι τε μόναις παρατηρήσεις διὰ νὰ τὴν φέρῃ εἰς τὴν ἐπισημονικὴν μορφήν.

Ὅλοι οἱ ἀνθρώποι ἦτον ὑποκείμε-

νοι

1) Οὕτως ἦν ἢ τὴν ἱατρικὴν πρῶτον μὲν Ἀσκληπιὸν παρ' Ἀπόλλωνος τῆ πατρὸς, φασὶν ἐκμαθεῖν, ἢ ἀνθρώποις μεταδῆναι, διὸ ἢ δοκεῖ εὐρετὴν γεγονέναι αὐτῆς.
 2] Γαλην. ἐν τῷ πῶς εὐρεται ἡ ἱατρικὴ.

νοι ἰξ' ἀρχῆς εἰς τὰς ἀρίωσιαι, καθὼς
εἶπαμεν ἀνωτέρω, ἀκολουθεῖ λοιπὸν ὁ-
λοιὰ εἶχαν τὴν χρεῖαν, ἢ ἀνάγκην διὰ
τὴν εὐρεσιν τῆς ἰατρικῆς 1)· ἐπειδὴ βια-
ζόμενοι διὰ τὰ φυλάττωσι, ἢ τὰ κυ-
βερῶσι τῶν υἰγείαντων, ἠναγκάζονται
διὰ τὰ εὐρωσι ἢ κάμμιαν τέχνην ὅπῃ τὰ
προ-

-
- 1) *Necessitas medicinam invenit, experientia perfecit; quæ quidem prima ætate rudis erat ac stupida; progressu vero temporis, accedentibus indies novis observationibus, sibi que mutuo facem quasi præferentibus, cuncta præsertim regente ac moderante rationis lumine, liberalis facta est, & erudita. Ὅπερ ἐστὶν· Ἡ μὲν χρεῖα ἢ ἀνάγκη τὴν ἰατρικὴν εὐρηκεν, ἢ δὲ πειρα εἰς τελειότητα ἔφερεν· ἥτις κατ' ἀρχὰς ἦν πάντη ἀνεξέργαστος τε ἢ ἄτεχνος· προϊόντος δὲ τῷ χρόνῳ, ἢ νέων καθ' ἐκίσην γιγνομένων παρατηρήσεων, περιπέτω προέβη· ἢ γὰρ αἱ παρατηρήσεις ἀμοιβαίως πως ἀλλήλας ὀδηγεῖσαι, ἢ οἰοεὶ δαδευῆσαι, ταύτην ἰλάμπρυναι, μᾶλλον δὲ τῇ διοικήσει, ἢ φωτὶ τῷ τοῦ εἰλευθέρα τε ἢ σκεδαία τέχνη ἀτεδείχθη. Ραγγλί, βιβλ. α. §. I.*

προφυλάττη ή να κυβερνή αυτήν • λοιπόν έπρεπε να κάμνωσι ή παρατηρήσεις έπιμελείς εις τας άρρώστιας, ή δοκιμας εις τας δυνάμεις ή ενεργείας τῶν Ιατρικῶν.

Κάθε Έθνος εΐχεν άνδρας, οι όποιοι υπερέβαιναν τον κοινόν λαόν, όσον κατὰ την άκμήν τής φύσεως, ή περισίαν φρενῶν, όπόσον ή κατὰ την πείραν, ή επιτηδεότητα • όθεν οι τοιῶτοι έκάμναν ή τας μεγαλητέρας παρατηρήσεις, ή ακριβείς εξετάσεις, παρά οι κοινῶι άνδρωποι, δια τῆτο τες τοιῶτες τὸ γένος των ως κορυφαίαις, ή ως εύρετας τής Ιατρικῆς ενόμιζαν, λοιπόν οι τοιῶτοι ή μεθειότερας τιμας από όλον τὸ γένος των έτιμῶνταν ή εδοξάζονταν.

Οι Ασσύριοι οι πάλαι έπι τῆτω κινέμενοι, έβανον τες άρρώστιας εις τας τριόδους, ή δημοσίαις σράταις δια να έρωτῶσι τες διαβάτας, ή να ζητῶσι παρ αυτων κἀνενα Ιατρικόν προς Ιασιν τής άρρω-

ρω-

βωσιαιστων, ὡσάν νά εἶχαν ὅλοι κοινῶς
 τῆς ἰατρικῆς εἰδησιν 1)· ὅθεν ὅλοι ἦτον
 ὑποχρεωμένοι εἰς τὸ νά ἐξετάζωσι τῆς
 ἀβρώσεως 2), καὶ νά λέγωσι τὸ ἰατρικὸν
 ὁπῶ ἴξευραν, ἀλλέως, ἂν ἀπερνῆσαν καὶ
 δέν

1) Γητερός δὲ ἱκαστος ἐπιστάμενος περὶ πάντων
 Ἀνθρώπων· ἡ γὰρ καιήνοός εἰσι γενέθλης.
 Οἴμηρ. Οἴδυσ. δ. σιχ. 230.

2) Συνήθεια ἦτον εἰς ἱκίπνο τὸ ἴδιος, λέγει
 ὁ Στράβων διὰ τῆς Ἀσσυρίως βιβλ. 16.
 σελ. 501. διὰ νά βάζωσι ἔξω εἰς τὰς
 δημοσίας γράτας τῆς ἀβρώσεως, διὰ νά
 ἱερευῶσι τῆς διαβάτας, ἂν ἴξευρε κανένας
 ἀπ' αὐτῆς ἰατρικὸν διὰ τὴν ἀβρώσιαν ἐ-
 κείνην· καὶ κανένας ἀπ' αὐτῆς ἂν ἴξευρε
 κανένα ἰατρικὸν, ἀσμένως καὶ μὴ προθυμίαν
 τὸ ἱκοιολογῆσαι. Καὶ ὁ Ἡρόδοτος πάλιν
 λέγει βιβλ. α'. σελ. 91. τῆς κάμνον-
 τας εἰς τὴν ἀγορὴν ἐκφέρεισιν· (ἐγὰρ
 δὲ χεῖρωνται ἰατροῖσι) προσιόντες ὡς
 πρὸς τὸν κάμνοντα, συμβουλευσιν περὶ τῆς
 νόσου, εἴτι καὶ αὐτὸς τοῖσιν ἐπαθεῖν ὀκτοῖον
 ἂν ἔχοι ὁ κάμνων, ἢ ἄλλον εἶδε παθόντα·
 ταῦτα προσιόντες συμβουλευσιν, καὶ παραι-
 νήσιν ἄσσα αὐτὸς ποιήσῃ· ἰξίφυγεν ὁ-
 μόην νῆσοι, ἢ ἄλλον εἶδεν ἐκφυγόντα.

δὲν τὴς ἐρωτῆσαν τίποτες, ἐτιμωρῶνταν
μεγάλως ἀπὸ τὴς προεσεύοντας τῆς πο-
λιτείας.

Προφανές λοιπὸν εἶναι, ὅτι ἀπὸ
τάς ἀκριβεῖς ἐξετάσεις, καὶ παρατηρήσεις
ὅπῃ ἔκαμναν ἐκεῖνα τὰ ἀρχαῖα ἔθνη, καὶ
ἐπομένως ἅπαντα τὰ ἐπίλοιπα, ἄρχι-
σεν ἡ ἰατρικὴ ἐντεῦθεν νὰ λαμβάνη βί-
σιντινὰ τέχνης καὶ θεμέλιον. ὅθεν φανε-
ρὸν, ὅτι αἱ πολλαὶ καὶ διάφοροι παρατη-
ρήσεις, καὶ δοκιμαὶ τῶν πολλῶν ἔθνων,
ὅπῃ τὰς ἐσυνάθρυσαν, καὶ εἰς πολλὰς καὶ
ποικίλας περιστάσεις διαφόρως τὰς ἐξέτα-
σαν, καὶ μὲ ἀκριβὲς ὄμμα τῶ νοῖς τὰς
ἐδιέκριναν, ἔφεραν αὐτὴν εἰς τοιαύτην
ἐπισημονικὴν ἀκμὴν, εἰς τὴν ὅποίαν ἡμεῖς
τώρα τὴν βλέπομεν.

Ἀπὸ τὰ προειρημένα λοιπὸν εἶναι
πρόδηλον, ὅτι ἡ ἰατρικὴ δὲν ἔλαβε ποτὲ
εἰς κἀνένα ἔθνος τὸν εὐρετὴν τῆς. Πλὴν
πρέπει μὲ ὅλον τῷτο νὰ ὁμολογήσωμεν,
ὅτι

εἶναι μερικοί, οἵτινες ἀποδίδοντες τὴν εὐρεσιν τῆς μαγικῆς εἰς τὸν Ζωροάστριν, καὶ τὰς ἀκριβεῖς παρατηρήσεις ἐπὶ ἕκαστου περὶ τὴν Ἀστρονομίαν, θέλῃσι νὰ προσάψωσιν αὐτῷ, ὅτι καὶ περὶ τὴν ἰατρικὴν παρομοίαις ἐξετάσεις νὰ ἔκαμε, πλὴν τῆτο εἶναι πάντῃ ἀβέβαιον· ἐπειδὴ καὶ αὐτὰ τὰ Ἑθνη δὲν ἐνασχολῶνταν μὲ τὴν ἰδίαν ἐπιμέλειαν εἰς τὴν ἰατρικὴν,

gypte dans la Lybie Cyrenaique, à Crotons; dans la Grece, ou elle fleurit, principalement à Gnides à Rhodes, à Cos, & en Epidauré. Οἱ περὶ εἶναι, ἀπὸ τὰς ἱστορίας, καὶ τῆς μύθου τῆς ἀρχαιότητος μανθάνομεν, ὅτι πρῶτοι εἶναι οἱ Ἀσσύριοι, Χαλδαῖοι, καὶ Μάγοι ὅπως ἀκκλιείργησαν ταύτην τὴν τέχνην, ἐπιμελόμενοι νὰ ἰατρούωσι καὶ νὰ παραλαμβάνωσι τὰς ἀρρώστιας· καὶ νὰ πρὸς τὴν ἰατρικὴν εἰς τὴν Αἴγυπτον εἰς τὴν Κυρηναϊκὴν Λυβίαν, εἰς τὴν Κρότωναν εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἦνθησε· μάστιγα δὲ εἰς τὴν Κνίδον, Ρόδοι, Κῶ καὶ εἰς τὴν Ἐπίδαυρον· εἰς τὸ Γαλλικὸν ἐγκυκλοπαιδείας λεξικόν.

κὴν, καθὼς ἐπιμελῆνταν περὶ τὴν Ἀερονομίαν, ἢ φιλοσοφίαν.

Ἀπὸ δὲ αὐτῆς οἱ Αἰγύπτιοι ἐδιδάχθησαν, οἱ ὅποιοι ὄχι κατώτεροι ἔπειτα ἐπὶ σοφίᾳ ἐφάνησαν, ἢ μάλιστα περιφανέσατο νὰ ἔγιναν περὶ τὰ μαθητικὰ οἱ πάντες θρυλλῆσι· ἢ τὴν ἀνεύρεσιν τῆς γεωμετρικῆς τέχνης οἱ ἄριστοι Ἕλληνες εἰς αὐτὰς τὴν ἀποδίδουσι 1)· φανερόν εἶναι λοιπὸν ἢ περὶ τὴν ἰατρικὴν ὄχι μετρίως νὰ ἐνασχολήθησαν· διὰ τῆτο ἢ καυχῶνται ἐπὶ Ἐρμῆ τῷ Τρισμεγίστῳ ὡς εὐρετῆ ταύτης· ἀλλ' ὅτι αὐτοὶ πολλῶν τεχνῶν εὐρεταὶ ἔγιναν, κίνεῖς δὲν ἀντιλέγει, ὄχι δὲ ἢ τῆς ἰατρικῆς, ὡς ἀπὸ τὰ προλεχθέντα ἀπεδείχθηκε· πρέπει ὁμως νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὰς Αἰγυπτίους, ὅτι μεγάλην ἐπι-

1) Διὸ περὶ Αἰγυπτίον οἱ μαθητικαὶ κερῶτον τέχναι συνέστησαν· ἐκεῖ γὰρ ἠφείθη σχολάζειν τὸ τῶν ἱερέων Ἔθνος. Ἀριστ. Μεταφ. κ.φ. α΄.

ἐπιμέλειαν ἔβχον, διὰ τὴν φέρωσι τὴν φυσικὴν ἰατρικὴν εἰς κᾶποιαν μορφὴν τέχνης.

Ἀπὸ τὴν Θεῖαν Γραφὴν βεβχιωνόμεθα 1), ἡ ὁποῖα διαλαμβάνει, ὅτι ὁ Γωσήφ, καθὼς ἀπέθανεν ὁ πατήρ τῶν Ἰακώβ, ἐπρόσθεσε τῆς κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν ἰατρῆς διὰ τὴν κηδεύσασιν τὸ λείψανόν τῶν με ἀρώματα· ἐντεῦθεν λοιπὸν πρόδηλον, ὅτι ἐπεκράτει αὐτὴ ἡ συνήθεια τῶν ἰατρῶν κηδεύσασιν τὰ σώματα με ἀρώματα· ἂν τῆτο εἰς αὐτὰς ἦτον γνωστὸν, ἀκολουθεῖ ἄρα τὴν ἦτον γνωστὴν καὶ αἱ δυνάμεις τῶν τοιούτων βοτάνων, ὅτι δηλαδὴ φυλάττεσιν τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν σαπρότητα.

Περιβόητος κατ' ἀλήθειαν, καὶ ἐπαίνε ἀξία ἐσάθη παρ' Αἰγυπτίους, ἡ τῶν νεκρῶν κηδεύει, ἦτοι ἡ ἐμβλασάμωσις τῶν σωμάτων. Καὶ τὴν φροντίδα αὐτὴν
διὰ

1) Βασιλ. 3. Κεφ. 4. σελ. 29.

διὰ τὴν ἐμβαλσάμωσιν τὴν εἶχαν οἱ Ἰε-
ρεῖς των· οἱ ὁποῖοι εἰς τρεῖς τάξεις ἐμοι-
ράζονταν, οἱ μὲν γραφεῖς, οἱ δὲ πα-
ραρχίςαι, οἱ δὲ κηδευαὶ ὠνομάζονταν.
ἔ οἱ μὲν γραφεῖς ἐφρόντιζαν διὰ ὅλα
τὰ πρὸς τὴν κηδεῖαν ἀναγκᾶ· οἱ δὲ
παραρχίςαι εἶχαν τὸ ἔργον τῆ νὰ σχί-
σωσι μόνον τὴν κοιλίαν τῆ νεκρῶ, ἔ
πάραιτα ἔφευγον· οἱ δὲ κηδευαὶ ἔπερ-
ναν τὴν λοιπὴν φροντίδα τῆ νὰ εὐγά-
λωσι δηλαδὴ τὰ ἐντόδια, νὰ ἐμβαλ-
σαμάσωσι τὸ σῶμα, ἔ τελευταῖον νὰ
τὸ ἐνταφιάσωσιν εἰς τὸν διωρισμένον τό-
πον. (1) ἀπὸ ἐδῶ λοιπὸν πολλοὶ λα-
βόν-

1) Τὰ περὶ τῆς κηδείας τῶν Αἰγυπτίων
πλατύτερον εὐρέσεις εἰς τὸν Ἡρόδοτον·
ὁ ὁποῖος διηγείται πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔ
μῖαν ἀξίαν ἀναγνώσεως συνήθειαν, ὅτι
τὰς γυναῖκας τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, ἔ
τὰς περιφήμους γυναῖκας κατὰ τὴν ἀραιό-
τητα, δὲν τὰς ἔδιδαν ἐνδύς εἰς τῆς παριου-
τάς

βόντες αἰτίαν θέλουσι νὰ βεβαιώσωσιν, ὅτι ἡ ἀνατομία ἀκόμι εἰς τὸς Αἴγυπτίους νὰ ἦν θίζεν. Ἀλλ' ἄλλοι πάλιν τὴν γνώμην ταύτην ἀποβάλλοντες λέγουσιν, (1) ὅτι ἂν καὶ οἱ Ἰερεῖς τῶν Αἴγυπτίων ἔσχιζαν τὰ σώματα τῶν νεκρῶν διὰ νὰ τὰ ἐμβαλσαμώσωσιν, ἀλλὰ δὲν ἀκολοθεῖ ἐντεῦθεν νὰ ἤμπορῆσαν νὰ ἱξεύρωσι, καὶ νὰ ἐγνωρίσωσι τὴν κατασκευ-

τάς, φοβόμενοι νὰ μὴ σμίξωσι με αὐτάς. ὁ ὁποῖος αὐτολεξεῖ λέγει· τὰς δὲ γυναῖκας τῶν ἐπιφανέων ἀνδρῶν ἐπεὰν τελευτήσωσιν ἢ παραυτίκα δίδουσι ταριχεύειν, ἢ δὲ ὅσαι ἂν ᾧσιν εὐειδέεις κάρτα καὶ λόγος πλεῦνος γυναῖκας· ἀλλ' ἐπεὰν τριταταί, ἢ τεταρταταί γένωνται, ἔτω παραδιδῶσι τοσοῖ ταριχεύουσι· τῆτο δὲ ποιέουσιν ἔτω τῆδε ἕνεκα, ἵνα μήσφι οἱ ταριχευταὶ μίσγωνται τῆσι γυναίξῃ, λαμβῆθῃναι, γάρντινα, φασί, μισγόμενον νεκρῶ προσφάτω γυναικός· καὶ τὰ λοιπά.
Βιβλ. β'. σελ. 135.

1) Ο' περίπουτος Σύλλτζιος ἐν τῇ αὐτῇ τῆς ἱατρικῆς ἰστορίας.

σκευήν, συμπλοκήν, θέσιν, ἔχῃμα
τῶν μερῶν τῆ σώματος, τὰ ὅποια αὐ-
τὰ ὅλα ἡ ἀνατομία τὰ ἐκιδάσκει· ἐπει-
δὴ ἔοι μὲν παραχίσει, εὐθύς ὁπῶ ἔχι-
ζαν τὴν κοιλίαν τῆ νεκρῶ, ἔφρουσαν· οἱ
δὲ κηδεύται, εὐθύς ὁπῶ εὐγαζαν τὰ ἐν-
τόδια, τὸ ἐμβασάμωναν χωρὶς κἀμμί-
αν ἄλλην περαιτέρω ἐξέτασιν. ὅθεν πρό-
δηλον, ὅτι ἡ ἀνατομία τῶν Αἰγυπτίων
ἦτον τότε ἄτεχνος, ἔ ἀνεξέργατος.

Αἴθ' ἡ Εἰλας, ἡ Εἰλας τέλος
πάντων ἐγέννησε τὸς τοσούτους, ἔ τή-
λικέτους ἄνδρας, οἱ ὅποιοι ὅλα τὰ Εἴθνη
χεδὸν ὑπερέβηκαν κατὰ τὴν ὀξύτη-
τα τῆ νοός, ἔ τὸ τάχος τῆς φύσεως,
ὅθεν ἡ Εἰλας ἔ τὰ πρωτεία ἔχει ἀπὸ
ὅλα τὰ λοιπὰ Εἴθνη· διὰ τῆτο ἔ μη-
τέρα ἔ τροφὸς ἀπάσης σχεδὸν ἐπισή-
μης, ἔ τέχνης, δικαίως ἡ Εἰλας πρέπει
νὰ ὀνομάζηται. Ἐντεῦθεν ἔ ὁ Διογένης
ὁ Λαέρτιος ἰσορῶν περὶ τῶν ἐπὶ σοφίᾳ

εὐδοκιμησάντων Ἑλλήνων λέγει (1), ὅτι ὄχι μόνον ἡ φιλοσοφία, καὶ ἐπομένως πᾶσα ἄλλη ἐπιστήμη ἀπὸ τῆν Ἑλλάδα ἔλαβε τὴν ἀρχήν της, ἀλλὰ πρῶτος καὶ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπ' ἐκεῖ ἀρχισε. Πλὴν τῆτο πάλιν εἶναι σημεῖον μεγάλον ἀνδρὸς φιλογενῆς, καὶ φιλοπάτριδος. (2)

Ἀπὸ τὰς ἰσορίας φαίνεται, ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδας ἐπῆγαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, φλογιζόμενοι ἀπὸ πέθον μεγάλον ὅπως πρὸς τὰ μαθήματα εἶχαν, ὁ Θαλῆς δηλαδή, ὁ Πυθαγόρας. καὶ μερικοὶ λέγουσιν, ὅτι ἐπῆγε καὶ ὁ Λυκάργος

Γος

1) Λαμβάνουσι δ' αὐτὲς τὰ τῶν Ἑλλήνων κατορθώματα, ἀφ' ὧν μὴ ὅτι γε φιλοσοφία, ἀλλὰ καὶ γένος ἀνθρώπων ἦρξεν. ἐν τῷ προοίμῳ εἰς τὴν βίβλιν.

2) Τὸ δὲ τὰς ἰσχυρὰς καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως, μὴ ὅτι γε τῆς παιδείας μόνος, ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων δρίπεσθαι ἐπιχειρεῖν, ἀνδρὸς ἐστὶν ἰσχυρῶς φιλογενῆς ἐπιτόκως

καὶ

γος εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ ἄλλοι πολλοί· (1) πλὴν ὁμως ἐκεῖνα ὅπῃ οἱ Ἑλληνες παρέλαβον ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ἀρχαῖα Ἑθνη, αὐτὰ καταπολλὰ ἠκρίβωσαν, καὶ τὰ μικρὰ μεγάλα ἐφανέρωσαν, καὶ εἰς τοιαύτην ἀκμὴν ἔφεραν πᾶσαν τέχνην, καὶ ἐπιστήμην, ὥστε ἕδὲ εἰς τὸ ὄνειρόν τες ἠμποροῦσαν νὰ τὰ φαντασθῶσιν οἱ πρὸ αὐτῶν· καὶ ἐφευρεταὶ πολλῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν (2) οἱ Ἑλλη-

νες

καὶ φιλοπάτριδος. Εὐγένιος εἰς τὴν ἱστορίαν
σελ. 5.

1) Ἰστορεῖται δὲ Πυθαγόρας μὲν Σάγχιδι τῷ Αἰγυπτίῳ Ἀρχιπροφήτῃ μαθητεῦσαι· Πλάτων δὲ Σειχῆφιδι τῷ Ἡλιεπολίτῃ· Εὐδοξος δὲ ὁ Κνίδιος Χονέφιδι τῷ καὶ αὐτῷ Αἰγυπτίῳ. Γραμμ. λόγ. α.

2) Ὁ Θαλῆς πρῶτος καταγεγράφει λέγεται ἐπὶ ἡμικυκλίῳ τὸ τρίγωνον καὶ θῆσαι βῆν· Διογῆν Λαίρτι· εἰς βίον Θαλῆ· ὁ αὐτὸς πάλιν εἰς βίον τῷ Πυθαγόρα, λέγει· ἔτω μάλιγα δὲ σχολάσαι τὸν Πυθαγόρα περὶ τὸ ἀριθμητικὸν εἶδος αὐτῆς· τὸν τε καὶ
νόνα

νες ἔγιναν, καὶ δαιμονίως κατὰ πάντα
τῆς πάντας ὑπερέβηκαν, καὶ διδάσκαλοι
τέλος πάντων τῶν ἑαυτῶν διδασκάλων
ἐφάνησαν· ὅθεν καὶ τὴν Ἰατρικὴν μὲ τὴν
σοφίαν ἐνώσαντες, καὶ ταύτην καλλωπί-
σαντες ὑψηλοτάτην τὸ τελευταῖον τέ-
χνην ἀνέδειξαν.

Ὁ Ἀρχαιότατος Ἴων Ἑλλήνων Ἰα-
τρὸς ἦτον ὁ Μέλαμπος υἱὸς τοῦ Ἀμυθά-
ωνος, καὶ Ἀγλαίης ἀπὸ τοῦ Ἄργος, πόλιν
πρωτεύσαντῆς Πελοποννήσου(1)· αὐτὸς
ἦτον

νόνα τὸν ἐκ μιᾶς χορδῆς εὐρεῖν. ἐκ ἡμέ-
λησε δὲ καὶ Ἰατρικῆς. φησὶ δὲ ὁ Ἀπολ-
λάδω· ὁ λογιστικὸς ἑκατόμβην θῦσαι αὐ-
τόν, εὐρόντα ὅτι τῆ ὀρθογωνίᾳ τριγώνῳ
ἢ ὑποτείνουσα πλευρὰ ἴσον δύναται ταῖς
περιχύσαις, ὡς δηλοῖ καὶ τὸ ἐπίγραμμα
μα, ἔπερ ὅτως ἔχει·

Ἡνίκα Πυθαγόρας τὸ Περιελεῖς εὐρετο
γράμμα,

Κεῖν' ἐφ' ὅτω κλεινὴν ἠγαγε βαθυσίην. --

1) Ὁ Κέλσος, καὶ ὁ Γαληνὸς λέγουσιν,
ὅτι γὰρ ἦτον πρῶτος Ἰατρός εἰς τὴν Ἑλ-
λάδα

ἦτον ἔξ μεγάλου ποιητῆς, ἔξ μάντις·
μίαν τῶν ἡμερῶν ἐπαρατήρησεν εἰς τὰς
γίδας, αἱ ὁποῖαι ὄσαις φοραῖς ἔτρωγαν
Ἐλέβορον τὰς ἐκινᾶσε τὴν κοιλίαν· ἐν-
τεῦθεν λοιπὸν γνωρίσας τὴν δύναμιν τὴν
καθαριστικὴν τῷ χόρτῳ τῷ τούτῳ, ἀρχίσεν ἔ-
πειτα νὰ τὸ μεταχειρίζεται ἔξ εἰς τῆς
ἀνθρώπων· τὸ ὁποῖον ἔξ τὴν ὀνομασίαν
τῷ εὐρετῷ ἔλαβε, ἔξ φυτὸν μελαμπό-
διον μετωνομάσθη. (1) Γάτρουσεν ἔπει-
τα μὲ ἐτῶτον τὸν Ἐλέβορον τὰς τρε-
λὰς θυγατέρας τῷ τότε Βασιλέως Προ-
ῆτι· ὁ ὁποῖος διὰ μισθὸν τῆς Θεραπειᾶς
τὸν

λάδα ὁ Ἀσκληπιὸς, ἀλλ' ὅς τις φιλολο-
γητὰ χρονολογικὰ εὐρίσκει, ὅτι ὁ Μί-
λαμπος ἦτον ἑκατὸν πενήντα χρόνος πρὸ
τῷ Ἀσκληπιῷ. ὅπερ τὸ βεβαίον ἔξ ὁ πε-
ρικυγὸς Κλέριος μέρ. ἀ. βιβλ. ἀ. σελ. 9.
1) Καλῶσι δὲ τὸν μέλανά τινος, δηλαδὴ
τὸν Ἐλέβορον, ἐκ τῷ τεμόντος, ἔξ ἀνευ-
ρόντος μελαμπόδιον, ὡς ἐκεῖνος πρῶτον
τεμόντος, καθαρίζει δὲ ἔξ ὕας αὐτῷ ἔξ
πρό.

τὸν ἔδωκε τὴν μίαν τε Ψυλατέρα εἰς Πυ-
ναϊκά τε ὁμῆ μὲ ἓνα τρίτον μέρος τῆς
Βασιλείας τε· αὐτὸς λοιπὸν φαίνεται
πρῶτος νὰ ἔδωκε τὰ καθαρτικά εἰς τὰς
ἀνθρώπους, καὶ νὰ ἔφερε καὶ τὰ μεταλλι-
κὰ Ἰατρικὰ εἰς τῆς Ἰατρικῆς τὴν χρῆσιν·
μετὰ δὲ τὸν Ξάνκτόν τε, μερικοὶ τὸν ἐ-
θεοποίησαν. —

Μετὰ τῆτον ἤκμασε Χείρων ὁ Κέν-
ταυρος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον καὶ αὐτὸς ὁ
Ἀσκληπιὸς τὴν Ἰατρικὴν ἐδιδάχθηκε·
καὶ ἄλλοι τῆς Ἑλλάδος Ἦρωες κατὰ τὴν
Ἰατρικὴν, πολλοί· τὸ ὁποῖον φανερῶνεται
καὶ ἀπὸ τὸν Ὀμηρον, ὅταν ὁ Ἀγαμέ-
μνων ἔκραξε τὸν Μαχάονα τὸν υἱὸν τοῦ
Ἀσκληπιῦ διὰ νὰ ἰδῆ τὸν Μενέλαον Σαί-
τευμένον ἀπὸ τὰς Τρωαδίτας. (1) Εἰς τὴν
Βο-

κρέβατα, συνεκάδοντες τινὰ ἰκωδῆν. —

Θεοφρ. περὶ φυτῶν ἱστορ. βιβλ. 9:

1) Ἡ^τ, καὶ Ταλθύβιον θεῖον κήρυκα προσήμυδα,
Ταλθύ-

Υ΄τερα ἀπ' αὐτὸν ἤκμασεν ὁ μαθητὴς τῆ Α΄σκληπιῶς, υἱὸς τῆ Α΄πόλλωνος, καὶ τῆς Κορωνίδος· ὁ ὁποῖος τοσούτου ἔπειτα ἠύξησε καὶ ἐκαλλιέργησε τὴν Γατρικὴν, καὶ εἰς τοιαύτην ἀκμὴν τὴν ἔφερεν, ὥστε οἱ Ἑλληνας ἐνόμισαν ὅτι νὰ εἶναι καὶ εὐρστὴς ταύτης. Ἦτον ἀνὴρ σοφώτατος, καὶ δικαιοτάτος, τὰς Γατρείας τῆ σχεδὸν τὰς περισσοτέρας χωρὶς μισθὸν ἔκαμνε· μεγαλωτάτας εὐεργεσίας εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος ἔδειξεν, ὅθεν ἐθεοποίησαν αὐτὸν ὅχι μόνον οἱ Ἑλληνας διὰ τὰς αὐτάς τῆ εὐποιίας, ἀλλ' ἀκόμι καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἄλλα πολλὰ Ἑθνη (1).

Δύο

-
- 1) Περὶ τῆ Α΄σκληπιῶς, καὶ τῆς τέτῃ θεοποιήσεως, γράφει καταλειπτῶς ὁ περίπυγος Κλέρκιος μερ. α. βιβλ. α. καὶ ὁ κλεινὸς Σάλτζιος μερ. α. τμη. β. αὐτὸς ἀνετρέφη εἰς τὴν πόλιν Ἐπίδαυρον, πόλιν Ἰοῦ πάλαι ἐνδοξὸν δ' ἐπιφάνειαν αὐτῆ, καὶ διὰ τὰ

: Δύο υἱούς εἶχεν ἐκ τῆς Ἡΐονος
τῆς Γυναίκος τε, τὸν Μαχάονα, καὶ τὸν
Ποδαλείριον· ἄριστοι Ἴατροὶ καὶ αὐτοὶ με-
τὰ τὸν πατέρα τες ἐχρημάτισαν. ὅταν
ἐκήρυξαν οἱ Ἑῴηνες τὸν πόλεμον κατὰ
τῶν Τρωαδιδῶν, ἐπῆγαν καὶ αὐτοὶ μαζὶ
μὲ τὸν Ἀγαμέμνονα, καὶ Μενέλαον εἰς
τὴν πώλιορχίαν τῆς Τρωάδος. οἱ ἐπόιοι
μεγάλας, καὶ ἀξιοθαυμάσους θραυπείας
ἔκαμαν εἰς τῶν Ἑῴηνων τὰ στρατεύμα-
τα, ἐμπειρότατοι ὄντες μάλιστα εἰς τὴν
χειρουργίαν. καὶ τῆτο τὸ μέρος τῆς Ἰα-
τρικῆς, δηλαδὴ ἡ χειρουργία, φαίνεται
να εἶναι τὸ παλαιότατον, καὶ ἀρχαιότα-
τον ἀπὸ ὅλα τὰ ἐπίλοιπα μέρη. (1)

Καὶ

τὰ πᾶθη ὅπῃ ἰάτρους, καθὼς ἦτον φα-
νερόν ἀπὸ τῆς πίνακος, ἐφ' οἷς ἦτον ἀνα-
γεγραμμένα ὅλα αὐτὰ τὰ πᾶθη. γεμά-
τος ἦτον σχεδὸν ὁ ναὸς τε ἀπὸ τοιούτων
ἀνακειμένων πινάκων.

1) Ὅρα καὶ 7ῆ κλεινῆ Πλατῆρες τὴν Δια-
τρι-

Καὶ αὐταὶ αἱ ἀπαρχαὶ, ἔ πρώτι-
σαι τῆς Ἰατρικῆς καταβολαὶ ἦτον εἰς
ἐκεῖνον τὸν ἀρχαιότατον καιρὸν παρα-
τοῖς Ἑλλησιν· οἱ ὅποιοι ἀγκαλὰ ἔ
εἶχον ἀρχὰς ὑψηλὰς ἔ ἀπλᾶς τῆς Ἰα-
τρικῆς, ἀλλὰ μ' ὄλον τῆτο ὕσερον κατ'
ὀλίγον ἔφερον αὐτὴν εἰς τοιαύτην ἐπι-
σημονικὴν ἀκμὴν, ὡς ἔδεν ἄλλο Ἐθνος.

Πᾶσα τέχνη, ἔ ἐπισήμη πρῶτον
ἀπὸ ὑψηλᾶς, ἔ πολλὰ ἀπλᾶς παρα-
τηρήσεις ἔλαβε τὴν ἀρχὴν, ἔ τὴν ἐαυ-
τῆς σύσασιν, ἔττι δὲ ἔ ἡ Ἰατρικὴ ἔ-
λαβε τὰς ἀπαρχὰς τῆς, ἔ βάσεις τῆς
ἀπὸ τὰς ἀπλᾶς, ἀλλὰ ἔ ἀκριβεῖς τῶν
ἀνθρώπων παρατηρήσεις. Μὲ τὸ νὰ εἶ-

χαν

τριβὴν, ἐν ἣ διαλαμβάνει καταλιπῶς πε-
ρι χειρουργικῆς τέχνης· λέγεται δὲ ὅτι
πρῶτος τῶν ἄλλων ὁ Ποδαλείριος νὰ ἔ-
φερον εἰς τὴν Ἰατρικὴν τὴν χεῖσιν τῆς
φλεβοτομίας, ἣ ἐποία προτιότερα πάντη
ἀγνωστος ἦτον εἰς τὴς πρὸ αὐτῆ Ἰατρείας.

χαν ἐξ ἀρχῆς οἱ ἄνθρωποι ἐκείνην τὴν ἔμφυτον κλίσιν πρὸς τὴν ζωὴν, ἐβιάζονταν κατὰ πάντα τρόπον νὰ παρατηρῶσι μὲ ἄκραν προσοχὴν ἐκεῖνα ὅπῃ ἀπέβλεπαν πρὸς διαφύλαξιν τῆς υἰγείας των, καὶ ἐπομένως τῆς ζωῆς των. Ὅθεν ἐκεῖνα ὅπῃ ἦτον εἰς τὴν υἰγείαν ἐπιζήμια τὰ ἀπέφευγαν, ἐκεῖνα πάλιν ὅπῃ ἦτον εἰς αὐτὴν ἐπωφελεῖ, καὶ σωτήρια τὰ ἐσεμείωναν, καὶ τὰ ἐφύλατταν.

Πρώτην λοιπὸν βᾶσιν, καὶ θεμέλιον ἔβαλαν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὴν Ἰατρικὴν ἀπὸ τὰς παρατηρήσεις ὅπῃ ἔκαμναν εἰς τὰ κατὰ τύχην γινόμενα συμβεβηκῆτα. καὶ συμβεβηκὸς δὲν εἶναι ἄλλο, παρὰ μία περίστασις ὅπῃ κατὰ τύχην γίνεται χωρὶς νὰ ἔχη τὸν αἰτιώδη λόγον· δηλαδὴ συμβαίνει νὰ γίνῃ καθεὶνα πρᾶγμα ὅπῃ ἔτε ἀπὸ τῆν δύναμιν τῆ Ἰατρικῆ, ἔτε ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τῆς φύσεως ἔχει τὴν αἰτίαν τε, καὶ τὴν ἐξή-

γη.

γῆσίν τε· ὡσάν παραδείγματος χάριν, εἶναι τινὰς παράφρων σηκώνεται ἀπὸ τὴν κλίνην τε, εὐγαίνει ἔξω, πίπτει κατὰ τύχην εἰς τὸ ἔδαφος, κλυπαῖ ὑπερβολικὰ τὴν μύτην τε, ἀρχίζει ἔπειτα νὰ τρέχη ἀπ' αὐτὴν αἷμα πολὺ, καὶ ἀφ' ἧ τρέξη αἷμα ἀρκετὸν, ἰατρύεται ὁ παράφρων ἀπὸ τὸ πάθος τε· λοιπὸν παρατηρῶντες οἱ παλαιοὶ Ἱατροὶ παρόμοιον συμβεβηκὸς, ἐσυμπέραναν, ὅτι νὰ εἶναι καλὴ ἡ αἰμορραγία εἰς παρομοίαις περιπτώσεσιν. (1) Ὅθεν ἐπαρατηρῶσαν ἐκεῖ.

1.) Συζητήσασθαι δὲ τὴν τέχνην, οἱ μὲν ἐμπειρικοὶ τὸν δὲ τὸν τρόπον φασί· ἐπειδὴ πολλὰ τοῖς ἀνθρώποις ἐὼρων πάθη τὰ μὲν, ἀπὸ ταυτομάτε γινόμενα νοσήσι τε καὶ ὑγιαίνουσιν, ὡς ὅταν αἵματος ῥῦσιν ἐκ ρινῶν, ἢ ἰδρωτῶν, ἢ διαβροίας, ἢ τι τοιούτου ἄλλο βλάβην ἢ ὠφέλειαν φέρων, ἢ μὴν τότε ποιῶσαν αἴτιον αἰσθητὸν ἔχον· ἕτερα δὲ, ὡς τὸ μὲν αἴτιον ἐφαίνετο ἢ μὴν ἐκ προαιρέσεως ἡμετέρας, ἀλλὰ κατὰ τινα

ἐκεῖ ὅπῃ δὲν ἐνεργῆσε μοναχὴ ἢ φύ-
σις, ἐπροσπαθῆσαν νὰ κινήσωσι τὴν αἰ-
μορραγίαν τῆς μύτης μὲ Γατρικά. Λοι-
πὸν εἶναι φανερὸν, ὅτι ἐντεῦθεν ἐλάμ-
βανον ἀφόρμην καὶ ὅλοι οἱ ἐπίλοιποι Γα-
τροὶ νὰ συμπεράνωσι, πῶς ἢ αἰμορρα-
γία εἰς τοιαῦτα πάθη νὰ εἶναι ἐπωφε-
λῆς, πλὴν δὲν ἴξευρον νὰ ἀποδώσωσι
καὶ τὸν ἀποχρῶντα λόγον.

Μία τοιαύτη τυχηρὰ περίστασις ἠ-
κολούθησεν εἰς ἓνα εὐγενῆ Γάλλον· ὁ
ὁποῖος ὄντας ἐπιληπτικός, ἠθέλησε διὰ
νὰ πηγαίνῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν νὰ λάβῃ
ἐκεῖ κἀμμίαν Θεραπείαν τῶ πάθους τε.

εἰς

τάτια, συντυχίαν, οἷον συνέβη πεισόντα τι-
νὰ, ἢ πληγέντα, ἢ ἄλλως πως τραθέν-
τα αἷμα ρυῆναι, καὶ πιεῖν ἐν νόσῳ χερσαί-
μενον τῇ ἐπιθυμίᾳ, ψυχρὸν ὕδωρ, ἢ οἶνον,
ἢ τι τοιῶτον ἄλλο, ὃν ἔκαστον εἰς ἀφίλει-
αν ἢ βλάβην ἐτελεύτα. Γαλλ· ἐν τῷ πε-
ρι αἵρε: σελ. 10. —

εἰς τὴν σφάταν ὁμως ἔτυχε λησᾶς, οἱ ὁποῖοι ἀφ' ἧ τὸν ἐγύμνωσαν ἀπὸ ὃ, τι εἶχεν ἐπάνω τε, καὶ τὸν ἔδειραν σφοδρᾶ, τὸν ἐπλήγωσαν εἰς τὴν κεφαλὴν σχεδὸν θανατηφόρως· φθάσαι ὡς τόσον εἰς μίαν τῆς Ἰταλίας πόλιν ἡμίθανῆς, καὶ πληγωμένος, ἔκραξε τὰς ἐκεῖ Ἰατροὺς διὰ νὰ τῷ θεραπεύσωσι τὴν πληγὴν· ὁ ὁποῖος Ἰατρεὺς εἰς ἀπὸ τὴν πληγὴν τε ἰατρεύθη ἐντελῶς καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιληψίαν (1).

Δευτέραν βᾶσιν καὶ κρηπίδα ἔβαλαν εἰς τὴν Ἰατρικὴν οἱ ἀκριβεῖς παρατηρηταὶ ἀπὸ τὰς φυσικὰς παρορμήσεις, τὰς ὁποίας παράνω ὀρέξεις αὐτοπροαιρέτως ἀνομάσαμεν. παρατηρῶντες γὰρ αὐτοὶ οἱ ἐξιχνευταὶ τὰς τριαύλιος ὀρέξεις, αἱ ὁποῖαι

τώρα

1) Αὐτὴν τὴν Ἰστορίαν περιγράφει καταλεπτῶς Μάρκελλος ὁ Δονάτος. βιβλ. β'. κεφ. δ'.

τώρα μὲν ἦτον ἐπωφελεῖς, τώρα δὲ πάλιν ἐπιβλαβεῖς, κατὰ τὰς διαφορὰς δηλαδὴ περιστάσεις, εὐκόλως ἔπειτα ἐσυμπεράναν τὸ ἀποτελεσμα τῶτων· ὡσὰν εἰς ἕνα ἄνθρωπον ὅπῃ εἶχε πλευρίτην ἐπαρατηρῆσαν, ὅτι τὸ νερὸν τὸ κρῦον νὰ εἶναι ἐπιβλαβές, μ' ὅλον ὅπῃ ἡ ὄρεξις τῷ ἀρρώστῳ τὸ ἐζητῆσεν, ὁθεν ἔκριναν, ὅτι καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην παρομοίαν περιστάσιν νὰ εἶναι ἐπιζήμιον. Ἀλλ' εἰς ἕνα πάλιν θερμοσμένον ἀπλῶς, ὅπῃ εἶχε καῦσιν ὑπερβολικὴν, καὶ ἐπομένως δίψαν, ἔβλεπον ὅτι ὄχι σπανίως νὰ εἶναι εἰς αὐτὸν τὸ κρῦον νερὸν ὠφέλιμον.

Τρίτον δὲ πρὸς αὐξήσιν τῆς Γατρικῆς θεμέλιον εἶναι τὰ παρ' ἐλπίδα ἐνὸς βοτάνῃς ἀποτελέσματα, τῆτέσιν ἄλλο ἤλπιζέ τινας ἀπὸ ἕνα βότανον ἀποτελεσμα, καὶ ἄλλο ἔπειτα εἶδε νὰ ἀκολουθήσῃ. παραδείγματος χάριν, δίδεται εἰς ἕνα ἀδενῆ ἐμετικόν, καὶ ἀντὶ νὰ

D

προ-

προξενήσῃ τὸν ἐμελόν, τῷ κινεῖ τὴν κάτω
κοιλίαν, ἢ τὴναντίον, δίδεται κινητικόν,
καὶ προξενεῖ ἔπειτα τὸν ξερατόν. (1)
Ὅθεν ἱκανὸν παράδειγμα καὶ τῷτο πρὸς
παρατήρησιν, καὶ ἀκριβῆ ἐξέτασιν διὰ
τὰς ἐνεργείας τῶν βοτάνων.

Ἡμποροῦμεν ἀκόμι νὰ προφῆσωμεν
καὶ τὰς παρατηρήσεις ὅπῃ ἔκαμναν οἱ Ἰα-
τροὶ καὶ εἰς τὰ ἄλογα ζῶα, ἐπειδὴ καὶ
αὐταὶ ὄχι ὀλίγην εἰς τὴν Ἰατρικὴν ἔκα-
μαν πρόσodon· καθὼς ὁ Μέλαμπος πα-
ρατη-

-
- 1) Τῷτο δὲ ἀποδίδεται παρὰ τῶν νεωτέρων
Ἰατρῶν εἰς τὴν Ἰδιοσυγκρασίαν τῶν ἀρ-
ρώγων· καὶ εἶναι ἀληθέςτατον. διὰ τῷτο
καὶ πολλοὶ ἀπὸ τῶν Ἰατρῶν μὴν ἐγνωρί-
ζοντες τὴν κρᾶσιν τῆ ἀρρώγει, ἢ καὶ μὴ
ἔχοντες ἱκανὴν τῆς ἀδυναμίας διάγνωσιν,
σφάλωσι κατὰ τῷτο συχράκιζ. Οἱ Ἰπ-
ποκράτης δὲ καὶ ὁ Συδερχάμιος ὁμολογοῦν-
τες σαφῶς τὰ ἑαυτῶν σφάλματα εἰς
παρομοίας περιγᾶσεις, νθετιῶσι τῶν ἐπι-
λοιπῶν διὰ τὸ εἶναι προσεκτικώτεροι.

ρατηρήσας τὸν Ἐλέβορον εἰς τὰς γίδας, ὅτι ἔχει κινητικὴν δύναμιν, τὸν ἐμεταχειρίσθη ἔπειτα καὶ τὸν δίδη καὶ εἰς τὰς ἀνθρώπους. Οὕτως ἄλλοι πάλιν ἐπα-
ρατήρησαν εἰς τὰ πρόβατα τὴν διαλυ-
τικὴν δύναμιν τῆς ἀγράδας· τὰ ὅποια
εἰς καιρὸν τῷ χειμῶνος ἀναγκάζονται
διὰ καὶ τρώγωσιν εἰς τὸν σαῦλον ξηρὸν
χορτάρι,¹ τὸ ὅποιον τὰ προξενεῖ ἐμφρά-
ξεις τῶν ἐγκάτων. Ὅθεν ἐν καιρῷ τῆς
ὑποσφάξεως τὰς ἐπαρατηροῦσαν οἱ πε-
ρὶ τὴν Ἰατρικὴν ἐνασχολούμενοι, ἐπα-
ρατηροῦσαν δὲ πάλιν, ὅτι καθὼς εὐ-
γαινῶν τὰ πρόβατα ἐν καιρῷ τῷ καλο-
καιρίῳ ἔξω εἰς τὸν Κάμπον, καὶ ἔτρωγαν
ἀπὸ τῆς ἀγράδας, ἐδιαλύονταν πάλ-
ιν ὅλαι αἱ ἐμφράξεις τῶν σπλάγχνων
των. (1) Ὅθεν ἀπὸ τοιαύτας, καὶ παρο-

D 2

μοίας

1) Διὰ τῆτο καὶ ὁ Πλίνιος παρακινούμενος
ἐμφυῶς τε καὶ μάλα ἀσείως λέγει *ruden-*
dumque

μοίας παρατηρήσεις ἐλάμβανον οἱ Ἰατροὶ
πεῖράν τινα τῆς τῶν βοτάνων δυνάμεως
ἢ ἐνεργείας.

Ἡ τῶν παλαιῶν λοιπὸν Ἰατρικὴ
εἰς μόνην τὴν πείραν, ἢ τὴν ἀπλὴν τῶν
ἀποτελεσμάτων παρατήρησιν, εἶχε τὴν
ἑαυτῆς βάσιν, ἢ τὸ θεμέλιον, ὅθεν ἢ
ἐμπειρικὴ Ἰατρικὴ ἢ τοιαύτη ὠνομάζε-
το. διὰ τῆτο ἢ τὴν σήμερον ἐμπειρικοὶ
Ἰατροὶ ὠνομάζονται, ὅσοι δὲν ἔχουσιν
ἄλλο κἀνενα θεμέλιον εἰς τὴν θεραπεύ-
αντων, παρὰ τὰ κατὰ τύχην γινόμε-
να συμβεβηκότα, τὰς αὐτοπροαιρέτης
ὀρέξεις, ἢ τὰ παρ' ἐλπίδα τῶν βοτά-
νων ἀποτελέσματα, ἢ ἐμπειρικὴ Ἰα-
τρικὴ τῶν τοιούτων καλεῖται. Ἡ δὲ

ἐμπει-

dumque rursus, omnia animalia, quæ sint
salutaria ipsis nosse, præter hominem. ὅπερ
ἔστιν, αἰσχύνη εἶναι, ὅτι ὅλα τὰ ζῶα
να ἔγνωρίζωσι τὰ ὠφίλιμα ἢ σωτήρια
εἰς αὐτὰ, πλὴν τῶ ἀνθρώπου.

περίσσεια φιλοσοφικὴν γνῶσιν, ἢ γὰρ δύναται νὰ διδῆ δια παντὸς πάθος, ἢ σύμπτωμα τὸν αἰτιώδη λόγον, ἄλλως ἐμπειρικὸν μόνον, ἢ ὄχι ἐπισημονικὸν Ἰατρὸν καλεῖν εἰώθαμεν τὸν τοιοῦτον.

Ἀξιεπαινος κατ' ἀλήθειαν ἦτον ἡ συνήθεια ἐκείνη, ἢ λίαν πρὸς τὴν τῆς Ἰατρικῆς πρόοδον ὠφέλιμος, ἣτις ἐπεκράτει εἰς τὰς παλαιάς. Αὐτοὶ ὅταν ἐλευθερώνονταν ἀπὸ κίνενα κίνδυνον, δηλαδὴ ἀπὸ κίνενα ναυάγιον, ἢ ἀπὸ κῆμμιαν ἐπικίνδυνον ἀρρώσϊαν, ἐπρόσφεραν δῶρα εἰς τὸν Ναόν, ἢ τὰ ἀφιέρωναν ἐκεῖνῳ τῷ Θεῷ, κατὰ τὴν θρησκείαν τῆς, ὃ ὁποῖος τὰς ἐλευθέρωνεν ἀπὸ τὸν κίνδυνον, καθὼς ἐκεῖνοι ἐφαντάζονταν. (I) ἢ ἐπάνω εἰς ἐκεῖνον τὸν Πίνακα, ἐν ᾧ ἐπι-

I) Ο' Στράβων διηγεῖται, ὅτι εἰς τὴν νῆσον Κῶ ἦτον πολλαὶ τοιαῦται ἀφιερῶσεις εἰς τὰς Νεῖς, ἢ περιγραφαὶ πολεῶν, ἢ διαφόρων ἀρρώσϊων. Βιβλ. 14. σελ. 365.

ἐπιθέτετο ἢ ἀφιέρωσις, περιέγραφαν τὴν ἰσορίαν τῆς ἀρρώστιας, τὰ Γατρικὰ, καὶ τὴν μέθοδον καθ' ἣν Γατρεύονταν. Ἀγκαλὰ αὐτὴ ἢ συνάθροισις τῶν πρακτικῶν παρατηρήσεων σημειωμένη εἰς τρεῖς ἀφιερωτικὰς τῶν Ναῶν Πίνακας, ἦτον χωρὶς τινὰ τάξιν, καὶ μέθοδον, μ' ὅλον τῷτο ἰκανὴ καὶ αὐτὴ ἦτον πρὸς τὴν τῆς Γατρικῆς αὔξησιν.

Ἡ Ἀναλογία τελευταῖον εἶναι ἢ τετάρτη, καὶ ἀσφαλεστάτη κρηπίς τῆς Γατρικῆς. Ἡ δὲ ἀναλογία δὲν εἶναι ἄλλο, παρὰ μία σύγκρισις τῆς ἀπερασμένης καταστάσεως μιᾶς ἀρρώστιας, μετὰ τὴν παρεῖσαν κατάστασιν, ἐτέρας ἀρρώστιας, ὅδηγῶσα ἡμᾶς πρὸς τὸ ποθέμενον, καὶ σκοπιμώτατον τέλος, δηλαδή πρὸς τὴν τῆ ἀρρώστιας Θεραπείαν. Τὴν ἀναλογίαν ὡς τόσον ἀρχισαν οἱ ἄνθρωποι νὰ τὴν μεταχειρίζωνται, ἀφ' ἧ ἠύξησαν αἱ Γατρικαὶ παρατηρήσεις, τὰς ἐποίας εὐρισκαν

σκαν σημειωμένας εἰς τὰς Πίνακας τῶν
 Ναῶν, ἔξ ἀφ' ἧ ἀκριβῶς αἱ δυνάμεις ἔξ
 αἱ ἐνεργεῖαι τῶν βοτάνων ἰκανῶς ἐδοκι-
 μάσθησαν. ἔντεῦθεν λοιπὸν συλλογι-
 ζόμενοι οἱ ἄνθρωποι ἔκαμναν τὴν ἀνα-
 λογίαν, ἂν τῆτο τὸ Ἰατρικὸν ἐβοήθη-
 σε τότε εἰς ταύτην, ἔξ ταύτην τὴν πε-
 ρίστασιν, ἔξ μὲ δοκιμὴν ἐβεβαιώθη, ὅτι
 τῆτο, ἔξ τῆτο τὸ πάθος μὲ αὐτὸ τὸ
 Ἰατρικὸν ἰατρεύθη, ἔσεται τάρᾳ νὰ
 θεραπεύσῃ ἔξ αὐτὴν τὴν ἀρρώστιαν. Καὶ
 κατὰ ἀλήθειαν εἰς τὴν ἀναλογίαν πρέ-
 πει νὰ δίδωμεν πᾶσαν πίσιν, ἂν γίνε-
 ται ἀρεπὸντως, ἔξ κατὰ τὸν ἀπαιτούμε-
 νον τρόπον. Πρέπει γὰρ νὰ εἶναι κατὰ
 πάντα παρόμοιαι αἱ περιζήσεις τῆς ἀπε-
 ρασμένης καταστάσεως, μὲ τὰς περιζή-
 σεις τῆς παρέσης καταστάσεως, τὰς ὁ-
 ποίας ἀλλήλας συγκρίνομεν, ἀλλῶς ἢ
 θελεν εἶναι ἡ ἀναλογία σφαλῆναι, ἔξ
 διὰ τὸν ἀσθενῆ πολλὰ ἐπικίνδυνος. Οὕτω

παρα-

παραδείγματος χάριν, ἂν ὑπολάβῃ τινὰς, ὅτι τὸ κρῦον ποτὸν ἐφάνη πολλαίς ὠφέλιμον εἰς τὰς πάσχοντας ἀπὸ κἀνένα καυσώδη πυρετὸν, καὶ ἐντεῦθεν νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἀναλοσίαν, ὅτι νὰ εἶναι ὠφέλιμον καὶ εἰς ἐκεῖνον ὅπῃ πάσχει ἀπὸ φλογιστικὸν πυρετὸν, ἢ πλευρίτην· τὸ ὁποῖον ὄχι μόνον δὲν εἶναι ὠφέλιμον, ἀλλ' εἶναι μᾶλλον ἐπικίνδυνον καὶ ὀλέθριον διὰ τὸν ἀσθενῆ· ἐπειδὴ αἱ περιστάσεις τῆς μιᾶς ἀρρώστιας, μὲ τὰς περιστάσεις τῆς ἐτέρας, συγκρινόμεναι εἶναι πάντῃ διαφορητικαὶ, καὶ ἀνόμοιοι, ὅθεν καὶ ἡ ἀναλογία σφαλερὰ. (1)

Με-

1) Ἐκ ταύτης τοιγαροῦν τῆς αἰτίας παρακινηθεὶς ὁ Κέλσος λέγει, est enim haec Ars conjecturalis, neque respondet ei plerumque non solum conjectura sed etiam experientia; praef. pag. 13. Εἰκαστικὴ γάρ ἐστὶν αὕτη ἡ τέχνη εἶναι, τῆς ἰατρικῆς ἢ ἰατρικῆς, πολλαίς μὲν ἕτε ἢ εἰκασία, ἕτε πάλιν ἢ πείρα συμφωνῶσι μὲ αὐτήν. Ἀλλ' ὁ περιπυ-

Μεγάλη τῷ ὄντι ἦτον ἡ ἐπιδεξιότης τῶν παλαιῶν, καὶ πολλὰ διὰ τὰς νεωτέρης ἀφέλιμος. παρατηρῶντες γὰρ τὰς Ἀδνεϊάς ἐκεῖνοι οἱ ἀκριβεῖς ἐξιχνευταὶ τῆς φύσεως, ὅχι μόνον περιέγραφον μὲ ἀκραν ἐπιμέλειαν τὸ γένος, τὴν ἡλικίαν, τὴν κρᾶσιν, τὰς δυνάμεις, καὶ τὴν διαγωγὴν ἅπασαν ἐξ ἀρχῆς τῆ ἀρρώστια, ἀλλ' ἐσημείωναν προσέτι μὲ ἀκραν σαφήνειαν, καὶ τὰς περιστάσεις τῆς ἀρρώστιας, τὴν ἀρχὴν, κατὰσασιν, ἀκμὴν, παρακμὴν, καὶ τὸ τέλος τῆς· πρὸς τέτοις περιέγραφαν τὸν τρόπον καθ' ὃν ἡ φύσις αὐτὴ ἑαυτὴν βοηθῆσα, ἐλευθέρωνε τὸν ἀδενῆ ἀπὸ τὸ πάθος· ἂν

δη-

εἰκυτος Τισσότης λέγει, ὅτι ἂν καὶ τὰ διάφορα τῶν ἀρρώστια ἰδῆ, εἶναι μεταξὺ των πολλάκις συγκεχυμένα, δὲν ἴπεται νὰ εἶναι τὸ σφάλμα εἰς τὴν Γατρικὴν, ἀλλ' εἶναι εἰς τὸν Γατρὸν, ὁ ὁποῖος δὲν ἰξίυρει νὰ μεταχειρισθῆ τὴν ἀκριβῆ, καὶ ἀσφαλῆ ἀνάλογίαν.

δηλαδή ἡ φύσις ἐβουθήθη διὰ τῶν κρισεων, εἴτ' ἔν διὰ τῆ ἕρης, τῆς κάτω κοιλίας, τῆς ἀδήλου διαφορήσεως, ἢ τῶν λοιπῶν ἐκκενώσεων τῶν ἐν καιρῷ ἀρρώστιας ἀπαιτημένων, ταύτας πάσας τὰς παρατηρήσεις ἐπιμελῶς, ἔξ μετὰ μεγάλης ἐπιτηδειότητος, γραφῆ τοῖς ἄλλοις φέροντες παρέδιδον. (I)

Οἱ Ἰερεῖς κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἰδίως, ἔξ ξεχωριστὰ, ἐμεταχειρίζονταν τὴν Ἰατρικὴν· οἱ ὁποῖοι σπεύδοντες διὰ νὰ αὐξήσωσι τὴν πίσιν τῶν ἀσθενούντων, κατεσκεπαζαν αὐτὴν μὲ τὸ πέπλον τῆς θρησκείας των, ὡς ὁ κοινὸς Λαὸς ἔπειτα ὡς μυσηρίον, ἔξ θαῦμα ἐνόμιζε πᾶσαν θεραπείαν. Ὅθεν οἱ Ἰερεῖς εἶχαν μόνον τὴν

Ἱλίξιν,

1) Ἀνάγνωθι τὰ ἐπιδημικά τῆ Ἰπποκράτους, βιβλίον πρῶτον, ἢ τρίτον, ἢ θίλεις εὐρετ ὅλας τὰς περιγύσεις τῶν ἀρρώστῶν, ὅπῃ ἀκριβῶς καταγράφονται.

Πίσιν, ἔ τὴν ὑπόληψιν, ὅτι αὐτοὶ, ἔ ἕδεις ἄλλος, ἠμποροῦσαν νὰ ἰατρεύωσι τὰ πάθη ἔ ἀρρώστιας, κατὰ τὸν Χρισμὸν τῶν Θεῶν· διὰ νὰ ἐφέλωσιν ὡς τότεν περισσότερον τὸν κοινὸν Λαὸν εἰς ταύτην τὴν δεισιδαιμονίαν, ἔγραφαν τὴν ἰσορίαν πάσης ἀρρώστιας, ἔ πάθους, ἀκόμι ἔ τὴν Θεραπείαν της, ἐπάνω εἰς μαρμαραίνεις Πίνακας, ἔ τὲς ἔβανον μέσα εἰς τὲς Ναὺς των, διὰ νὰ βλέπωσι ἔ οἱ ἐπίλοιποι. Εἰς τὴν πόλιν Ἐπίδαυρον εἰς τὸν Ναὸν τῆ Ἀσκληπιῶ, ἦτον πολλοὶ τοιοῦτοι Πίνακες, ὅπῃ διελάμβανον μετέτοιον τρόπον τὰς ἰσορίας, ἔ τὴν Θεραπείαν τῶν ἀρρώστιῶν· πλὴν ἀπὸ τὰς πολλὰς ἄς ἀναφέρωμεν ἐδῶ μίαν, ὅμῃ ἔ τὸν τρόπον, καθ' ὃν τὰς περιέγραψον, πρὸς περισσοτέραν τῆ λόγῃ σαφήνειαν. περιέγραψον ἔν ἐπάνω εἰς τὸν μαρμαραίνον Πίνακα τὴν ἰσορίαν τοιαύτης λογῆς.

„Ὁ υἱὸς κάποιου Λακίε, ὠντας πλευρι-

τω-

„τωμένοι, παρὰ πάντων ἀπεφασίωθη,
ὁ δὲ θεὸς ἐξέδωκε τῷτον τὸν Χρησ-
μόν, διὰ τὴν πλησιάσῃ δηλαδὴ εἰς τὸν
Βωμόν, καὶ ἀπ' ἐκεῖ τὴν λάβῃ τὴν ἐπ'
αὐτῷ θεμένην σάκην, καὶ μὲ τὸ κρασί
τὴν ἀνακατώσῃ, καὶ ἐπάνω εἰς τὸ
πλευρόντε τὴν ἐπιθέσῃ· ὁ δὲ ἀθε-
νῆς τῷτο ποιήσας, ἔλαβεν ἐντελῶς τὴν
πύλαιαν τε, δόξαν προσφέρων τῷ θεῷ
μετὰ τῶν ἐπιλοίπων.

Αὕτη ἡ θεραπεία εἶναι ὅλως φυ-
σικὴ, καὶ ὄχι θεϊκὴ, καθὼς ἐπροσπαθε-
σαν οἱ Ἱερεῖς τὴν ἀποδείξωσιν. ἐπει-
δὴ ἠμποροῦσε καὶ εἰς τὸ Σπῆτι τῷ ἀθε-
νῆς τὴν γίνῃ, χωρὶς τὴν πηγαίνῃ εἰς
τὸν Βωμόν τὴν πάρῃ ἀπ' ἐκεῖ τὸ Γατρι-
κόν· διότι ἱξεύρομεν, ὅτι ἡ σάκη ἀφ'
ἧ ἀνακατωῆ μὲ τὸ κρασί, γίνεταί Γα-
τρικόν διαλυτικώτατον.

Προφανῆς ἦτον λοιπὸν ἡ ἀπάτη
τῶν Ἱερέων, καὶ ἡ δεισιδαιμονία τῷ Λαῷ·
ἢ

ἡ ὁσοῖα ἔπεκράτησεν ἀρκετὰ χρόνια, ἐπειδὴ καὶ κατὰ διαδοχὴν παρεδίδοτο αὐτῇ ἡ τέχνη, ἀπὸ τὸν πατέρα δηλαδὴ εἰς τὸν υἱόν, διὰ τὸ νὰ διαμένωσι μόνον εἰς τὸ ἱερατικὸν Γάγμα τὰ μυστήρια τῆς Ἰατρικῆς. ἀλλ' ἀφ' ὧ ἤρχισαν οἱ πεπαιδευμένοι ἄνδρες νὰ ἐνώνωσι τὴν Ἰατρικὴν μὲ τὴν φιλοσοφίαν, καὶ ἀνεώχθησαν ἔπειτα καὶ αἱ φιλοσοφικαὶ σχολαί, ἤρχισε καὶ ἡ ἀπάτη τῶν Ἱερέων κατὰ μικρὸν καὶ ὀλίγον, νὰ ξεσκεπάσῃται.

Ἐπαναστρέψας ὁ Πυθαγόρας ὁ Σάμιος ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ὄχι μόνον μὲ κάθε εἶδος τέχνης, καὶ ἐπισήμης κεκοσμημένος, ἀλλὰ καὶ Ἰατρὸς ἀριστος τῷ τότε καιρῷ χρηματίσας, (1) ἠθέλησε διὰ
 νὰ

1) Αὐτὸς φημίζεται νὰ εἶναι ὁ πρῶτος, ὅπως τὴν σοφίαν, φιλοσοφίαν ἐνόμασεν. ἔρωτηθεὶς γὰρ ὑπὸ Λέοντος τῷ Σικυώνων
 Τυ-

νὰ πηγαίνῃ εἰς τὴν παλίδαν τε τὴν Σά-
μον, νὰ συζητήσῃ ἐκεῖ σχολεῖον, ἀκούσας
ὁμῶς ὅτι ἦτον ὑπὸ Πολυκράτους τυραν-
ναμένη, ἐπῆγεν εἰς τὴν Κρότωνα πόλιν
τῆς Ἰταλίας, ἣτις παρά τῶν παλαι-
μεγάλη Ἑλλάς ἐκαλεῖτο· εἰς ταύτην ἔν-
την πόλιν μέγαλον ἔλαμπρὸν scho-
λεῖον συνέστησεν, εἰς τὸ ὁποῖον πᾶσαν
ἐπιστήμην, ἔτεχνον, ὁμῶς ἔτι τὴν Ἰα-
τρικὴν μετὰ μεγάλης ἔλαμπρᾶς δό-
ξης τὴν μαθητὰς τε ἐδίδακτε.

Πολλοὶ περιφανέστατοι μαθηταὶ εὐ-
γῆ-

Τυράννης τίς εἶη; ἀπεκρίθη φιλόσοφος·
μηδένα γὰρ εἶναι σοφὸν ἀνθρώπων, ἀλλ'
ἢ Θεόν. Θάπτον δὲ ἐκαλεῖτο σοφία, ἔ-
σοφός ὁ ταύτην ἐπαγγελόμενος· φιλό-
σοφος δὲ ὁ σοφίαν ἀσκαζόμενος. Διογ.
Λαερ. ἐν τῷ προοίμῳ· εἰς τὴν βίβλιν. Ἰδε
τὸν αὐτὸν ἔτι εἰς βίβλιν Πυθαγόρου, ἔτι τὴν
μαρτυρίαν τῆ κλεινῆ Κίλισσιν ὅπως κάμνει
δι' αὐτὸν, ἔτι βεβαιώνει, ὅτι ἦτον ἐμπειρό-
τατος ἔτι κατὰ τὴν Ἰατρικὴν.

γῆκαν ἀπὸ τὴν σχολὴν ταύτην τῷ Πυ-
 θαγόρῃ, ἀπὸ τῆς ὁποῖας πρῶτος ἦτον,
 ὅπῃ περὶ τὴν Γατρικὴν θαυμασίως εὐδο-
 κίμησεν, ὁ Δημοκίδης ὁ Κροτωνιάτης·
 ὁ ὁποῖος μεγάλας, καὶ θαυμασίως θε-
 ραπείας ἔκαμνεν εἰς πολλὰς καὶ διαφόρας
 χώρας, ἐντεῦθεν διεδώθη πανταχῶ καὶ
 ἠφίμη τε. Ἀκίστας δὲ καὶ ὁ Πολυκρά-
 τῆς ὁ τῆς Σάμου τύραννος, τὴν μεγάλην
 τε περὶ τὴν Γατρικὴν ἐπίδοσιν, καὶ πά-
 σχωντας τότε ἀπὸ ἑνα πάθος, ἐκά-
 λεσεν αὐτὸν ἐπὶ μισθῷ μεγάλῳ, ὁ ὁ-
 ποῖος ἀφ' ἑ τὸν ἰάτρευσεν, ἐπεδήμησεν
 εἰς τὴν Περσίαν. Συνέβη κατ' ἐκείνον
 τὸν καιρὸν νὰ πέσῃ ὁ Βαλεῦς Δαρεῖος
 ἀπὸ τὸ ἄλογον, ὄντας εἰς τὸ κυνήγιον,
 καὶ νὰ τραχηλίσῃ τὴν πόδα τε τοιαύτης
 λογῆς, ὥστε ἑπτὰ ἡμέρας, καὶ νύκτας
 δὲν εἶχε κάμμιαν ἀνάπαυσιν ἀπὸ τῆς
 μεγάλης πόνου· ἔκραξε σχεδὸν ὅλης
 τῆς ἐγκρίτης Γατρῆς ἀπὸ τὴν Αἴγυπ-
 τον,

τόν, ἢ εἴεις τῶτων ἰδυνήθη νὰ τὸν ἰα-
τρεύσῃ. Ἐνας δὲ ἀπὸ τῆς αὐλικῆς δέ-
λτις βλέπωντας τὰς δυσκολίας, ἢ τὸν
κίνδυνον τῷ Βασιλέως τε, εἶπε πρὸς
αὐτόν, κράτιστε Βασιλεῦ, ἔδῶ εἶναι ἓνας
πολλὰ πεπαιδευμένος Γάτρος ἀπὸ τὴν
Κρότωνα, Δημοκίδης τὸ ἔνομα, ὁ ὁ-
πῶιος ἠμπορεῖ νὰ σὲ ἰατρεύσῃ χωρὶς
κάμμίαν ἀμφιβολίαν. Ὁ Βασιλεὺς δὲ
ἀκέσας τῷτο, εὐθύς ἐπρόσαξε διὰ νὰ
τόν φέρωσιν· ὁ δὲ παρρησιασθεὶς ἠνή-
θη κατ' ἀρχάς, ὅτι ἰξεύρει τὴν Γατρι-
κὴν; ἀλλὰ διὰ προξαναγῆς αὐτήρας τῷ
Βασιλέως, ἐφανερώσεν ὑπέρον τὴν ἀ-
λήθειαν, ἢ ἐπιχειροθεὶς τὴν Θεραπείαν
τόν ἰάτρευσε θαυμασίως· ἔχασαν ἐν-
τεῦθεν οἱ Αἰγύπτιοι Γάτροι τὴν φήμην,
ἢ τὴν ὑπόληψιν, ἢ τὴν ἔλαβαν οἰκρο-
τωνιάται· (1) ἰάτρευσεν ἔπειτα ἢ τὴν

Βασί-

(1) Ὁ Ἡρόδοτος ἰγορῶν λέγει, ἔτι κατ' ἐ-

Βασιλισσαν, ἣτις ἔπασχεν ἀπὸ πά-
 ρος καρκινικόν, κατὰ τὴν γνώμην τῶν
 πολλῶν. ὧντας ὅμως κυριευμένοις ἀπὸ
 τὴν πρὸς τὴν πατρίδα τὴν ἀγάπην, δὲν
 ἐθέλησε νὰ μείνῃ εἰς τὴν Περσικὴν αὐ-
 λὴν, ἀλλ' ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὴν οἰ-
 κείαν τὴν μὲν μεγάλην δόξαν, τιμὴν, ἔ-
 πλῆ-

κείον τὸν αἰῶνα οἱ προτωιάται πολλὰ
 ὑπεριχοῦν τὴν ἄλλαν εἰς τὴν Γατρικὴν
 Λέγει ἀκέμι, ὅτι ἔτις ἐδυμῶθη ὁ Βα-
 σιλεὺς Δαρτος κατὰ τῶν Αἰγυπτίων Γα-
 τρῶν, ὡς ἐπρόσβαξε διὰ νὰ τὴν κρεμά-
 σωσιν ὅλας, ὡς ἀναξίως, ἀμαθεῖς, ἔ-
 ἀγύρετας. ἀλλ' ὁ Δημοκῆδης παρακαλίσας
 τὸν κατέπεισε, ἔξ δὲν ἔκαμεν αὐτὸ, λέγει,
 δὲ αὐτολεξεῖ ἔτις: Τότε δὲ ὁ Δημοκῆδης
 ἐν τοσοῖς Συσσοῖσι ἐξησάμενος Δαρτον,
 οἰκόν τε μέγιστον εἶχε, καὶ ὁμοτράπεζος
 Βασιλεῖ ἐγεγοῖετο πλὴν τῶ ἐνὸς τῶ ἐς
 Ἑλλήνας ἀπίεται, πάντα τ' ἄλλα οἱ πα-
 ρῆν ἢ τῆτο μὲν τὴν Αἰγυπτίαν Ἰητῆος,
 οἱ Βασιλεῖα κρύτερον ἴωντο, μέλλοντας
 ἀνασκολοπιεῖσθαι, διότι ὑπὸ Ἑλλήνων Ἰη-
 τῆ ἠσώθησαν, τῆτος Βασιλεῖα παραι-
 τησάμενος, ἐβρύσκατο, Βιβλ. γ': Σελ: 242.

πλήτη πολλά· ἤκμασε δὲ ἑκατὸν χρό-
 νος προτιήτερα ἀπὸ τὸν Ἰπποκράτην· καὶ
 ταῦτα μὲν περὶ τῆς Δημοκώδους τὰ ἄξια
 σημειώσεως, ὡς πρῶτος Γατρῶ τῆς Κρο-
 τωνιακῆς Σχολῆς.

Ἀφ' οὗ δὲ ἐχάλασε τὸ φιλοσο-
 φικὸν Σχολεῖον εἰς τὴν Κρότωνα, ἀνε-
 ψύχθη ἕτερον εἰς τὴν Ἀκράγαντα πό-
 λιν τὸ πάλαι περιφανεσάτην τῆς Σι-
 κελίας, εἰς τῆτο τὸ Σχολεῖον δύο πε-
 ριφανέστατοι τῶν ἄλλων θρυλλῶνται Γα-
 τροὶ, ὁ Ἀλκμαίων, ὁ ὁποῖος καὶ ἀρχαιό-
 τατος σχεδὸν ἀνατόμος ἰσορρεῖται καὶ
 ἐχρημάτισε, καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς, (1) ὁ ὁ-
 ποῖος καὶ μαθητὴς τῆς Πυθαγόρου ἐγένε-
 το, ἄνδρες τῶ ὄντι εἰς ἄκρον φιλόσοφοι,
 καὶ Γατροὶ ἄριστοι.

Ε 2

Α' σὸ

(1) Τὰ πάντα καταλείπτως περὶ τῆς Ἐμ-
 πεδοκλείου εὐρήσεις κατὰ Διογένην τῶ
 Λαερτίῳ, εἰς τὸν βίον τῆς Ἐμπεδοκλείου·
 περὶ

Α'πὸ δὲ τῆς ἐν Κνίδῳ σχολῆς οἱ
 εὐκλεέστατοι ἦτον, Κτησίας ὁ συγγε-
 νῆς τῷ Ἰποκράτῃ, Γατρὸς ἄριστος ἔ-
 φιλόσοφος, συνέγραψε πολλὰ καὶ διά-
 φορα βιβλία, ἦτον καὶ ἱστορικὸς περίφη-
 μος, ἐσάθη Γατρὸς εἰς τὴν Αὐλὴν τῷ
 Ἀρταξέρξῃ Βασιλέως τῶν Περσῶν,
 τὸν ὁποῖον καὶ ἰάτρευσεν ἀπὸ μίαν ἀρρω-
 ζίαν πολλὰ ἐπικίνδυνον, καὶ Εὐδοξος ὁ
 μαθηματικὸς, ὁ ὁποῖος καὶ περὶ τὴν Ἀερο-
 νομίαν, μᾶλλον δὲ περὶ τὴν Γατρικὴν
 εὐδοκίμησεν.

Ἡῤῥησαν τέλος πάντων τὰ σχο-
 λεία, ἐπλήθυναν οἱ Γατροφιλόσοφοι
 εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς περιφανεστάτας πο-
 λιτείας, εἰς τὴν Ρόδον, Κῶ, Ἐπίδαυ-
 ρον, καὶ ἐπιλοίως ἐνδόξως πόλεις· δὲν
 ἔμεινε πλέον ἡσυχος ὁ φιλοσοφικὸς νῆς
 εἰς

περὶ ἧ καὶ ὁ περιπυτος Σάλτζιος ἰκανῶς
 διαλαμβάνει. μερ. α'. τμη. β'. Κεφ. 7.

εἰς τὰς περὶ τὴν Ἱατρικὴν παρατηρή-
σεις, ὅσαι γυμναὶ τῷ αἰτιώδους λόγῳ
ἦσαν, ὑδὲ εἰς ὑποθέσεις κενὰς, καὶ ἀνα-
λογίας μόνον, ἀλλὰ ἀρχισαν καὶ τὰ
πορρωτάτα αἴτια πάσης ἀρρώστιας διὰ
να ἐρευνῶσιν· ὅθεν ἀνατέμνοντες ζων-
τανὰ ζῶα, ἐζητῶσαν διὰ να μάθωσιν ὡς
καὶ εἰς αὐτὰτὰ λεπτότατα τῷ σώματος
μέρη, τὰς πηγὰς, καὶ ἀρχὰς τῶν ἀρρώ-
στιῶν, διερευνῶντες ἔπειτα καὶ τὴν ἐνέρ-
γειαν καὶ χρῆσιν παντὸς σωματικῆς μέ-
ρους. Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἔλαβε τὴν ἀρ-
χήντης εἰς τὴν Ἑλλάδα ἢ Ἀνατομία,
καὶ ἡ Φυσιολογία.

Ἀλκμαίων ὁ Κροτωνιάτης πρῶτος
λέγεται, ὅτι ἀρχισε να ἐνασχολῆ-
ται περὶ τὴν Ἀνατομίαν· ὁ ὁποῖος ἀγ-
καλὰ καὶ πρῶτος τῶν Ἑλλήνων ἐντέχ-
νωσ ἐπιχειρίσθη αὐτὴν, ἀλλὰ μόνον εἰς
πτώματα ἀνθρώπων, καὶ ζῶων, ὅχι
ὅμως καὶ εἰς ζῶα ζωντανὰ. Διότι Πυθα-
γό-

γορείος ὧν, ἔ τὴν μετεμψύχωσιν, πικεύων, ἐνόμιζε πολλά ἀνόσιον τὸ νὰ ἀνατέμνη ζωντανὰ ζῶα.

Σύγχροος δὲ μὲ τὸν Ἀλκμαίωνα ἐγένετο ὁ Ἐμπεδοκλῆς, καθὼς ἀνωτέρω εἶπαμεν. Πυθαγόρειος ἔ αὐτὸς ἦτον, ἔ περιφανέστατος ἀνατομικὸς κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν ἐχρημάτισεν. Οὗτος περιέγραψε, καθὼς λέγει ὁ Πλάταρχος, μὲ ἀκρίβειαν τὴν κατασκευὴν τῆ ὥτις, ἔ τὸν τρόπον ἀκόμι, καθ' ὃν γίνεται ἡ ἀκοή εἰς αὐτό.

Κατὰ δὲ τὴν ὀΓδοηκοσὴν Ὀλυμπιάδα ἤκμασεν ὁ περιφανὴς Δημόκριτος ὁ Ἀβδηρίτης, ὁ ἀποῖος ὄλος περὶ τὴν ἔρευναν τῆς φύσεως ἐνασχοληθεῖς, διὰ τῆτο ἔ φυσικὸς ὠνομάθη· αὐτὸς ἤνωσε τὴν μαθηματικὴν μὲ τὰ φυσικὰ πειράματα, καθὼς ἀπὸ τὰ συγγράμματά τῃ φαίνεται, ἄπερ περὶ βαρύτητος, σοιχείων, ἔ κενῆ διαλαμβάνε-

σιν 1) αὐτὸς μὲν ἕλονόπῃ ἦτον καὶ ὑπερβολὴν περὶ πολλὰς ἐπισήμας ἐνασχολύμενος, δὲν ἔδειξε διὰ τῆτο κατωτέραν ἐπιμέλειαν περὶ τὴν Ἰατρικὴν, μάλισσα δὲ περὶ τὴν Ἀνατομίαν· ὁ ὁποῖος τοιαύτην κλίσιν εἶχεν εἰς αὐτὴν, ὥστε ἐπῆγε μακρὰν τῆς πόλεως εἰς ἕνα σπήλαιον, καὶ κλειοθεῖς μέσα ἔκαμνευ εἰς τὰ ζῶα τὰς ἀνατομικὰς τε παρατηρήσεις· Ἐντεῦθεν οἱ πολλοὶ ἐνόμισαν, ὅτι ἔγινε παράφρων, διὰ τῆτο καὶ ἐπροσκέλευσαν τὸν Ἰπποκράτην διὰ νὰ ἔλθῃ νὰ τὸν ἰατρεύσῃ· 2) ἐπῆγε λοιπὸν πρὸς ἐπισκεψίν τε, καὶ σοχαζόμενος ὅτι εἶναι ἀληθινὰ παράφρων, ἐπῆρε μαζί τε καὶ Ἐλλέβορον διὰ νὰ τὸν δώσῃ. Ἀλλ' εὐρίσκωντάς

τον

1) Ὅρα Διογένην τὸν Λαίρτιον εἰς βίον Δημοκρίτε.

2) Ὅστε πρὸς ὑμῶν ἐγὼ νῦν φύσει καὶ θεοῖς ὑπακῶν σπεύδω νοσῶντα Δημόκριτον ἰῆσασθαι, Ἰπποκρ. ἐν τῇ ἐπιστ. πρὸς Βυλ. τῶν Ἀβδηριτῶν.

του ἔπειτα ὅλον περὶ τὴν ἔρευναν τῆς φύσεως ἐναχολόμενον, ἰθαύμασε πολλά. 1)

Εἰς τοιαύτην ἀκμὴν ἔφθασεν ἐρευνῶντας τὰ μυσῆρια τῆς φύσεως, ὥστε μὲν φορᾶν, καθὼς λέγει ὁ Ἀθηνόδορος, (2) βλέπωντας γάλα εἶπεν, ὅτι ἐστὸ το γάλα εἶναι ἀπὸ γίδαν μαύρη, καὶ πρωτότακον, καὶ ἦν ἀληθές· καὶ πάλιν ἰδὼν κόρην τινα, ἣ ὅποια ἠκολούθει τῷ Ἰπποκράτει, εἶπεν εἰς αὐτὴν, Χαῖρε κέρη, ἀφ' ἧ δὲ τὴν ἄλλην ἡμέραν τὴν ἴδεν, εἶπε πρὸς αὐτὴν, Χαῖρε γῦναι, ἐγνώρισε γὰρ ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς κόρης τὴν φορᾶν τῆς παρθενίας· ἐπειδὴ καὶ ἐκείνην τὴν νύκτα εἶχε φθαρθῆ ἢ παρθένοσ. Ο' Ἰπποκράτης

δὲ

1) Ἐπὶ ἡλθεσ ἡμῖν ὡς μεμνηόσιν, ὧ Ἰππάκρατες· Ἐλπίβορον δώσω, πειθεῖς ἀναήτοις ἀνδράσι, περ' οἷς ὁ κόνος τῆς ἀρετῆς μανίη κρείται· περ' Ἰπποκρ. εἰς τὰς ἐπιγαλ. Τομ. β. σιλ. 911.

2) Εἰς τὸ Η' βιβλ. τῶν Περιπάτων.

δὲ ἀκείωντας αὐτὰ ἐθαύμασε τὴν ἄκραν
φυσιολογίαν τῶ ἀνδρός.

Ἐ΄φθασε πλείον εἰς μίαν' προβεβη-
κυῖαν ἡλικίαν, καὶ ἔμελλε νὰ ἀποθάνῃ·
ἢ ἀδελφῆτε ὁμῶς βλέψασα ἐλυσιεῖτο
πολλὰ, ὅχι τόσον ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῷ
ἀδελφῶτης, ἐπειδὴ ἦτον ὑπέργηρος,
ὅσον διατὶ ἔμελλε νὰ ἀποθάνῃ εἰς και-
ρὸν τῶν Θεσμοφορίων, ἦτοι εἰς τὰς ἐορ-
τάς, ὅπῃ τότε ἐπρόσφερναν πρὸς τιμὴν
τῆς Θεᾶς τῶν Δήμητρος, καὶ αὐτὴ ἔπειτα
δὲν ἠμποροῦσε νὰ νὰ πιγαίνει εἰς τὴν Πα-
νήγυριν αὐτὸς δὲ βλέπων τὰς τὴν ἔτω λυ-
πημένην, καὶ τὴν αἰτίαν μαθὼν, ἐπρόσάξε
νὰ τὸν φέρνωσι ψωμιά ζεσὰ πᾶσαν ἡμέ-
ραν, καὶ μυρίζωντάς τα μόνον, ἐκράθη-
σε τὴν ζωὴν τε ἡμέρας τρεῖς, ἕως ὅπῃ
ἔτελείωσαν αἱ ἐορταί, καὶ ἔπειτα ἀπέ-
θανε, ζήσας χρόνος ἑκατὸν ἑννέα. (1)

Καὶ

1) Διογένης ὁ Λαέρτις εἰς τὸν βίον Δημοκρίτου,
τὸν

Καὶ Πλάτων ὁ Ἀθηναῖος ὁ μαθη-
τὴς τοῦ Σωκράτους, μεγάλην ἐπιμέλειαν
ἔδειξε περὶ τὴν Θεωρητικὴν Ἰατρικὴν,
καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὰ συγγράμμα-
τά τε.

Οὐδὲ

τὸν ὅποιον ἢ τὸ ἀκόλουθον ἐπίγραμμα εὐ-
ρισκεται,

Καὶ τις ἔργου σοφὸς ὦδε, τις ἔργον ἔρε-
ξε τοσούτον,

Ὅσων ὁ παντοδαῆς μῆνυσε Δημό-
κριτος;

Ὅς θάνατον παρῶντα τρεῖς ἡμέραι δώ-
μασιν ἴσχε,

Καὶ θερμὸς ἄρτων ἄδμασιν ἐξέ-
νυσε.

Ὁ Ἀθηναῖος ὅμως Βιβλ. β'. ἀλλίως πε-
ριγράφει τῆτο, λίγος δὲ ἔγωγ., Δημό-
κριτον λόγος ἔχει, διὰ τὸ γῆρας ἐξά-
ξαι αὐτὸν διεγνωκότε τῷ ζῆν, ἢ ὑφαιρῶ-
τα τῆς τροφῆς καθ' ἰκάζην ἡμέραι ἐπέ-
αι τῶν Θεσμοφορίων ἡμέραι ἐνέσθησαν,
δεηθεισῶν τῶν οἰκείων γυναικῶν μὴ ἀπο-
δνήσκειν κατὰ τὴν Πανήγυριν, ὅπως ἴορ-
τάσῃσι, πειθῆναι, κελεύσαντα μίλι-
τος ἀγγεῖον παρατεθῆναι, ἢ διαζῆσαι
ἡμέρας ἱκανὰς τὸν ἄνδρα, τῇ ἀπὸ τοῦ μί-
λι-

Οὐδὲ ὁ Ἀριστοτέλης ὁ Σταγειρίτης ὁ
μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος, ἐφάνη κατώτερος
τῶν ἄλλων κατὰ τὴν Ἰατρικὴν, μάλιστα δὲ
κατὰ τὴν Ἀνατομίαν, μ' ὅλον ὅπῃ ἦτον
περὶ τὴν φιλοσοφίαν ὁ μεγαλύτερός τε
ἀγών. Συνέγραψεν ὀκτώ ἀνατομικὰ βιβ-
λία: καὶ δύο Ἰατρικὰ, καὶ ἄλλα πολλαῖα πε-
ρὶ φύσεως τῶν ζώων (1) διὰ τοῦτο καὶ ὁ
Γαληνὸς συγκαταριθμεῖ αὐτὸν εἰς τὸν
κατάλογον τῶν ἀρίστων ἀνατόμων. —

Καὶ Θεόφραστος ὁ Ἐρέσιος, πρῶτον
μὲν παρὰ τῷ Πλάτωνι ἐμαθήτευσεν, ὕ-
στερον δὲ καὶ τῷ Ἀριστοτέλει μαθητὴς
ἐγένετο. Αὐτὸς δὲ ἀγκαλὰ καὶ περὶ
τὰ λοιπὰ τῆς Ἰατρικῆς μέρη ἐνησχό-
λεῖτο, ἀλλ' ἐξαιρέτως περὶ τὴν βοτανι-
κὴν

λίτος ἀναφορὰ μόνῃ χρώμενον· καὶ μετὰ
τὰς ἡμέρας βασιλαχθέντος τοῦ μέλιτος, ἀ-
ποθανεῖν. —

1) Ἦδε Διογένην τὸν Λαιρτιῶν εἰς τὸν βίον
τοῦ Ἀριστοτέλους.

πὴν ὄχι μέτριον ἀγῶνα, ἔκ κόπον κατέβαλεν· ὅθεν ἔξ αὐτὴν ἰεκάλλιέργησε, ἔξ καταπολλὰ τὴν εὐτρέψισε· συνέγραψεν ἐννέα βιβλία περὶ Γεωργίας τῶν φυτῶν πολλὰ θαυμαστὰ.

Μεταβαίνομεν τώρα ἔξ εἰς τὸν Πατέρα τῆς Γατρικῆς, δηλαδὴ Γελοκράτην τὸν Κῶον· αὐτὸς ἦτον υἱὸς τῆ Ἡρακλείδου, ἔξ Φαιναρέτης, ἀπὸ τὸ γένος τῆ Ἡρακλέους, ἔξ Ἀσκληπιῶ· ἐγεννήθη εἰς τὸν πρῶτον χρόνον τῆς ὀγδοηκοστῆς Ὀλυμπιάδος, κατὰ τὸν Γεόμαχον. (1) ἤμαζε κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν, εἰς τὸν ὁποῖον ἤμαζαν ἔξ οἱ ἄριστοι τῶν Ἑλλήνων σοφοί· εἰς τὸν καιρὸν δηλαδὴ τῆ σοφώτατου Σωκράτους, (2) Ἡροδότου, Θεκυδίδου, Δημοκρίτου, ἔξ ἄλλων. Πρῶτον μὲν ὁ ἴδιος ὁ Πατέρας τῆ ὁ Ἡρακλείδου ἐπαίδευ-

-
- 1) Βιβλ. α. περὶ τῆς Γελοκράτου Αἰρέσεως.
 2) Ἀνδρῶν ἀπάντων Σωκράτους σοφώτατος.
 Διογ. Λαιρ. εἰς τὸν λῖον.

δευσε, κ̅ ἐδίδαξεν αὐτὸν τὴν Ἰατρικὴν,
κατὰ τὴν ἐπικρατῆσαν τῶν Ἀσκληπια-
δῶν συήθειαν. Ἐπειτα δὲ ἔγινε μα-
θητὴς τῷ Ἡρόδικῳ τῷ Σηλυβριανῷ, κ̅
τῷ Γοργίῳ Λεοντίῳ τῷ ῥήτορος· καὶ
κατὰ τινες, κ̅ Δημοκρίτῳ τῷ Ἀβδηρίτῳ. (1)
ὡς δὲ ἄλλοι πάλιν θέλουσι νὰ ἔγινε κ̅
τῷ Προδίκῳ μαθητὴς· Ὁ ὁποῖος ὑσερα
μὲ μίαν ὑπερβολικὴν ἐπιμέλειαν, καὶ μὲ
τὴν ὀξύτητα τῆς φύσεώς τε, ὑπερέβη κ̅
αὐτὸς τὰς διδασκάλους τε, κ̅ ὡς κορυφαῖος
ἀπάντων τῶν Ἰατρῶν ἐνομίζετο, κ̅ εἰ-
σέτι νομίζεται. Ἄνῆρ τῷ ὄντι ἐπιφα-
νέστατος, κ̅ παρὰ πάντων ἐπὶ τῇ Ἰατρι-
κῇ ἐπιστήμῃ θαυμαζόμενος, τῷ ὁποῖου
τὰ βιβλία μαρτυρῶσι τὴν ἀλήθειαν, ἄ-
περ ἔτως ἅπαντες οἱ Ἰατροὶ κατασπᾶ-
ζονται, ὡς θεῶ φωνᾶς, κ̅ ὄχι ἀνθρώ-

(1) Κέλσος βιβλ. α. σελ. 3.

πε λόγους λογιάζουσιν. (1) αὐτὸς δὲ ἦτον ὁ πρῶτος ὁπῶ ἔξεχώρισε τὴν Ἰατρικὴν ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν, καὶ ἔκαμεν αὐτὴν ξεχωριστὴν ἐπιστήμην. (2) διὰ τῆτο καθεύνας ὡς κορυφαῖον ὄλων τῶν Ἰατρῶν ἐξυμνεῖ, καὶ γεραίρει.

Ἐν ὅσῳ ἐζῆσαν οἱ γονεῖς τε ἔμεινευ εἰς τὴν Πατρίδα τε, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τῆτων, καταλιπὼν αὐτὴν, ἐπῆγεν εἰς ἄλλας διαφόρους πολιτείας τὴν Ἰατρικὴν τε μετερχόμενος, ὁ ὁποῖος τοιαύτης λογῆς ἐθαυμάσθη εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα διὰ τὰς θεραπείας ὁπῶ ἔκαμεν, ὡς ἀκένωντας καὶ ὁ Περδικας ὁ Βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων.

(1) Αἱ μὲν ἔν γραφεῖσαι παρ' Ἰπποκράτους βιβλοὶ πᾶσι τοῖς μετερχομένοις τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην ἐκδηλοῖ· καὶ ἔτις αὐτὰς κατασπάζονται ὡς θεῶ φωνάς, καὶ ἐκ ἀνδρωπίου προελθούσας ἐν γέματος· Σειδ. εἰς τὸ Λεξικ.

(2) Hippocrates Cous primus quidem ex omnibus memoria dignis ab Studio sapientia: dik:

δόνων, τὸν ἐκάλεσε διὰ τὸν ἰατρειῶν
 ἀπὸ πάθος φθισικόν, ὅπῃ ἐλέγετο τὸ εἶ-
 χος. τὸν ὁπσοῖον ἐπιχειρισθεὶς τὸν ἰάτρουσε
 θουμασίως· φίλος ἐντεῦθεν ἄκρος τῆ βα-
 σιλέως γενόμενος, ἔμεινεν εἰς τὴν Μα-
 κεδονίαν πολὺν καιρὸν, θουμαζόμενος,
 καὶ δόξαζόμενος παρὰ πάντων διὰ τὸ ἄ-
 κρον τῆς ἐπισήμης τε. Ζήσας χρόνος 104
 τὸν βίον κατέλυσε, καὶ ἐν Λαρίσῃ τῆς Θετ-
 ταλίας τέθραπται. ἄφησε δύο υἱὰς Θεσσα-
 λὸν καὶ Δράκοντα, οἵτινες περιφανέσθησαν
 αὐ-

disciplinam sedaravit, vir & Arte, & Fa-
 cundia insignis. Κίλλος εἰς τὸ Πρόομι
 Βιβλ. α. ὑπὲρ ἐστίν, Ἰπποκράτης ὁ Κῶος,
 πρῶτος ἀπὸ ὅλων τῆς ἄλλης τῆς μῆμης
 ἀξίως ἰατρὸς. ἐξεχώρισεν ἀπὸ τῆς φι-
 λосоφίας ταύτης τὴν ἐπισήμην, δηλαδὴ
 τὴν Ἰατρικὴν, ἀνῆρ κατὰ τε τὴν τέχνην,
 καὶ τὴν ἐν τοῖς λόγοις δεινότητα διαβόη-
 τος. ὁ Γαληνὸς πάλιν λέγει, μάστιγα δι
 Ἰπποκράτης, ὅς πάντων ὑπερήνευκε καὶ
 πρῶτος εἰς φῶς ἐπένευκε τὴν τελείαν
 πρὸς Ἑλλῆσιν Ἰατρικὴν.

αὐτοὶ ἐχρημάτισαν κατὰ τὴν Ἱατρικὴν.
 Συνέγραψε πολλὰ ἔξ̄ διάφορα βιβλία
 εἰς τὴν Ἰωνικὴν διάλεκτον, τὰ ὅποια ἀ-
 πασαν τὴν Ἱατρικὴν ἐπισήμην ἔξ̄ σοφί-
 αν ἔμπεριέχουσιν· ἔγραψε ἔξ̄ βιβλίον ξε-
 χωριστὸν περὶ Ἀνατομίας, μ' ὅλον ὅπου
 σποράδην ἢ Ἀνατομία ἔμπεριέχεται εἰς
 τὰ συγγράμματά τε. (1) ἤκμασε δὲ πρὶν
 Χριστῷ 432 ἔχρονος.

Καὶ

(1) Κλήριος σελ. 318. ἢ ὁ Σέλτζιος σελ.
 225 ἐναντιούμενοι λέγουσιν, ὅτι τὰ μὴν
 ἔκαμε τὰς ἀνατομικὰς τε παρατηρήσεις
 εἰς ἀσθράπων πτώματα, ἔδὲ ἔσχισε πο-
 τὲ τώματα· ἀλλὰ πρὸς αὐτὰς ἀποκεινό-
 μινος ὁ κλεινὸς Κάλλιε, λέγει μάλᾳ ἀσεί-
 ως εἰς τὰ προλεγομένα τῆς φυσιολογίας
 τε σελ. 32. Neque enim pur fenestram ali-
 quam corpora humana introsperxit, sed pur
 Anatomem eorum fabricam didicit omnino,
 atque invenit intustinum jejunum cibis va-
 cuum serè ruperigi. ὅπερ ἔστιν, ἔδὲ ἀπὸ
 κείνου παράθυρον ἐνεθιώρησε, ἢ ἴδε τὰ
 ἐνθωπία σώματο, ἀλλὰ διὰ τῆς Ἀνα-

Καὶ πολλὰς μαθητὰς ἄφησεν, οἵτινες μετὰ τὸν θάνατον τῆ διδασκάλων μεγάλῃν κ̅ αὐτοὶ φήμην ἔλαβον. ὧν οἱ πρῶτοι θρυλλῶνται, ὁ Πόλυβος, κ̅ Διοκλῆς ὁ Καρύσιος, ὁ ὁποῖος κ̅ Γατρὸς τῆ βασιλείως Ἀντιγόνου ὑπῆρξε· μετὰ δὲ τέττας ὁ Πραξαγόρας, κ̅ ὁ Χρῦσιππος ἠκμασαν.

Γ' ἔσρα ἀπὸ χρόνου ἀρετὰς Σχολεῖον ἀνεώχθη περιφανέστατον τῆς Γατρικῆς εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. τὸ ὁποῖον ἦτον εἰς τοιαύτην ὑπόληψιν, ὥστε ἤρκει εἰς ἓνα Γατρὸν νὰ λάβῃ φήμην κ̅ δόξαν, ἂν μόνον ἠκέετο, ὅτι ἐσπῆδαξε τὴν Γατρικὴν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν.

Ἀπό

τομίας, κατ' ἀλήθειαν, ἔμαθε, κ̅ ἐδιδάχθη τὴν τέτων κατασκευῆν τε, κ̅ συμπλοκῆν· κ̅ γὰρ ἕτος εὗρεκε τὸ νῆσιον ἰντερρον, ὅτι δηλαδὴ νὰ εἶναι πάντοτε ὑπὲρ τὰ λοιπὰ ἄδειον ἀπὸ τὰ φαγητά.

F

Ἀπὸ τῆς περιφανεστάτης διδασκά-
 λης, ὅπῃ ἐσάθησαν εἰς τὸ Σχολεῖον τῆς
 πολιτείας ταύτης, ὁ εὐκλεέσερος Φυλ-
 λείται νὰ ἦτον ὁ Ἡρόφιλος ὁ Χαλκη-
 δόνιος· ὁ ὁποῖος ἀγκαλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ
 μέρη τῆς Ἰατρικῆς ἐπιμελήθη, ἐξαιρέ-
 τως ὅμως εἰς τὴν Ἀνατομίαν ἐπροχώρη-
 σε, καὶ τίσας ὑψηλὰς παρατηρήσεις εἰς
 αὐτὴν ἔκαμεν, ὥστε μερικοὶ ἐνόμισαν,
 ὅτι ἔκαμε κατατομὰς καὶ εἰς ἀνθρώ-
 πους ζωτανὸς, λέγοντες, ὅτι ἐζητήσε
 τὴν ἀδειαν ἀπὸ τῆς κριτῆς νὰ πέρ-
 νη τῆς ἐνέχης εἰς θάνατον, καὶ ἰὰ τῆς
 σχίζῃ, ἐρευνῶντας ἀκριβῶς τὴν κατασ-
 κευὴν τῆ σώματος. (1) Ἐπειδὴ αὐτὸς
 περιέγραψε πολλὰ ὀρθῶς τὰς σπερμα-
 τικὰς μικρὰς κύσεις, ἐδιαίρεσε τότε τὰ
 νεῦ-

1) Αὐτὴν τὴν γνώμην περὶ τῆ Ἡροφίλου εἶ-
 χεν ὁ Κέλσος, ἔτι δηλαδὴ ἔσχιζε ζω-
 τανὸς ἀνθρώπου, λέγει δὲ. Longepne or-
 time

νεῦρα εἰς τρία γένη, ἔνθα ἡ ἀμφοῖα εἰς τὴν Ἀνατομίαν ἀπεκάλυψεν. ἀλλὰ δὲν ἔπεται ἐκ τούτου, καθὼς νομίζουσι (2) πάλιν ἄλλοι, ὅτι ἔσχισε ζωντανὰς ἀνθρώπους· ἐπειδὴ τούτο ἠμποροῦσε νὰ τὸ κάμῃ εἰς ἄλλα ζωντανὰ ζῶα, ἔνθα ὄχι εἰς ἀνθρώπους, καθὼς οἱ μετὰ τούτου ἀνατομικοὶ ἔκαμναν. Οἱ ὁποῖοι κατέσχιζαν ζῶα ζωντανὰ, θέλοντες νὰ ἀποδείξωσι, ἔνθα σαφηνίσωσι τὴν περι-

σαλ-

time fecisse Herophilum, & Erasistratum, qui nocentes homines à Regibus ex carcere acceptos vivos inciderint. ὅπερ ἐστὶ, μάρισα δὲ ποῖα ἐξαίρετα ἔκαμναν ὁ Ἡρόφιλος, ἔνθα ὁ Ἐρασίστρατος, ὁποῦ ἔπερναν τὴν καταδικασμένην ἀπὸ πῆν φυλακὴν, ἔνθα ζωντανούς τοὺς ἔσχιζαν. εἰς τὸ προοίμ. Σελ. 7. ἢ ἐν τῇ Τερτυλιανῷ τὸ περι ψυχ. Βιβλ. Κεφ. α΄.

- 2) Εἰς αὐτὴν τὴν γνώμην ἐναντιώνεται ὁ Κλέρκιος Σελ. 317, ἔνθα ὁ κλεινὸς Χάλλερ εἰς τὰ προλεγόμενα τῆς Φυσιολογίας τῆς Σελ. 36.

σαλτικὴν κίνησιν τῶν ἐντέρων, τὴν κί-
νησιν τῆς καρδίας, καὶ τῶν ἀρτηριῶν, καὶ
να ἐρευνήσωσι καὶ ἄλλα λεπτὰ μέρη τῆ
σώματος, τὰ ὅποια εἰς ἀνθρώπους ἀπε-
δαμένους δὲν ἤμπορῶσαν να παρατηρή-
σωσιν.

Αὐτὸς ἦτον μαθητὴς τῆ Πραξαγό-
ρα, 1) ἔγραψε δὲ πολλὰ βιβλία, τὰ ὅποια
παρεμπροσόντα ἐχάθησαν. Ὁ Γαληνὸς
ὡς τόσον ἀναφέρει εἰς τὰ ἀπαντάτα πε-
ρὶ τῆ Ἡρόφιλου, καὶ περὶ τῶν τῆτε συγ-
γραμμάτων. Μαθητὰς ἄφησε πολλοὺς
οἱ ὅποιοι ἄριστοι καὶ αὐτοὶ Ἰατροὶ ἐχρη-
μάτισαν, οἵτινες παρῆκολέθησαν τοῖς δόγ-
μασι τῆ Ἰδίου διδασκάλων, πλὴν τῆ
Φιλίνου Κώου ὁ ὅποιος ἀπομακρυνθεὶς ἀπὸ
τὰ

1) Οὐχ ἵνα ἰλιέξαιμι Πραξαγόραν, ἐν
οἷς σφάλλεται, τῆτο μὲν γὰρ αὐτάρκως
Ἡρόφιλος ἔγραψε μαθητῆς αὐτῆ γενό-
μενος. Γαλην. ἐν τῷ περὶ σπασμῶ, πάλ-
μῃ, καὶ ῥίγας.

τὰ δόγματα τῆ διδασκάλης, τὴν Ἐμπειρικὴν ἠκολούθησεν Αἴρεσιν.

Καὶ Ἐρασίστρατος, ὁ Χῖος, 1) Γατρὸς καὶ αὐτὸς ἄριστος, καὶ ἀνατομικὸς περιδότητος ἐχημάτισεν, καὶ ἀπὸ ὅλης τῆς μαθητῶν τῆ Χρυσίππου αὐτὸς ἐφάνη περιφανέστερος. εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν καὶ αὐτὸς μετήχθη τὴν Γατρικὴν, καθὼς καὶ ὁ Ἡρόφιλος. πολλὰς καὶ ὑψηλὰς παρατηρήσεις ἔκαμεν εἰς τὴν Ἀνατομίαν, καὶ πολλὰ εἰς αὐτὴν ἀπεκάλυψεν. Ἐπειδὴ αὐτὸς πρῶτος ἐπαρατήρησε τὰς κοιλότητας τῆ Ἐγκεφάλου, καὶ τὴν χρῆσιν τῶν τῆν ἀρχῶν τῶν νεύρων, καὶ τὴν τῶν παρεκτασιν, καὶ ἄλλα πᾶμπολλα ἐφεύρηκεν, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὰ κόμματα τῶν συλ-

γρα-

1) Διὰ τὴν Πατρίδα τότε τῆ Γατρῶν δὲν συμφωνῶσιν οἱ Ἱστορικοί. Ὁ Γαληνὸς δὲ λέγει ἐν τῷ Περὶ Αἱρέσεων, ὅτι ἦσαν Χῖοι, ἔθεν καὶ ἡμεῖς τότε τὴν γνώμην ἠκολοθήσαμεν.

γραμάτων τε, ὅπῃ ἀναφέρει ὁ Γαλι-
νὸς σποράδην εἰς τὰ ἅπαντά τε. ἐπειδὴ
τὰ συγγράμματα τῷ Ἑρασιφράτῃ δὲν
σώζονται, μὲ τὸ νὰ ἐχάθησαν ὅταν
ἠκολόθησεν ἡ πυρκαϊὰ εἰς τὴν βιβλιο-
θήκην τῷ Πτολεμαίῳ. (1)

Σφαλερὰ φαίνεται τῷ Κέλσῳ ἡ-
γνώμη, ὅπῃ λέγει, ὅτι νὰ ἐκίνησε τὴν
ἀνατομικὴν μάχαιραν καὶ εἰς ζωντανὸς
ἀνθρώπους, ὅσοι δηλαδὴ ἦτον εἰς θάνα-
τον καταδεδικασμένοι. καὶ τῆτο ἐντεῦθεν
φαίνεται ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς εἰδέξαζεν, ὅ-
τι εἰς τὴν Ἀρτηρίαν τὴν ἔτως Ἀόρταν
καλυμένην, καὶ ἐπομένως εἰς ὅλας τὰς ὑ-
πιλοίπας Ἀρτηρίας, νὰ μὴν ἐμπεριέχι-
ται αἷμα, ἀλλὰ πνεῦμα, ἥτοι ἀέρας·
εἰς τὰς ὁποίας ἀναγκαίως ἤθελεν Ἐὐρη
αἰ-

1) Εἰς ἐκείνην τὴν Πυρκαϊάν Ἰσορῶσι πολ-
λοι, ὅτι ἠκατακάησαν 400000. καὶ ἄλ-
λοι πάλιν λέγουσι 600000. Βιβλία.

αἷμα, ἀνίσως ἔσχιζε ζωντανὸν ἄνθρωπον. Ὁθεν καὶ ἐδόξαζεν, ὅτι τότε νὰ συμβαίῃ φλόγωσις εἰς τὸ σῶμα, ὅταν ἤθελε διαχυθῆ τὸ αἷμα εἰς ἐκεῖνα τὰ ἀγγεῖα, τὰ ὁποῖα ἦταν ἀπὸ τὴν φύσιν ἰδιωρισμένα νὰ ἔμπεριέχωσι μόνον ἀέρα. Εἶχε δὲ καὶ μίαν πάντη ξεχωριστὴν μέθοδον τῆ ἑρεπεύειν, παρὰ οἱ ἄλλοι. (1) ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἔτε καθαρτικὰ ἐμεταχειρίζετο, ἔτε τὴν φλεβοτομίαν ποτὲ ἐπιχειροῦσε εἰς ὄλον τὸν καιρὸν ὅπῃ μετήρχετο τὸν Ἰατρικὴν, πλὴν μίαν καὶ μόνην φορὰν ἐφλεβοτόμησεν ἕνα ἀσθενῆτα, ὅπῃ ἔπτυσεν αἷμα· (2) καὶ ἐκεῖ ὅπῃ

1) Κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν λέγει ὁ Κέλσος εἰς τὸ προοίμιον, ὅτι ἡ Ἰατρικὴ ἦτον διηρημένη εἰς τρεῖς μέρη· πρῶτον εἰς τὸ Διαιτητικόν, δεύτερον εἰς τὸ Φαρμακωτικόν, ἢτοι Θεραπευτικόν, καὶ τρίτον εἰς τὸ Χειρουργικόν.

2) Ἀξίον εἶναί μοι δοκεῖ ζητήσεως ἢ σμικρῶς.

ὁπῶ ἔβλεπεν, ὅτι ἔωρεπε νὰ δοῦσιν κκα-
 ραρτικά, ἐδιώριζεν εἰς τὰς ἀσθενεῖς τῆ, ἀν-
 τί τῶτων, τὴν σωματικὴν ἄσκησιν, τὰ
 τριψίματα, τὰ λυτρά, ἔ τὴν ἀποχὴν
 τῶν φαγητῶν.

Μα-

κρᾶς, τι δὴποτε ἔ τ' ἄλλα τῆς τέχνης
 Γκαὶὸς ὦν ὁ Ἐρασίσρατος, καὶ τοῖς σμι-
 κροτάτοις ἔτως ἐπιμελής, ὡς ἔ Λα-
 χάνων τινῶν, ἔ κατεπλασμάτων ἐψή-
 σεις γράφειν, ἐφ' ὦν ἤρκεισεν ἀν ἐτίεω
 πρὸς ὅ,τι συμφέρει μόνον εἰπόντι, τὸν
 τρόπον τῆς σκευασίας κἀραλιπεῖν, ὡς
 Οὐδὲ μίγα καὶ αὐτὸν τινὶ τῶν ἐντυγῆ
 χανόντων ἐξευρεῖν, ἐν Οὐτως ἰσχυρῶ
 καὶ μεγάλῳ βοηθῆματι τῆ φλεβοτο-
 μία, καὶ Οὐδενὸς ἤττον τῶν δρασικω-
 τάτων εὐδοκιμῆντι, πικρὰ τοῖς πρεσβυ-
 τέροις αὐτοῦ, λόγον Οὐδένα πεποῖη-
 ται· σχεδὸν γάρ ἔτε τῆσρα τῆς φλε-
 βοτομίας ἐστὶν ἐυρεῖν ἐν ἕδενὶ συγγράμ-
 ματι, πλὴν ἄπαξ ἐν τῶ περὶ αἵμα-
 τος ἀναγωγῆς ἐπιμησοῦντος αὐτῆ.
 Γαλην. ἐν τῶ περὶ Φλεβοτ. πρὸς Ἐ-
 ρασίσρατον.

Μαθητὰς δὲ ἄφησεν ἰκανὸς, περὶ τῶν ὁποίων ἰδίως διαλαμβάνουσιν αἱ Ἴσορῖαι τῆς Ἰατρικῆς. περιφανεῖς ἔαυτοὶ Ἰατροὶ ἐχρημάτισαν, φυλάττοντες τὴν ἰδίαν τῷ Θεραπεύειν μέθοδον, ὅπῃ εἶχεν ὁ διδάσκαλός των. Φθάσας ὁμως εἰς μίαν προβεβηκυῖαν ἡλικίαν, συνέβη νὰ λάβῃ μίαν πληγὴν εἰς τὸ ποδάριτε, τὴν ὁποίαν ἐπροσπάθησε μὲ ἄκραν τε ἐπιμέλειαν νὰ τὴν θεραπεύσῃ, ἀλλ' εἰς μάτην. Ἀμηχανήσας λοιπὸν διὰ τὸ δυσκολοϊάτρευτον, ἔλαβὼν κώνειον τὸν βίον κατέσρεψε. 1)

Καὶ Ἀρεταῖος ὁ Καππαδόκης, ὅστις τὰ δόγματα τῶν παλαιῶν Ἰατρῶν διδάχθεις, ἔπόνω ἀκαμάτῳ περὶ τὴν Ἰατρικὴν ἐπιμεληθεὶς, μεγάλην ἐπίδοσιν εἰς αὐτὴν ἔκαμψεν, ἔωφέλειαν ὅχι ὀλίγην

1) Εἰς τὸ μέγαλον γαλλικὸν τῆς Εἰρηκλοπαιδείας Λεξικόν.

γην εἰς τὰς μεταγενεσέρους ἐπροξέ-
 νησεν· ἐπειδὴ αὐτὸς ἐσφόδη ὁ πρῶτος
 ὅπῃ ἔφερε τὴν Ἰατρικὴν εἰς ἓνα πολλὰ
 καλὸν σύστημα, συνάξας εἰς ἓνα, ὅσα
 ὁ Ἰπποκράτης, καὶ οἱ λοιποὶ περιφανέ-
 ρατοι Ἰατροὶ σποράδην διέλαβον εἰς τὰ
 συγγράμματά των περὶ τῶν Ἀρρώσιων.
 Αὐτὸς ὁμως καλλίτερα εὐδοκίμησε περὶ
 τὰς ἐξορίας ταύτας τῶν ἀρρώσιων, καὶ ἐντε-
 λεσέρας ἐδίδαξε καὶ τὰς θεραπεύσεις των,
 παρὰ οἱ πρὸ αὐτῆ Ἰατροί. 1) Αὐτὸς
 πρῶτος εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἰατρικὴν τὴν
 ἐξωτερικὴν χρῆσιν τῶν κανθαρίδων ἐπὶ
 τοῖς ἐπισπαστικοῖς ἐμπλάσμοις. Οὗτος
 ἐδιώρισεν ἀκριβῶς τὴν χρῆσιν τῆς φλε-
 βου.

1) Pulcherrimas certe morborum historias,
 & longe elegantiores rationes curandi,
 quam quidem vetusti Medici solebant, &c.
 Ἐἶναι περὶ τούτου ἡ μαρτυρία τῆ κλεινῆ
 Χάλλιε, εἰς τὰ προλεγόμενα τῆς Φυσιολογίας τῆ.
 Σελ. 37.

βοτομίας, ἐπιδείξας τὰς ἀρμοδίους τόπους τῶν φλεβῶν, ὅπως πρέπει νὰ γίνηται ἡ φλεβοτομία. Πολλὰ ἀξιοθαύμαστα συγγράμματα μᾶς ἄφησε· τὰ ὁποῖα εἰς φῶς ἐξέδωκεν ἐν ἔτει 1731. Ὁ κλεινὸς Βοερχάβιος, μετὰ τὰ ὑπομνήματα τῆ περιφήμου Πετίτε Γατρῆ γάλλου, καὶ μετὰ ὑποσημειώσεις καὶ ἄλλων τινῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν· καὶ αὕτη ἡ ἕκδοσις εἶναι ἡ πλέον καλλιτέρα ἀπὸ τὰς ἄλλας. Ὁ καιρὸς ὅμως πότε ἤκμαζεν ὁ περιπυσος ἔτος Γατρὸς, δὲν διορίζεται ἀκριβῶς ἀπὸ τὰς ἱστορικές· ὁ Κλέρκιος ὡς τόσον λέγει, ὅτι ἤκμασε προτιότερα ἀπὸ τὰς Καίσαρας. 1)

Μετὰ

1) Μερ. β. βιβλ. 4. Κεφ. 3,

Καίσαρες ὀνομάζονται οἱ τῆς Ρώμης Βασιλεῖς ἀπὸ Γαλίας τῆ Καίσαρος, ὅπου ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τῆ Cæsar λατινικῆς λέξεως, ὅπερ ἐστὶν ὁ μὴ γεννηθεὶς, ἀλλὰ τῆς μητρὸς ἀνατμηθείσης ἐκβληθεὶς. ἐπειδὴ
αὐ.

Μετὰ δὲ τὸν Ἀρεταῖον ἤκμασεν
ὁ Ἀσκληπιάδης ὁ Βιβυνός· ὁ ὁποῖος εἰσή-
γαγεν ἔπειτα μίαν πολλὰ διαφορετικὴν
μέθοδον εἰς τὴν Ἰατρικὴν. Αὐτὸς δὲν
ἐμεταχειρίζετο ποτὲ εἰς τὴν πρᾶξιν τε
τὰ βίαια Ἰατρικὰ, ἐμετικά δηλαδὴ,
ἢ καθαρτικά, ὑπολαμβάνωντας, ὅτι
αὐτὰ τὰ Ἰατρικὰ νὰ εἶναι ἐπιβλαβῆ,
ἢ μάλα ἐπιζήμια εἰς τὸν σῶμαχον. Ὁ-
δεν ἔδιδεν εἰς τὰς ἀδενεῖς τε πολλὰ ἵ-
πια, ἢ ἑλαφρὰ ἰατρικά· ἢ πρῶτον ἀφ'
ἧ ἐπήγαινε πρὸς ἐπίσκεψιν τῷ ἀδενῆς,
τὸν ἐδιώριζε νὰ κίμνη κίνησιν, ἂν δὲν ἤτελεν
εἶναι ἡ ἀρρώστια τόσον βαρεῖα, τὴν ἀπο-
χὴν τῶν φαγιτῶν, ἢ τῷ κρᾶσις. ἢ
ὅταν ἔβλεπεν, ὅτι ὁ ἀδενῆς ἐπιθυμῶ-

σε,

αὐτὸν, ἀφ' ἧ ἀπέθανεν ἡ μητέρα τε, ἐχώ-
ρισαν τὴν κοιλίαν τῆς ἢ τὸν εὐσχαλὸν ζω-
ταῖόν· Ὁδεν οἱ μετὰ τῆτον ἅπαντες
τῆς Ρώμης Βασίλεις ἔλαβον τὴν ἐπωνυ-
μίαν, ἢ ἀνομάθησαν Καίσαρες

σε, ἔ πολλα ὠρέγεται κἀνένα πρᾶγμα, ἢ κρῆσι δηλαδὴ ἢ νερον, ἢ κἀνένα φαγιτόν, ἔδιδε τὴν ἄδειαν νὰ τὸ φάγη, χαριζόμενος τῇ ἀκρᾷ τῆ ἀδενῆντος ἐπιθυμίᾳ· ἔ τῷτο ἠΰξανεν εἰς τὸν Λαὸν ὄχι μετρίως τὴν τέττε ὑπόληψιν.

Ἐκαυχᾶτο ὡς τίσον, ὅτι εἶχε τοιαῦτα Ἰατρικὰ, ὡσε μὲ αὐτὰ νὰ ἠμπορῆσε νὰ θεραπεύσῃ ἔ τὰ πλέον δυσκολοϊάτρευτα πάθη, ἔ ὡς ἀπόρρητα, ἔ μυσηρία ταῦτα ἐφύλαττε· ἔ μίαν γυναῖκα μεγαλοφρονῶν ἔλεγεν, ὅτι ἄπνην ἤδη ἔσαν τὴν ἐλευθέρωσεν ἀπὸ τὸν θάνατον. ἢ ὁποία φαίνεται νὰ ἔπαχεν ἀπὸ πάθος ὑπερικόν. 1)

Α' φί-

1) Ὅρα τῆ κλεινῆ Χάλλερ τὴν Φυσιολογίαν εἰς τὰ προλεγόμενα. Τὴν Ἰσορίαν τῆ Ἀσκληπιάδα τέττε εὐρήσεις σαφίσερα ἐν τῇ Ἰατρικῇ Ἰσορίᾳ τῆ περιτύσε Κλερκίε Βιβλ. β'. Μερ. 3. Κιφ. 4.

Ἀφίνωντας δὲ τὴν Ἑλλάδα, ἦλθεν
 εἰς τὴν Ῥώμην, εἰς τὴν ὁποίαν διατρί-
 βων μετήρχετο καὶ τὴν ἱατρικὴν τε μετὰ
 μεγάλης ὑπαλήψεως, ὑποχόμενος πᾶν
 πάθος, καὶ ἀρρώστιαν, κατὰ τὴν μαρτυ-
 ρίαν τῆ Κέλσου, (1) ἀκινδύνως, ταχέως,
 τερπνῶς, καὶ ἡσυχῶς νὰ θεραπεύῃ. Ἡ-
 μαζεν εἰς τὸν καιρὸν τῆ Κικέρωνος, τῆ
 κατὰ τὴν Ῥητορικὴν φημιμένου, τῆ ὁ-
 παίου ἦτον ἄκρος φίλος, καὶ οἰκιακὸς Ἰα-
 τρὸς τε. Παρὰ πάντων τῶν τῆς πόλεως
 ταύτης ἐγκρίτων, καὶ μεγάλων ἀνδρῶν
 ἐτιμᾶτο καὶ ἐγεραίρετο διὰ τὰς θερα-
 πείας ὅπῃ ἔκαμνε, καὶ διὰ τὰς ἐπιλοι-
 πιας τε προκοπᾶς, καὶ μάλιστα ἐμεγα-
 λύνετο διὰ τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἐπίδε-
 ξιότητά τε. Πρὸ τῆ Ἀσκληπιάδου τά τε
 ἡδεῖς ἔτω διαβόητος τῶν Ἑλλήνων Ἰα-
 τρὸς ἦλθεν εἰς τὴν Ῥώμην. Αὐτὸς φαί-
 νεται

1) Βιβλ. Γ'. Σελ. 131.

νεται ὅτι ἦτον ὁ πρῶτος ὁπῶ εἰσήγαγεν εἰς τὰς Ῥώμῃνας τὴν ἔντεχνον Ἰατρικὴν. Ἐπειδὴ καὶ πρὸ αὐτῶ οἱ Ῥώμῃνοι, ὡς ἰσορεῖται, εἶχαν μόνον ἐμπειρίαν τινὰ τῆς Ἰατρικῆς. Ἀλλ' ἔπειτα ἄρχισε καὶ παρ' αὐτοῖς κατ' ὀλίγον νὰ καλλιερ- γῆται ἡ Ἰατρικὴ, καὶ νὰ λαμβάνη κά- ποιαν ἐπισημονικὴν μορφήν.

Πολλὰς περιφανεῖς μαθητὰς ἄφη- σεν ὁ Ἀσκληπιάδης ἕτος. ἀπὸ τῆς ὁ- ποῖας πρῶτος θρυλεῖται Θιμίσιων Ὁ Λαοδικεὺς, ὁ ὁποῖος βεβλόμενος νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν Ἰατρικὴν πλέον εὐ- κολωτέραν, καὶ ἀπορρίψας τὰ δόγματα τῶ δασκάλου τῆς νέαν, καὶ ἰδίαν προέση- σεν Αἴρεσιν μεθοδικὴν καλεμένην. Οἱ παρηκολοθηκότερες τῇ Αἴρεσει ταύτῃ φέ- ρονται, Θεσσαλὸς ὁ Τραλλιανὸς, ὁ ὁ- ποῖος ἀφίνωντας ἀπασαν τὴν Φυσιολο- γίαν, ἔλεγε μεγαλοφρονῶν, ὅτι ἡμ- πορῶσεν ὅλην τὴν Ἰατρικὴν νὰ τὴν διδάξῃ εἰς

εἰς ἕξ μινῶν διάστημα. Καὶ μετὰ τῆτον Μνασήας, Διονύσιος, Πρύκλος, Ἀντίπατρος, καὶ ἄλλοι πολλοί. καὶ ἔτσι μὲν ἀπομακρυνέντες ἀπὸ τὰ δόγματα τῶ Ἰπποκράτους, καὶ Ἀσκληπιάδου, ἠγωνίσαντο νὰ συζητήσωσιν αὐτὴν τὴν Αἵρεσιν, διὰ τὴν εὐκόλοισι μέθοδον εἰς τὸ θεραπεύειν.

Τρεῖς Αἵρέσεις κυρίως τῆς Γατρικῆς ἐφάνηκαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ Λογικὴ, ἡ Ἐμπειρικὴ, καὶ ἡ Μεθοδική· καὶ τὴν μὲν Λογικὴν, ἣτις καὶ Δογματικὴ ἰδίως ὀνομάζεται, Ἰπποκράτης ὁ Κῶος συνέστητεν, ὅθεν καὶ Αἵρεσιάρχης καλεῖται· μετὰ δὲ τῆτον οἱ παρεκλαθηκότες τῇ Αἵρεσει ταύτῃ θρυλλῆναι, Διοκλῆς ὁ Καρίστος, Πραξαγόρας ὁ Κῶος, Ἡρόφιλος ὁ Χαλκηδόνιος, Ἐρασίστρατος ὁ Χῖος, Μνησίθεος ὁ Ἀθηναῖος, Ἀσκληπιάδης ὁ Βιθυνός, καὶ ἄλλοι συχνοί. Τὴν δὲ Ἐμπειρικὴν πρόεσισε Σεραπίων ὁ Ἀλεξανδρεὺς, καὶ κατ' ἄλλους

πά-

πάλιν, Ἀκρων ὁ Ἀκραγαντίνος, 1) ὕπε-
ρον δὲ Φιλίνος ὁ Κῶος, ὃς καὶ μαθητὴς
τῆ Ἡροφίλα ἐγένετο, καὶ μετὰ τήν αὐτὴν ὁ
Ἀπολλώνιος καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀύλιοι καὶ
Γλαυκίας, Ἡρακλίδης ὁ Ταραντίνος,
Μηνήδοτος, Σέξτος, καὶ ἄλλοι πάμπό-
πολοι. Φαίνεται καὶ τετάρτην Αἵρεσιν
να ἐξεύρηκεν Ἀγάθινος ὁ Λακεδαιμό-
νιος, ἣν Ἐπισυνθετικὴν ἐκάλεσε, καὶ ἄλ-
λοι πάλιν Ἐκλεκτικὴν ταύτην ὠνόμα-
σαν. Καὶ οἱ μὲν ἐκ τῆς πρώτης Αἰρέσεως
Δογματικοὶ, ἢ Λογικοὶ, οἱ δὲ ἐκ τῆς
δευτέρας Ἐμπειρικοὶ, καὶ ἐκ τῆς τρίτης
Μεθοδικοὶ, οἱ δὲ ἐκ τῆς τετάρτης Ἐπι-
συνθετικοὶ, ἢ καὶ Ἐκλεκτικοὶ Ἰατροὶ ὀνο-
μάζονται. 2)

Κατ'

-
- 1) Ἀκρῶνα τὸν Ἀκραγαντίνου φασὶν ἀρξά-
σθαι τῆς ἐμπειρικῆς Αἰρέσεως. Γαλ. ἐν
τῷ περὶ Αἰρ.
2) Ὀνομάζονται δὲ οἱ μὲν ἀπὸ τῆς Ἐμ-
πειρίας μόνης ἐρμώμενοι, παρωνύμως ἐκεί-
νη

G

νη

διετήρητε. Συνέγραψεν ἑκτῶ Γατρι-
 κα βιβλία εἰς μίαν ξεχωριστὴν εὐφρά-
 δειαν, ἢ διὰ τῆτο ἢ δεύτερος Κικέρων
 ἀπὸ ὅλης ὠνομάσθη διὰ τὴν καλὴν τε
 φράσιν. Διαφωνῶσιν ὡς τόσον οἱ Ἰσο-
 ρικοί, ἢ διαφόρως περὶ τήτου ἰσορῶσι.
 Μερικοὶ μὲν λέγουσιν, ὅτι ὄντας ἀπὸ
 γένος λαμπρὸν, ἔχοντας ἢ κλίσιν εἰς
 τὴν Γατρικὴν, μόνον μὲ τὴν ἀνάγνωσιν
 τῶν Γατρικῶν βιβλίων ἐγκρατὴς ταύ-
 τῆς ἔγινεν. Ὅθεν θεωρητικὸς μόνον ἦτον
 Γατρὸς, ἔχι δὲ ἢ πρακτικός. Μερικοὶ
 δὲ πάλιν λέγουσιν, ὅτι ὄχι μόνον θεω-
 ρητικὸς Γατρὸς ἦτον, ἀλλὰ ἢ πρακτι-
 κὸς δοκιμώτατος ἐχρημάτισεν. Ἡμεῖς ὁ-
 μως ἔτε τὸ πρῶτον, ἀλλ' ἔτε τὸ δεύ-
 τερον ἐρευνῶντες μὲ ἀκρίβειαν λέγομεν,
 ὅτι ἀνὴρ σοφώτατος ἦτον, ἢ τὰ πάν-
 τα, ὅσα εἰς τὴν Γατρικὴν τέχνην ἀνή-
 κουσιν, εὐτάκτως, σοφῶς, ἢ πάνυ ἐναρ-
 γῶς συνεγράψατο.

Α'λ' ἀφίνοντες τῶρα τῆς ἐπιλοί-
 πης Γατρῆς, ὡς μετρίως κατὰ τὴν φή-
 μιν ὑπάρξαντας, οἱ ὁποῖοι ἤκμασαν ὕ-
 σερα ἀπὸ τῆς μέχρι τῆδε εἰρημένως πε-
 ριφανεστάτης Γατρῆς, μεταβαίνομεν εἰς
 τὴν τῆ Γαληνῶ Ἰσορίαν.

Ο' Γαληνὸς ἦτον ἀπὸ τὴν Πέρ-
 γαμον, πόλιν ἔνδοξον ἔπιφανῆ τῆς
 Ἀσίας, μετὰ τὸ νὰ εἶχαν ἐκεῖ οἱ Ἀττα-
 λικοὶ Βασιλεῖς τὸν θρόνον τας, ἔπει-
 δὴ εἶχε ἔμιαν Βισλίοθῆκην μετὰ Διακο-
 σίας χιλιάδας βισλίᾶ, ὡς ἀπὸ τὸν ἴδιον
 Γαληνὸν φαίνεται. Καὶ αὐτὴν τὴν πλη-
 θύν τῶν τοσούτων βισλίῶν Ἀτταλος ὁ
 ταύτης Βασιλεὺς συναθροίσας, κατέση-
 σεν ἐκεῖ αὐτὴν τὴν Βισλίοθῆκην. Ο' ὁ-
 ποῖος ἔπι πολλὰ πειράματα ἔκαμεν εἰς τὴν
 Γατρικὴν, διερευνῶντας τὰς δυνάμεις, 1)
 ἔπι ἐνεργείας τῶν δηλητηρίων βοτάνων εἰς
 ἄν-

1) Πλάταρχος πρὸς Δημήτριον.

ἀνθρώπου ἐπὶ ἦτον εἰς θάνατον κατα-
δεδικασμένοι. Εἰς αὐτὴν ἔν τὴν πολι-
τείαν ἐγεννήθη αὐτὸς ὁ ἐπιφανέστατος
Γατρός, κατὰ τὸ 130, ἢ ἢ 131 ἔτος τὸ
Σωτήριον.

Πρῶτον μὲν ἐδιδέχθη τὰ ἐγκύκλια
μαθήματα, ἔ τὴν φιλοσοφίαν ἀπὸ τὸν
ἰδιόν τε πατέρα τὸν Νίκωνα· ἔπειτα δὲ
ἔγινεν ἀκροατὴς τῶν Περιπατητικῶν,
Στωϊκῶν, Ἀκαδημικῶν, ἔ Ἐπικουρείων
φιλοσόφων, ἔ τῶσαύτην ἐπίδοσιν ἔκαμει
εἰς ἅπασαν τὴν Φιλοσοφίαν, ὥστε εἰς
τὸν εἰκοστὸν ἤδη χρόνον τῆς ἡλικίας τε,
συγκατελέχθη ἔ αὐτὸς εἰς τὸν χορὸν
τῶν ἐπιδόξων φιλοσόφων. Ὁ πατήρ τε
βλέπωντας τὴν ἄκρην αὐτῆ προκοπὴν,
ἔ μεγάλην τε ἀγχίνοισαν, ἰξεύρωντας
ἔ τὸ τῆς Γατρικῆς χρήσιμον, κατα-
πείθει αὐτὸν διὰ νὰ ἐξακολουθήτη ταύ-
την τὴν θρυλλημένην, ἔ τῷ ἀνδρωπαίνῳ
γένοι ἀναγκαιοτάτην τέχνην· αὐτὸς δὲ
κατα-

καταπειθεῖς εἰς τὴν νεθεσίαν τῆ πατρὸς
 τε, ἐξηκολόγητεν αὐτὴν μὲ πόθον ὑπερ-
 βολικόν, καὶ ἀκρίματον ἐπιμέλειαν, ἀ-
 κροατῆς γενόμενος πολλῶν καὶ διαφόρων
 περιφανεσάτων ἰατροδιδασκάλων, μὴ δυ-
 νάμενος ὕμωσιν εὐχαρισῆσαι μὲ αὐτὰς τὴν
 ἄκραν αὐτῆ ἐπιθυμίαν, ἔρωτι διακαεῖ
 φλογιζόμενος πρὸς ταύτην τὴν ἐπιση-
 μὴν, ἐμίσησε καὶ εἰς ἄλλας περιφανεῖς
 πολιτείας, ὅπου ἦνθει ἡ Ἰατρικὴ· ἐπε-
 δήμεσε καὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, εἰς
 τὴν ἰωσαίαν ἤκαζεν ἀκόμι τὸ ἄθος τῶν
 Ἰατρικῶν μαθήσεων· δύο χρόνους ἔμεινεν
 ἐκεῖ, καὶ ἐπανεξέρεψε πάλιν εἰς τὴν πα-
 τρίδα τε. Τέσσαρα χρόνια εἰς αὐτὴν δια-
 τρέψας, καὶ παραλιπὼν αὐτῆς ταύτην, ἐπῆ-
 γυνε εἰς τὴν Ρώμην, ὄντας τριάντα δύο
 χρόνων κατὰ τὴν ἡλικίαν. Ἐμεγάλην
 φήμην ἀπέκτησεν ἐκεῖ καὶ ὑπόληψιν·
 ὅχι μόνον διὰ τὰς φαρμακτικὰς θεραπείας,
 ὅπως ἔκαμνεν, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τὴν ἄκραν
 αὐτῆ

αὐτῆ σοφίαν, καὶ μάθησιν παρὰ πάντων ἐτιμᾶτο, καὶ ἐφημίζετο. Μετὰ παρέλευσιν δὲ πέντε χρόνων, εἰς τὴν πατρίδα τε πάλιν ἐγύρισεν· ἀλλὰ μετακαλεσθεὶς παρὰ τῆ Μ. Αὐρηλίου, καὶ Λυκίου Βήρου τῶν αὐτοκράτορων, πάλιν εἰς τὴν Ρώμην ἦλθε, καὶ ἰάτρειυσεν αὐτόν τε τὸν Αὐτοκράτορα, καὶ τῆς τῆτε υἱῆς, Κόμμοδου καὶ Σέξτον, ἀπὸ ἑνα συνεχῆ πυρετόν. Ἄνθρωπος τῷ ὄντι τὴν ἀγχίνοιαν μέγιστος, καὶ εἰς τὴν Ἐμπειρίαν δοκιμάτατος καὶ ἐχρημάτισεν οἱ πάντες Στυλλῶσι· μάλιστα δὲ τὰ συγγράμματα, ὅσῃ μᾶς ἄφρισεν, ἱκανῶς ἐμφαίνουσι τὴν τῆτε σοφίαν, καὶ τὸν θησαυρὸν τῆς Ἰατρικῆς ἐπιστήμης· ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς συνέγραψε διὰ ὅλας τὰς ἐπιστήμας, ὅσῃ ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ἰατρικὴν τέχνην, περὶ Ἀνατομίας δηλαδὴ, Βοτανικῆς, Φυσιολογίας, Παθολογίας, Σημειωτικῆς, Χειρουργίας, Θεραπευτικῆς μεθόδου, κτλ. ἔτω τὰ πάντα

τα δαφιλαῖς ἔχον κατὰ κόρον διέλκων, ὡς ἔδει κατὰ τῶτων πρὸ αὐτῶ ἡμῶρεσε νὰ συγκριθῆ, ἔχον μετὰ τῶτων πάλιν μηδεὶς ἡμπίρεσεν, ἔτε θέλει ἡμπορέσει νὰ συγγράφη τόσα, ὅσα συνέγραψεν ὁ Γαληνός. Οὐδὲν ἔχον οἱ μετὰ τῶτων ἀκμάσαντες Γατροὶ, εἰς τοιαύτην ὑπόληψιν εἶχαν τὰ βιβλία τε, ὡς νομίζοντες αὐτὰ κατὰ πάντα ἐντελέσχα, δὲν ἡθέλησαν νὰ προσθέσωσι τίποτες, ἔτε εἰς τὴν Ἀνατομίαν, ἔτε εἰς τὴν Φυσιολογίαν, ἔτε εἰς ἄλλο κἀνένα τῆς Γατρικῆς μέρος, ἔχον τῶτων ἐπεκράτητε σχεδὸν 14 αἰῶνας ἔχον ἐπέκεινα.

Αὐτὸς ἔκαμε ἔχον σοφώτατα ὑπομνήματα εἰς τὰ συγγράμματα τῶ Γαλλοκράτης, ἐξ ὧν πρόδηλον, ὅτι ἔτως ἐξηκολύθησεν ἐν ἄπασιν ἀκριβῶς τὴν τῶτων γνησίαν ἔννοιαν, ὡς ἔδει ἄλλος τῶτων πρὸ αὐτῶ, ὅσοι δηλαδὴ ἡθέλησαν νὰ ἐξηγήσωσι τὰ βιβλία τῶ Γαλλοκράτης.

ἔχον

Πῦρ ἀκόμι καὶ χειρηγὸς ἄριστος, καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν τε τολμηρότατος, καὶ εἰς πᾶσαν τὴν ἐπιχείρησιν εὐτυχέστατος. Ἐχρημάτισε πρὸς τήτοις καὶ ἀνατόμος διαβόητος, καθὼς ἐκ τῶν ἀνατομικῶν τε βιβλίων φαίνεται. Ζήσας δὲ ἕως εἰς τὸ Ἐβδομηκοσὸν ἔτος τῆς ἐχυτᾶ ἡλικίας, τὸν βίον μετέλληξεν (1).

Οἱ δὲ μετὰ τὸν Γαληνὸν ἀκμάσαντες Ἴατροὶ, οἱ ἐφεξῆς σημειώσεως ἐπάξιοι φέρονται. Καίλιος ὁ Ἀυρηλιανὸς Μεθοδικός, ὁ ὅπως πολλὰ ἀρχαῖα ὑπομνήματα εἰς τὰ συγγράμματά τε μᾶς διεφύλαξεν. Ὁ Ὀριβάσιος, καὶ αὐτὸς πολλὰ ἐσυνάθροισεν ἀπὸ τὰ βιβλία τῶν παλαιῶν, ὅπερ ἦσαν χαμένα σποράδιον, καὶ τὰ διεφύλαξεν εἰς τὰ βιβλίατα, ἔκαμε καὶ πολλὰς παρατηρήσεις, ὅσαι ἀποβλέπουσι πρὸς τὴν Πρᾶξιν, Ἀνατομί-

1) Σειδ. εἰς τὸ Λεξικόν.

μίαν, Βοτανικὴν, ἔθ Θεραπευτικὴν. Οἱ Ἀέ-
τιοι, ἢ ἕτος περίφημος κατὰ τὴν Γα-
τρικὴν, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὴν Χειρρ-
γίαν ἐμπειρος θρυλεῖται νὰ ἔχη μᾶ-
τισεν. Ἀλεξάνδρος ὁ Ἰραλλιανός, μέ-
γιστος ἔ αὐτό, συγγραφεὺς εἰς τὰς πε-
ριγραφὰς τῶν ἀρρώσιων νὰ ἦτον φημι-
ζεται ἔ Πύλος ὁ Λιγινήτης, ὁ ὁποῖος
εἰς τὴν Γατρικὴν, διαφερόντως ὅμως εἰς
τὴν Χειρργίαν, ἰσορῶσιν ἐ ἐνευδοκίμη-
σεν, ἔθεν ἔ εἰς τὸν χορὸν τῶν πρώτων
τῆς Χειρρργίαι, διπλασκέλων συγκατα-
λέγεται. (1).

Ἀλλ' ὅπως εἶναι τῆς βατλισσί-
κις ὁ ὄλεθρος ἔ χαλασμός, ἐκεῖ ἀ-
ναγ-

1) Τὴν ἰσορίαν τῶν τῶν περιθανεσάτων
Γατρῶν ἐρήσεις ἰδιεξοδικωτέραν παρά τῆ
κλειῶ Γωάννη τῶ Πρέϊνδ, τῶ περι τῆς
Γατρικῆς ἰσορίας, ἔ τῶν περι ταύτην
μάλισα ἐυδοκίμησάντων Γατρῶν, τῶν με-
τά τὸν Γαλιῆνόν δηλαδὴ ἀκμασάντων,
συγγράψαντι.

ἀναγκασίως ἔπειτα καὶ ἡ φθορὰ τῶν με-
θύσεων, καὶ τῶν ἐπισημῶν ἢ ἀπώλεια.
Κατὰ τὸν ἐβδόμον ἐν αἰῶνι τὸ τῶν Ο'-
θωμανῶν ἔθνος τοῖς ὅπλοις θαυμασῶς
διευδοκιμηότις, καὶ πολλὰς πολιτείας ὑ-
ποτάξαντες, ἔφθασαν ἕως καὶ εἰς τὴν Ἀ-
λεξανδρείαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτον ἡ κα-
θέδρα τῆς Πατρικῆς, καὶ τὴν κυριεύ-
σαντες ἐλευλάτησαν, καὶ κατηδάρισαν
ἅπαντα τὰ ἐν αὐτῇ κεγαλῦσαντες καὶ τὴν
πλησιωτάτην, καὶ ἀξιοφύμασον αὐτῆς
Βιβλιοθήκην, καὶ μεταχειριζόμενοι τὰ βι-
βλία ἀντὶ διαβύλων, ἐξέβαινον μὲν αὐτὰ
καθ' ἑκάστην τέσσαρας χιλιάδας λιβρῶν,
εἰς ἕξι μηνῶν διάστημα. Ἐντεῦθεν λοιπὸν
ἠμπορεῖ καθέννας νὰ συμπεράνη τὸ
πλῆθος τῶν βιβλίων, τῶν ὁποίων ἡ ὑ-
σέρησις μεγάλην ἔπειτα εἰς τῆς μετα-
γενεσιγενῆς ζημίαν ἐπροξένησεν. Ἄρχισαν
ἔν ἀπ' ἐδῶ τὰ πρῆγματα τῶν Β' λ-
λῆνων ὁσημέρσι ἐπὶ τὸ χεῖρον νὰ μετα-

βαλ-

βάλλονται, ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἀκαταπαύ-
τως τυραννόμενά, ὅθεν ἀνάγκη ἦτον ἔ-
τι τὸ καλὸν τῶν μαθήσεων, ἔτι ἐπισημῶν,
κατὰ βραχὺ νὰ διαφθερίηται, ἔτι νὰ χά-
νηται, ἔτι ἡ Ἰατρικὴ ἐντεῦθεν νὰ ἀπαν-
θῆτε ἔτι νὰ μαθαίνηται.

Κατὰ δὲ τὸν Ὀγδοὺν αἰῶνα, ἀφ' ἧ
οἱ Σαρακηνοὶ Ἀφρικανοὶ τὴν χώραν τῶν
Ἰσπανῶν ὅπλοις ὑπέταξαν, ἐπεχειρή-
θησαν ἔπειτα ἔτι αὐτοὶ νὰ φιλοσο-
φῶσιν ἄρχισαν λοιπὸν κατὰ μικρὸν νὰ
φιλολογῶσι τὰ συγγράμματα τῶν Ἑλ-
λῆνων, ἔτι τὰ μὲν τῆ Γαλιηῆ δόγμα-
τα εἰς τὴν Ἰατρικὴν, τὰ δὲ τῆ Ἀριστο-
τέλει· εἰς τὴν Φιλοσοφίαν ἀραβιστὶ μεθερ-
μηνεύοντες, ἐξηγῶσαν. Κατέζησαν δὲ
ἔτι Σχολεῖα δημόσια τῆς Ἰατρικῆς εἰς
Τόλιτον, πόλιν τῆς Ἰσπανίας περιφρα-
νῆ, (1) ἔτι εἰς τὴν Κορδύβην, ἧτοι Κορ-
δυ-

1) Μεχμίτης, ἡ Ἀλμάνσορ βασιλεῖς τῶν
Ἀράβων, πρῶτος τῶν ἄλλων θευλῶνται, ὅτι
ἴδει-

θεσαν, πόλις ἔνδοξος ἦτον ἐ αὐτῇ τῶν
 Ἰσπανῶν. Οἱ διαπρέψαντες ὁμῶς ὑ-
 πὲρ τῆς λοιπῆς τῶν Ἀράβων διδάσκα-
 λοι, φέρονται μάλιστα ἔτσι. Ρ'ασῆς, Α'-
 βερρόης, Ἀβικέννας, Ἀβηνζωάρ. (1)
 τῶν ὁποίων τότε ἡ φήμη πανταχῆ φοι-
 τῶσα, διήγειρε τὴν προθυμίαν τῶν νέων,
 ἔτσι

ἔδειξαν μεγάλην προθυμίαν εἰς τὰς τέχ-
 νας, καὶ ἐπισήμας, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ πρῶτον ἐπε-
 χειρίσθησαν νὰ οἰκοδομῶσι μεγάλα σπουδα-
 στήρια εἰς τὸ Μαρόκκο, ἵνα καὶ Βιβλιοθή-
 κην ἔχῃ εὐκαταφρόνητος ἰσυνάθροισαν.
 Ἄνδρες σπουδαίως, καὶ ἐπισήμως πάντο-
 θεν ἐπροσκαλεῖσθαι μὲ πληρωμῆς μεγά-
 λας· τῆς δὲ μαθητῆς πάλιν, ὅσοι ὑπε-
 ρημένοι ἦτον ἀπὸ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκ-
 ατὰ, μὲ Δημόσια ἔξοδα ἐφύλατταν, καὶ
 ἔτρεφαν, διὰ νὰ ἠμπορῶσιν ἐστεῦθεν νὰ
 ἐξακολουθῶσι τὰ μαθήματάτων μὲ εὐτ-
 κολίαν. Ἰδε Χάλλερ εἰς τῆς Φυσιολογ.
 τὰ προλεγό· καὶ τὴν ἱστορίαν τὸν κλεινῆ Ἰωαν
 τῆ Φρέϊνδ. Σελ. 227.

1) Ἀνίσως, ἀγαπητῆ, θέλγος νὰ μάθῃς
 καὶ ἵ συνέγραψαν αὐτοὶ οἱ διδάσκαλοι
 τῶν

ὅσοι ἐπιποδῆσαν νὰ μάθωσι τὴν Γατρι-
κὴν, διὰ νὰ ἐπιδημῶσιν εἰς ἐκείνας τὰς
πολιτείας.

Οἱ Ἀράβες ὡς τόσον, ὅχι μόνον δὲν
ἤυξησαν τὴν Γατρικὴν, ἀλλ' ἀκόμι καὶ
κατωτέραν ἔκαμαν ταύτην· ἐπειδὴ ἀδα-
εῖς τῷ Ἕλληνας λόγῳ ὄντες, ματαίως ἐ-
προσπαθῆσαν νὰ καταλάβωσι τὴν ἀ-
ληθῆ ἔννοιαν τῶν ἑλληνικῶν συγγραμ-
μάτων, ὅθεν κακῶς ἔσφαλερῶς διερ-
μηνεύοντες αὐτὰ ἀραβισί, μάτην θηροῦ-
σθαι ὑπέειγοντο τὴν γνησίαν τῷ Γαληνῷ
ἔννοιαν.

Περὶ δὲ τὴν Ἀνατομίαν τοσῶτον ἀ-
μελεῖς ἐκάθησαν, ὥστε εἰδὲ ἤβελον νὰ
ιδῶσι σώματα, ὅσα ἦταν ψυχῆς ὑσε-

ρη

τῶν Ἀράβων, ἀνάγνωθι τὴν Εἰσαγωγὴν
τῆς Γατρικῆς Γραμμῆς τῷ κλεινῷ Πιερῷ.
Βλεπομπαχίη, ἢ εὐρέσεις τὰ πάντα κα-
ταλειπτῶς.

σημένα, (1) πολλῶ μᾶλλον νὰ κάμωσιν εἰς αὐτὰ παρατηρήσεις ἀνατομικάς. εἰς τὴν Χειρουργίαν, ἔ Βοτανικὴν ἐλίγην ἦτον περιεργοί. κατὰ τῆτο μόνον οἱ Ἄραβες θρυλλῶνται, ὅτι εἶναι ἐπαίνε ἄξιοι, ἐπειδὴ πολλά ἐπιμελήθησαν περὶ τὴν Φαρμακευτικὴν, ἔ Χυμίαν, ὅθεν ἐφεύρησαν ἔ πολλαίς νέας συνδέσεις ἔ κατασκευαίς τῶν Ἰατρικῶν, ὡσάν τὴν τῶν συζωπίων, ματζονίων, ἀτίνα ἔ ἄχρι τῶν ἔνφυλάττωσι τὰ ἀραβικά ὀνόματα. Αὐτοὶ προσέτι ἔκαμαν τὰ ἦπια, ἔ ἐλαφρὰ κινητικὰ κοινὰ τοῖς πᾶσι, τὴν Σενναμικὴν δηλαδή, Κατσιάν, τὸ Ρ'εοβάρβαρον, τὸ Μάννα. Εἰσήγαγον ἀκόμι ἔ ἄλλα ἀρωματικά Ἰατρικά εἰς τὴν Φαρμακευτικὴν. Ἀλλὰ μ' ὅλον τῆτο κατὰ τ' ἄλλα διέφθειραν τὴν Ἰατρικὴν, τόσοσιν διὰ τῆς κακῆς, ἔ σφαλερᾶς τῶν ἐξῆ.

1) Ἰωαν. ὁ Φρεϊνδ : ἐν τῇ Ἰατρ. αὐτοῦ Ἰστορίᾳ Σελ. 279.

ἐξηγήσεως τῶν ἑλληνικῶν βιβλίων, ὅσον καὶ διὰ τῶν λεπτῶν ὑποθέσεων τῆς Περιπατητικῆς Φιλοσοφίας, τὰς ὁποίας εἶχαν ἠνωμέναις μετὰ τὴν Ἱατρικὴν.

Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἄρχισε κατὰ βραχυῆ τῶν Ἰσπανῶν χώρα, νὰ ἀναλαμβάνη, καὶ νὰ ἀποκτᾷ τὴν προτέραν τῆς ἀρχὴν, ἐλευθερώωντας κατ' ἐλάχιστον τὸν ἑαυτὸν ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Ἀράβων, ἄρχισαν ἔπειτα καὶ οἱ Ἰσπανοὶ Πατέροι νὰ ἔχωσι μετὰ τῆς Ἱταλῆς ἀμοιβαίαις μεταλλαγῆς, καὶ κοινωνίας τῶν Γραμμάτων, καὶ ἐπιστημῶν.

Εἰς τὸν ἑνδέκατον αἰῶνα Κάρολος ὁ Μάγνος Ἀκαδημίαν ἔκτισε περὶ φανῆ εἰς τὴν Σάλερνον πόλιν τῆς Ἱταλίας, εἰς τὴν ὁποίαν δημοσίως οἱ τῶν Ἀράβων συγγραφεῖς παρὰ Κωνσταντίνου τῆ Ἀφρικανῆ ἐξηγῶνταν, καὶ μεθερμηνεύονταν. 1)

Κα.

1) Ἰδὲ τὴν Εἰσαγωγήν τῆς Πατρικῆς Ἱστορίας

Κατὰ δὲ τὴν ἀρχὴν τῆ δεκάτης τρίτης αἰῶνος μετεφράσθη εἰς τὸ λατινικὸν ὁ Γαλιηὸς, ὅθεν ἀρχισε καὶ ἡ τῶν Ἀράβων βαρβαρότης νὰ νικᾶται κατὰ μικρὸν καὶ νὰ ἀποβάλληται.

Κατὰ δὲ τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα, ἄρχισαν πλέον οἱ βάρβαροι ἀπηνῶς νὰ τυραννῶσι τὴν βασιλείαν τῶν Γραικῶν, καὶ ἐπειδὴ ἐντεῦθεν ἔβλεπαν οἱ σπαρτιάσιοι καὶ ἐπίσημονες ἄνδρες, ὅτι ἀποκλίνει ἤδη εἰς ὄλεθρον καὶ ἡ βασιλεύσα πόλις, κατεβιάζονταν νὰ ἀφήσωσι τὴν πατρίδα τῶν, καὶ νὰ καταφύγωσιν, οἱ μὲν εἰς τὴν Γαλλίαν, ἄλλοι

ρίας τῆ κλεινῆ Φιερδ. τῆ Βλαυμεμβαχίε Σελ. 95. ὁ ἴποιος λέγει, ὅτι πρῶτος Κωνσταντῖνος ὁ Ἀφρικανὸς ἐστάθη ὁποῦ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐσήγαγε τὰ τῆς Γατρικῆς μαθήματα ἀπὸ τῆς Ἀραβίας, ἀφ' ὧ εἰς τὴν Βαβυλωνίαν, καὶ Βαυδάτι ἱκανὸς χρόνος ἐνησχολήθη περὶ αὐτά. καὶ Ἰωαν. Φρέινδ ἐν 7ῃ Γατ. Γ' σελ. Σελ. 203.

Η

λοι δὲ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Λοιπὸν ἢ κατα-
 κροφῆ, καὶ ὄλεθρος τῶν Ἀνατολικῶν πραγ-
 μάτων, καὶ τῆς Βασιλείας ἡμῶν ἢ ἁλω-
 σις, ἔγινεν εἰς τὰς Δυτικὰς ἐπανόρθωσις
 τῶν μαθημάτων, καὶ ἐπισημῶν.

Ὅσα μὲν οἱ Δυτικοὶ εἶχαν ἕως εἰς
 ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἑλληνικὰ βιβλία λα-
 τινισὶ μετεφρασμένα, ἅπαντα σχεδὸν
 ἐν ἁπασιν, ἦτον δισφαλμένα. Διότι τὰ
 μὲν μετεφράσθησαν ἀπὸ ἀνδρας, οἴτι-
 νες ἀδαεῖς ὄντες, καὶ ἀπαιδέυτως ἔχον-
 τες τῷ ἑλληνικῷ λόγῳ, δὲν ἠμποροῦσαν νὰ
 καταλάβωσι τὴν γνησίαν τέτων, καὶ ἀ-
 ληθῆ ἔννοιαν τὰ δὲ πάλιν ἀπὸ τὰς κα-
 κάς μεταφράσεις ὅπῃ εἶχαν ἐκ τῶν ἀ-
 ραδικῶν, ματαίως ἐπροσπαθεῖσαν νὰ τὰ
 μεταφέρωσιν γνησίως, καὶ καθαρῶς εἰς
 τὴν πάτριον αὐτῶν φωνήν. Ὅθεν σφαλε-
 ρὰ αἱ μεταφράσεις, σφαλταὶ ἐντεῦθεν
 καὶ αἱ ἔννοιαι, ἐσφαλμένοι λοιπὸν καὶ αἱ
 τέτων περὶ τὰς ἐπισήμας δόξαι.

Οἱ

Οἱ Γραικοὶ πάλιν χεῖρα βοηθείας αὐτοῖς ὀρέξαντες, ἐδίδαξαν αὐτῆς ὡς ἔπρεπε τὰ ἑλληνικὰ μαθήματα· ἐπειδὴ ἀφ' ἧ ἔφυγαν, ὡς ἀνωτέρω εἶπαμεν, ἀπὸ τὴν πατρίδατων εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ τὴν ἄλλην Εὐρώπην, ἄνδρες ἐλλόγιμοι, καὶ ἐπισήμονες, ἐνδεεῖς ὅμως ὄντες τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων, ἤναγκάζονταν ἐντεῦθεν νὰ ἀιοίξωσιν ἑλληνικὰ Σχολεῖα, οἱ μὲν ἐν Βενετίᾳ, οἱ δὲ ἐν Φλωρεντίᾳ, ἄλλοι δὲ ἔν αὐτῇ τῇ Ρώμῃ· (1) πολλὰ δὲ βιβλία τῶν παλαιῶν φιλοσόφων μετέφρασαν εἰς τὸ λατινικὸν ἰδίωμα· καὶ πολλὰ πάλιν τὰ κακῶς ἔσφαλερῶς με-

1) Ἀπ' ἐκείνης δὲ τῆς ἐλλογιμῆς ἀνδρας, οἱ περὶ τὴν ἄλωσιν τῆς βασιλευσῆσης, τὴν Γραικὴν παραλιπόντες εἰς τὴν Εὐρώπην κατέφυγον, συναρτημῆνται πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ ἔτσι, Θεόδωρος ὁ Γαζῆς, ἀνὴρ εἰς ἄκρον ἐπισήμων καὶ Γατρός ἀριστος, καὶ Γεώργιος ὁ Τραπεζέντιος καὶ οἱ δύο εἰς τὴν Ρώμην Σχολεῖα ἑλληνικὰ ἠνέωξαν. Ἄνδρες

μεταφρασθέντα ἐδιώρθωσαν. Ἀρχισαν ἔν
 ἢ τὰ δόγματα τῷ Ἰπποκράτει νὰ ἀνανε-
 ώνωνται πάλιν, παραδιδόμενα εἰς ὅλα
 σχεδὸν τῆς Εὐρώπης τὰ Φροντιστήρια.
 ἢ ἔτις ἀνεκαλέσθη αὐτοῖς ἡ δογματικὴ
 Ἰατρικὴ εἰς τὴν πρώτην της λαμπρότητα.

Ο΄ Φερ-

δρες κατ' ἀλήθειαν εἰς ἄκρον τῶν φιλοσο-
 φικῶν μαθημάτων ἰηλακότες, ἢ πολλὰ τῶν
 παλαιῶν φιλοσόφων συγγραμματα ἔκλα-
 τίσαντες, μὲ ἐλπίδα διὰ νὰ λάβωσιν ἀ-
 πὸ τῆς Δυτικῆς, ἢ τὰς ἀντιδόσεις ἀνα-
 λόγως μὲ τῆς κόπης των, ἀλλὰ διὸν ἐπέ-
 τυχον τὸν σκοπό τους, ἵκειδὴ λέγῃσι διὰ
 τὸν Τραπεζούντιον, ὅτι μόνον ἑκατὸν ρηλω-
 ρία ἔλαβε διὰ τὰς τόσας τε μεταφρά-
 σεις ὅπως ἔκαμε. τὰ ὅποια, ἀγανακτή-
 σας ἢ αὐτὸς τὰ ἔβριψεν ἀπὸ τὸ γεφύρι
 εἰς τὸν Θύμβριον ποταμὸν, λέγωντας ταῦ-
 τα τὰ λόγια λατινισί, periere labores, pe-
 reat ei eorum ingrata merces. ἰχάθηκων
 δηλαδή οἱ κόποι μου, ἄς χαθῇ ἢ ἡ τῆ-
 των ἀχάριτος πληρωμὴ. Ὁμοίως δὲ ἢ ὁ
 Γαζής μὴν ἀπολαμβάνωντας τὴν πρέπε-
 σαν ἀντιπληρωμὴν διὰ τοὺς κόπης τε, ἢ
 μάλιστα διὰ τὸν Θεόφραστον ὅπου ἐκ τῆ
 ἰλ-

Ο Φερνήλιος ἀνὴρ εἰς τὴν Γατρικὴν
 ἐμπειρότατος, καὶ ἀρχιατρός εἰς τὴν Αὐ-
 λὴν τῆ Παρισίῳ, καὶ Λυδοῦ· ὁ Δέρητος,
 ὅστις καὶ ὑπομνήματα εἰς τὰ συγγράμ-
 ματα τῆ Γπποκράτους ἔκαμε, καὶ ὁ Βαλλώ-
 νιος ὁ τότε μαθητὴς, ὁ ὁποῖος πρῶτος
 τῶν

ἰλλητικοῦ εἰς τὸ λατινικὸν μετέφρασεν Ἰ-
 δίωμα, μὴν ὑποφέρωντας διὰ καὶ τὴν ἀ-
 χαρισίαν, καὶ βαρβαρότητα Σίξτη τοῦ Δ'.
 Ποτίφιμος, εἶπε ταῦτα τὰ λόγια ὅταν
 ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ρώμην. *effugere hinc lu-
 bet, postquam optime Segetes olfactu per
 pinguibus afinis Sordescunt. Οἱ ἴδιοι Γερ-
 μανοὶ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἀποσιωπήσωσι
 τὴν ὠφέλειαν ὅπου εἰς αὐτοὺς τοὺς Δυ-
 τικῶς ἐπροξένησαν οὗτοι οἱ περιφανέστα-
 τοὶ ἄνδρες, διδάσκαλον ἑστῆν φιλοσο-
 φῶν, καὶ πᾶσαν ἄλλην ἐπιστήμην, ἀλλὰ γε-
 ραίροντες, καὶ ἐγκωμιάζοντες αὐτοὺς, κα-
 ταβιάζονται νὰ ἠμολογήσωσι τὴν ἀλή-
 θειαν· λέγουσι δὲ αὐτολεξεί οὕτως. Un-
 ter den Philosophen, welche von Grie-
 chenland nach Italien übergiengen, war
 Theodor Gaza, ein großer Arzneygelehr-
 ter, zu seiner Zeit tiefdenkender Philo-
 soph*

τῶν Εὐρωπαϊῶν ἐπιχειρίδι νὰ συγ-
 γράψῃ ἱστορίαν τῶν ἀρρώσιων, μιμύμε-
 νο, κατὰ πάντα ἐκείνας, ὅπῃ συνέγρα-
 ψάν ποτε οἱ τῆς Ἑλλάδος Ἰατροὶ, ἀ-
 ποβαλόντες ἢ ἀποδιώξαντες ἀπὸ τῆς
 Σχολείας τῆς Εὐρώπης τὴν τῶν Ἀρά-
 βων

soph, und überhaupt ein Kenner der
 schönen Wissenschaften. Bessarion der
 Cardinal liebte ihn sehr und fand die la-
 teinische Uebersetzung Theodors von der
 Aristotelischen Geschichte der Thiere, und
 der Theophrastischen Probleme so schön
 und so anpassend in der Uebersetzung
 als es Aristoteles in dem griechischen O-
 riginal geschrieben hat. Und Georg Tre-
 bizont, dieser lehrte endlich nach vielen
 Heumreisen zu Rom die Rhetorik und
 Philosophie des Aristoteles, aber mit so
 viel Eigensinn, daß er gegen denjenigen
 der ihm nur in etwas widersprach, todes-
 feind war. Ἀπὸ τοὺς ἐλλογιμῆς δηλα-
 δῆ, ἢ τοὺς ἐπὶ Φιλοσοφίᾳ σιμνουομένης
 ἄνδρας, εἴτινες ἀπὸ τῆν Γραικίαν εἰς τὴν
 Ἰταλίαν ἀπέβασαν, ἦτον Θεόδωρος ὁ Γα-
 ζῆς

βων βαρβαρότητα, τὰ τῷ Ἰπποκράτους
δόγματα εὐθύς ἀνεδέξαντο.

Περίπευ τὸν αἰῶνα ὅμως τῷτον, Θεό-
φραστος ὁ Παρακέλσος ἤκμασεν, ὅστις
ὄλος περὶ τὴν Χυμίαν ἐπιμεληθεὶς πολ-
λὰς ἐπιδόσεις ἔκαμεν εἰς αὐτήν. Αὐτὸς
πάν-

ζῆς, μέγας Γατρός, ἢ κατ' ἐκείνον τὸν
καιρὸν πολλὰ βαθυγνώμων φιλόσοφος,
μάλιστα δὲ εἰς ἄκρον εἰδήμων τῶν Ἐγ-
κυκλίων ἐπιστημῶν. Βησσαρίων ὁ Καρδινα-
λις ἡγάγα αὐτὸν ὑπερβολικὰ ὁ ὅποτος εὐρη-
κε τὴν μετὰφρασιν, ὅπερ ἔκαμεν ὁ Θεόδω-
ρος ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς εἰς τὸ Λατινικόν,
τὴν ἰστορίαν δηλονότι τοῦ Ἀριστοτέλους πε-
ρὶ ζῴων, ἢ τὰ τῷ Θεοφράστῃ προβλήματα,
τέσσοι ὥραται, προσφυῆ ἢ ἀρμοδίαν, κα-
θὼς ὁ Ἀριστοτέλης τὸ πρωτότυπον συνε-
γράψατο. Καὶ Γεώργιος ὁ Τραπεζούν-
τιος. Οὗτος μετὰ πολλὰς περιηγήσεις
ἰδὼν εἰς Ρώμην τὴν Ρητορικὴν, ἢ τὴν
Ἀριστοτελικὴν Φιλοσοφίαν ἐδίδασκεν, ἀλ-
λὰ μὲ τὴν σαθερὰν γνώμην, ὥστε ἐκεῖ-
νος ὅπερ ἤθελεν εἰς τίποτες τὸν ἐναν-
τιωθῆ, ἦτον ἰχθὺς τε θανάσιμος.

Ἔτ.

πάντα λίθον ἐκίνησε διὰ τὴν ὑποτάξιν
 ὅλον τὸ σύστημα τῆς Γατρικῆς εἰς τὴν
 Χυμίαν, σπεύδοντας τὴν ἀποδείξιν αὐ-
 τὴν ὡς Γησίαν μητέρα τῆς Γατρικῆς. Ὅθεν
 ἐἰσχυρῶς ἀντεφέρετο καὶ ἐναντιώνετο εἰς
 τὰ δόγματα τῆς Ἰπποκράτους, καὶ Γαληνῶ, καὶ
 εἰς τὰς τέτων ὑπαδὲς, βυλόμενοι τὴν ἀποβ-
 ρίψιν τὴν ἐκείνων διδασκαλίαν, πλὴν
 εἰκῆ καὶ μάτην ἐκοπίασεν. Ὅτι ὅχι μό-
 νον δὲν ἴσχυσεν ἡ δόξα αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ
 καταγέλαστος εἰς τὰς πολλὰς ἐφάνη.
 Ἦν γὰρ ἄνθρωπος ἀσύστατος, καὶ ἄτοπος,
 ἀλλὰ μὲν ὅλον τὸ εἶδος εἰς τὴν Πράξιν τε
 περὶ εὐτυχίας ἐχρημάτισεν. Ἐμετα-
 χειρίζετο εἰς τὰς θεραπείας τῆς Γατρικῆς
 κατασκευασμένα μὲν τὸ ὄπιον, καὶ ὑδράρ-
 γυρον, τῶν ὁμοίων αἰ δυνάμεις ἄχρι
 ἐκεί

Fr. N. Steinacher in τῷ Grundriß der
 Philosophischen Geschichte ἐπιγραφομένη
 τῷ Βιβλίῳ Σελ. 268.

ἐκείνῳ τῷ καιρῷ δὲν ἦτον ἐν τῇ Γερμανίᾳ γνωσταί. Γάτρουεν ἐντεῦθεν πάθῃ χρονικὰ δυσκολοφεράπευτὰ, ὡσάν τὴν Λέπραν, τὴν Ἀφροδισιακὴν νόσον, τὴν Ψῶραν, τὰ Ἐλκῆ, τὸν Ἰδρώπικα, καὶ ἄλλα· ἀτιμὰ οἱ κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν Γατροὶ δὲν ἤμπορῶσαν νὰ ἰατρεύσωσι. 1) Μεγάλῃ ἐντεῦθεν δόξαν, καὶ ὄχι μετρίαν ὑπόληψιν εἰς τὴν Γαλρικὴν λαβῶν, διδάσκαλος κατεστάθῃ ἐν τῇ πόλει Βασιλέα κατὰ τὸ 1527 ἔτος· ἐδίδασκεν ἐκεῖ δημοσίως ἐπὶ καθέδρας δις τῆς ἡμέρας τὴν Φυσικὴν καὶ τὴν Γατρικὴν εἰς λατινικὴν, καὶ Γερμανικὴν γλῶσσαν. 2)

Οἱ δὲ εἰς τὴν Ἰταλίαν κατ' ἐκείνας τὰς καιροὺς ἀκμάσαντες, οἱ ἐφεξῆς φησὶ λῶνται

1) Βορεχάμιος Μέρ. Α'. ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Χρυμικῆς. Σελ. 21.

2) Ὅσα τῷ κλεινοῦ Κλερκίου τῆς Γατρικῆς τὴν ἱστορίαν. Σελ. 799.

λήναι τῶν ἄλλων περιφανέστεροι· Ἰάκωβος
 δ' Ἄρπος, ὁ ὁποῖος μέγας χειρουργὸς καὶ ἀνα-
 τόμος ἐχρημάτισεν· ἔκαμε καὶ σχόλια
 εἰς τὴν Ἀνατομίαν τῷ Μουδίνῳ τῷ κατὰ
 τὸ 1305 ἀκμάσαντος, συνέγραψεν ἀκό-
 μι καὶ ἰδίας τε συντόμους Ἀνατομικὰς Εἰσα-
 γωγάς, τὰς ὁποίας καὶ εἰς τύπον μὲ
 εἰκόνας ἐξέδωκε. 1) καὶ διδάσκαλος ἐξά-
 θη ἐν τῷ Σχολείῳ τῆς Βονωνίας. —
 Ἀνδρέας ὁ Βεσάλιος, ἀνὴρ καὶ ἕτος μέ-
 γας κατὰ τὴν Ἀνατομίαν, καὶ τ' ἄλλα
 τῆς Ἰατρικῆς μέρη ἐχρημάτισεν, ὡς
 ἐμφαίνουσι καὶ τὰ παρ' αὐτῷ συγγράμ-
 ματα. Ἐξάθη καὶ διδάσκαλος τῆς Ἀνα-
 τομίας, καὶ τῆς Χειρουργίας εἰς τὴν Ἀκα-
 δημίαν

-
- 2) Πρῶτος αὐτὸς ἐξάθη ὅπου κατεσκευά-
 σεν ἀνατομικὰς εἰκόνας, καὶ πρῶτος πάλιν
 φαίνεται νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸ ὑδρέε-
 γυρον εἰς τὴν Ἀφροδισιακὴν νόσον, καὶ
 μετὰ τῆτον Θεόφ· ὁ Παρακίλλος. Χάλλε
 εἰς τὰ προλεγόμενα τῆς Φυσιολογίας τε.

δημίαν τῆ Παταβίαι, τῆ ὁποίῃ ἡ φήμη φοιτῶσα εἰς ὄλην σχεδὸν τὴν Εὐρώπην, ἐτραβῆσεν ὅλης τῆς σπουδαίας νέας πρὸς τὴν τέτη ἀκρόασιν. Ἐγένετο ἔπειτα καὶ ἀρχιατρός τῆ Αὐτοκράτορος Φιλίππου τῆ Δευτέρας. — Καὶ Γαβριὴλ ὁ Φαλλόπιος, καὶ ἕτος ἔκ ἀμυδρὸν ἄστρον τῆς Ἰατρικῆς ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἀπέστειλε τῆ ὁποίῃ τὰ ἀνατομικὰ συγγράμματα εἰς διαφόρους τόπους, καὶ ἐν διαφόροις χρόνοις ἐξεδόθησαν. Τέτη μαθητὴς, καὶ διάδοχος εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆ Παταβίαι ἐγένετο Γερώνυμος ὁ Φαβρίκιος, καὶ αὐτὸς ἰκανὰ ἀνατομικὰ συγγράμματα συνεγράψατο, τὰ ὁποῖα ὅλα ὁμῶ εἰς τύπον ἐξεδύθησαν εἰς τὸ Παλάσιον κατὰ τὸ 1625 ἔτος. — Καὶ Βαρδολομαῖος ὁ Εὐστάχιος, ὁ ὁποῖος ἐν τῇ κατὰ τὴν Ρώμην Ἀκαδημίᾳ διδάσκαλος τῆς Ἀνατομίας εὐφώνως ἐχρημάτισε· μία ὁμῶς Διατριβὴ περὶ τῆς

ἤτω

κοσμημένος ἕμὲ καὶ ἄλλο εἶδος ἐπισήμης,
 ἐχρημάτισε καὶ ἀρχιατρός παρὰ τῷ τῆς
 μεγάλης Βρετανίας βασιλεῖ. Αὐτὸς πρῶ-
 τος φημίζεται, ὅτι εὗρηκε τὴν κυκλοφο-
 ρίαν τοῦ αἵματος, δηλαδή τὴν διηνεκῆ
 καὶ παντοτινὴν τοῦ αἵματος ἐκ τῆς καρδί-
 ας διὰ τῶν ἀρτηριῶν εἰς ἅπαντα τὰ τοῦ
 σώματος πέρατα κίνησιν, καὶ τὴν τότε
 ἐπαναστροφήν τε καὶ ἐπάνοδον διὰ τῶν
 φλεβῶν εἰς τὴν καρδίαν, ἐξ ἧς πρῶτον
 ἐξήλθεν ὅπερ τῷ ὄντι λαμπρότατον
 τῆς θείας προνοίας ἐστὶ τεκμήριον. Τῆτο
 δὲ τὸ περὶ κυκλοφορίας συγγραμάτιον
 ἐξέδωκεν εἰς τύπον ἐν ἔτει 1628, ὅθεν
 καὶ ἀθάνατον φήμην ἀπέκτησεν, ἐπειδὴ
 ἡ ἐρεύρησις αὕτη μεγάλην εἰς τὴν Ἰα-
 τρικὴν, καὶ Χειρουργίαν προσέφερε τὴν
 ὠφέλειαν· ἐξέδωκεν ἀκόμι καὶ μίαν Δια-
 τριβὴν περὶ γεννήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν
 αὐτὸς πρῶτος περιγράφει, καὶ ἐξηγεῖ
 περιστατικῶς καὶ μετὰ μεγάλης ἀκριβείας
 τὴν

τὴν γέννησιν τῶν ζώων. Καὶ διὰ αὐτὴν λοιπὸν τὴν τῷ Χαρθαίω περὶ τῆς τῷ αἵματος κυκλοφορίας ἐφεύρησιν, ἅπαντες οἱ Ἴατροὶ οἱ πρὸ αὐτῆ ἀκμάσαντες παλαιότεροι ὀνομάζονται, οἱ μετὰ τῆτον δὲ χρηματίσαντες νεώτεροι προσαγορεύονται.

Κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν ἤκμαζε καὶ ὁ κλεινὸς Σαγκτόριος ὁ ἐκ τῆς Γερμανίας πόλεως. ἐξάδη διδάσκαλος εἰς τὸ Σχολεῖον τῷ Παταβίῳ, καὶ μετέπειτα εἰς Βενετίαν ἐλθὼν, μετήρχετο τὴν Πράξιν τῆς Ἰατρικῆς, ὅθεν καὶ πολλὰς παρατηρήσεις ἔκαμε· συνέγραψεν ἀφορισμοὺς περὶ Στατικῆς Ἰατρικῆς. τὰς ὁποίας ὁ Βοερχάσιος ἐπαινῶντας, δὲν τὰς κρίνει κατωτέρας ἀπ' ἐκείνης τῷ Ἰπποκράτους.

Καὶ μετ' ἐκείνον Θωμάς ὁ Συδευχάμ, Ἴατρός ἄριστος εἰς τὴν Λόνδραν ἐχρημάτισε. συνέγραψεν ἱκανὰ βιβλία, καὶ ἀνορθωτὴς τῆς Ἀντιφλογιστικῆς μεθόδου

δὲ αὐτὸς νὰ εἶναι φημίξεται. Ἐ΄καμε
πολλὰς συνθέσεις εἰς τὰ Ἱατρικὰ, τὰ
ὁποῖα ἄχρι τῆς σήμερον φυλάττωσι τὸ
ὄνομά τε. 1) Σύνδεσμος μετέττον ἐγένε-
το Μάρκελλος ὁ Μαλπίγγιος ἀπὸ
τὴν Βονωνίαν πόλιν μεγάλην τῆς Ἱτα-
λίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐστάθη καὶ διδάσκα-
λος τῆς Ἱατρικῆς ἰκανὸς χρόνος, ἔπει-
τα ἐγένετο καὶ ἀρχιατρός εἰς τὴν Ρώμην
τῷ Πάπα. Ἀνὴρ καὶ ἄλλοις μέγας ἐχρημά-
τισε, καὶ περὶ ἅπασαν τὴν Ἱατρικὴν,
μάλιστα δὲ περὶ τὴν Ἀνατομίαν, καὶ Φυ-
σιολογίαν θαυμασίως εὐδοκίμησεν, ὡς
φαίνεται ἀπὸ τὰ συγγράμματά τε.

Καὶ Λάζαρος ὁ Ριβέριος ἀπὸ τὸ
Μόνε

1) Ἴδε καὶ τὴν Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς
Ἱατρ. τῆ κλεινῆ Βλημεμβαχίς Σελ. 291.
Ἀπὸ τὰ πολλὰ Ἱατρικὰ ἐπὶ φυλάττωσι
τὸ ὄνομα τῷ Συνδεσμῷ, εἶναι καὶ ταῦτα,
Laudanum liquidum, decoctum album, pilu-
lae scitidae &c.

Μόνε Πελέσιον μικράν πόλιν τῆς Ἰτα-
 λίας, διδάσκαλος ἐσάθη εἰς τὸ Σχο-
 λειον τῆς Πατρίδος τε μὲ φήμην μεγά-
 λην· ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ ὄνομά τε μαῶλλον,
 παρὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα τε εἶναι γνωστὸς
 εἰς ὅλους. Αὐτὸς ἀγκαλὰ ἢ περι ἅπα-
 σαν τὴν Ἰατρικὴν ἐπιστήμην ἐνευδοκίμη-
 σεν, ἀλλὰ περισσότερον ἐπιμελήθηκε
 περὶ τὴν Παθολογίαν, ἢ Θεραπείαν,
 καθὼς ἐμφαίνουσι τὰ συγγράμματά τε,
 ἢ μάλισα ἡ Ἰατρικὴ του Πρᾶξις ὅπῃ
 συνέγραψεν ἠνωμένην μὲ τὴν Θεωρίαν. ἣτις
 εἰς τύπον ἐξεδόθηκεν εἰς τὸ Παρίσιον κα-
 τὰ τὸ 1640. ἔτος τὸ Σωτήριον.

Οἱ δὲ μετὰ τούτους ἀκμάσαντες πρὸς
 τοῖς ἄλλοις οἱ ἐφεξῆς φέρονται, Γεωργ.
 Οὐ Βαυλίσιος, ὁ ὁποῖος ἐσάθη ἢ διδά-
 σκαλος εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Ρώμης,
 ἢ Ριχάρδος ὁ Λομβήριος, ἢ Φραντζί-
 σκος ὁ Γλισσόνιος Ἀγγλοὶ, ἢ Κλόπ-
 τῆς ὁ Χαβήριος, ἢ Θεόδωρος ὁ Ρε-
 κρίγ-

πριγγίος, ὁ ὁποῖος καὶ μετὰ μεγάλης φήμης Ἰατρὸς κοινὸς ἐχρημάτισεν ἐν τῷ Ἀμσελοδαμίῳ, καὶ Ἰωάννης ὁ Πέκβιτος Γάλλος, καὶ Βερνα: ὁ Ἀλπίνος, ὁ ὁποῖος καὶ περιφανὴς ἀνατόμος να ἦτον παρὰ πάντων φημίζεται, καὶ διδάσκαλος ἐστάθη ἐν τῇ κατὰ τὸ Λέγδουον τῶν Βαταυῶν Ἀκαδημίᾳ τῇ παρὰ τῆς Οἰκονομικῆς κοινότητος κατὰ τὸ 1572 τεθείση. Αὐτὸς ἐκατασκεύασεν ἐκεῖνας τὰς θαυμασίας ἀνατομικὰς εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι καὶ εἰς τύπον ἔπειτα ἐκδοθεῖσαι παρὰ πάντων ἐθαυμάσθησαν, καὶ ἐγκωμιάσθησαν διὰ τὴν ἀκριβῆ παράστασιν. Καὶ Ἰωάννης ὁ Φρέινδ, μέγας καὶ ἕτος Ἰατρὸς, καὶ διδάσκαλος εἰς τὴν Λόνδρον εὐφύμως ἐχρημάτισε: συνέγραψε πολλὰ, καὶ ἄξια βιβλία, καὶ μάλιστα τὴν ἰσορίαν τῶν περιφανεστάτων Ἰατρῶν, τῶν μετὰ τὸν Γαλιηνὸν ἀκμασάντων.

Κατ'

I

κρίγγιος, ὁ ὁποῖος ἔχρημάτισεν ἐν τῷ
 φήμης Γ'ατρὸς κοινὸς ἐχρημάτισεν ἐν τῷ
 Ἀμπελοδαμίῳ, ἔ Γ'ωάννης ὁ Πέκβητος
 Γάλλος, ἔ Βερνα: ὁ Ἀλπῖνος, ὁ ὁποῖ-
 ος ἔ περιφανὴς ἀνατόμος νὰ ἦτον παρὰ
 πάντων φημίζεται, ἔ διδάσκαλος ἐσά-
 θη ἐν τῇ κατὰ τὸ Λέγδενον τῶν Βα-
 ταυῶν Ἀκαδημίῃ τῇ παρὰ τῆς Ο'λλανδι-
 κῆς κοινότητος κατὰ τὸ 1572 τεθείση. Αὐ-
 τὸς ἐκατασκεύασεν ἐκεῖνας τὰς θαυμα-
 σίας ἀνατομικὰς εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι ἔ
 εἰς τύπον ἔπειτα ἐκδοθεῖσαι παρὰ πάν-
 των ἐθαυμάσθησαν, ἔ ἐγκωμιάσθησαν
 διὰ τὴν ἀκριβῆ παράστασιν. Καὶ Γ'ωάν-
 νης ὁ Φρέινδ, μέγας ἔ ἔτος Γ'ατρὸς,
 ἔ διδάσκαλος εἰς τὴν Λόνδραν εὐφήμως
 ἐχρημάτισε: συνέγραψε πολλὰ, ἔ ἄ-
 ξια βιβλία, ἔ μάλιστα τὴν ἰσορίαν τῶν
 περιφανεσάτων Γ'ατρῶν, τῶν μετὰ τὸν
 Γαλιηνὸν ἀκμασάντων.

Κατ'

I

Κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν ἤκμαζε
 ἔξ Φριδερίκος ὁ Χοφφμάννος, ὁ ὁποῖος
 ἱκανὸς χρόνος εἰς τὴν Ἀθῆν ἐκόσμησε
 τὴν καθέδραν τῆς Ἀκαδημίας, διδάσκων
 ἐπ' αὐτῆς τὴν Ἰατρικὴν. Ἄνθρωπος ἔστος
 μέγας ἐχρημάτισε, διὸ ἔν τῷ πρώτῳ
 καταλόγῳ τῶν περιφανεσάτων Ἰατρῶν
 τε ἔξ φιλοσόφων παρὰ πάντων συγκα-
 ταλέγεται· πολλὰ ἔξ ἀξιόλογα βι-
 βλία συνέγραψεν, ἅτινα τὴν τῷ ἀνδρὸς
 σοφίαν ἐμφαίνουσι, ἔξ τὸν τῆς πολυμα-
 θείας αὐτῷ πλῆτον μαρτυρήσιν. Αὐτὸς
 εἶναι ὁ πρῶτος, ὁ πῦ μετὰ μεγάλης
 ἀκριβείας ἐπαρατήρησε τὰς Ἰαματικὰς
 δυνάμεις τῶν Λυτρῶν ἔξ τῶν Ὑδάτων τῶν
 ἔτω μεταλλικῶν καλυμένων, τὰς ὁποί-
 ας ἔσωσα ἔξ τοῖς ἄλλοις κοινὰς γραφῆ
 φέρων παρέδωκε· πολλὰ ἔξ εἰς τὴν Χυ-
 μίαν ἀπεκάλυψε, ἔξ συνδέσεις Ἰατρι-
 κῶν ὅχι ὀλίγας ἐφεύρηκε· τὰ ὁποῖα
 Ἰατρικὰ ἄχρι τῆς σήμερον τὴν τῷ Εὐρε-
 τῷ

τῷ προσηγορίαν εἰς ἅπαντα τὰ Φαρμακοπωλεῖα διαφυλάττεσι. Καὶ Γεώργιος Ἐρνέσιος ὁ Στάλιος, ὁ χρηματίσας ἔαρχιατρὸς εἰς τὸν Βασιλέα τῆς Πρωσίας, ἔδιδάσκαλος ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ τῆς Ἀΐθης· ἀνὴρ ἔτος μέγας τὴν ἀγχινοῖαν νὰ ἦτον μαρτυροῦσι τὰ παρ' αὐτῷ συγγράμματα. — Καὶ Ἰωάννης Ἐνρίκος ὁ Σέλτζιος, ἰατρὸς ἔαυτὸς περικλεῆς ἐχρημάτισε· πρῶτον μὲν ἐν τῇ ἑαυτῷ πατρίδι Ἀλτορφίᾳ, ἔπειτα δὲ ἐν τῇ Ἀΐθῃ ὑπῆρξε διδάσκαλος· συνέγραψε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔισορίαν τῆς Ἰατρικῆς. Καὶ μετὰ τῆτον Ἀνδρέας ὁ Βυχνῆριος ὁ ἐκ τῆς Ἐρρορδίας ἐνδόξε πόλεως τῆς Γερμανίας, διὰ τὴν Ἀκαδημίαν ὅπῃ ἔχει, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδιδάσκαλος ἐχρημάτισε, ἔμετὰ ταῦτα εἰς τὸ Σχολεῖον τῆς Ἀΐθης, Ἰανὸς Χόονς ἐκάλλυνε τῆς Ἰατρικῆς τὴν καθέδραν.

Κατὰ

Κατὰ δὲ τὴν ἀρχὴν τῷ παρόντος αἰῶνος Ἐρμαννός ὁ Βοερχάσιος ἠνθήσεν. Ὁ ὅποιος περὶ φιλοσοφίαν, καὶ λοιπὰς ἐπισήμας, μάλιστα δὲ περὶ ἅπασαν τὴν Ἰατρικὴν θαυμασίως καὶ ἐνευδοκίμησεν οἱ πάντες θρυλλῶσι, καθὼς καὶ τὰ παρ' αὐτῷ συγγράμματα ἰκανῶς μαρτυροῦσι τὸ ἄκρον τῆς πολυμαθείας τε, καὶ τὸν πλῆτον τῆς Ἰατρικῆς ἐπισήμης. Ὅθεν καὶ εἰς ὅλας τὰς Ἀκαδημίας σχεδὸν τῆς Εὐρώπης τῷ Βοερχάσι τὰ συγγράμματα ἐπὶ καθέδρας καθέ διδάσκαλος τῆς Ἰατρικῆς ἐξηγῶν παραδίδει. Τότε δὲ μαθηταὶ πολλοὶ ἐγένοντο, ἐξ ὧν οἱ θρυλλόμενοι οἱ ἐφεξῆς φέρονται. Γερώνυμος ὁ Γαβίσιος, ὁ ὅποιος καὶ διδάσκαλος μετὰ τῆτον ἐχρημάτισεν ἐν τῇ κατὰ τὸ Λέγδενον τῶν Βαταυῶν Ἀκαδημία, καὶ Ἀντώνιος ὁ Χαένιος, καὶ Γεράρδος ὁ Σβητένιος, ὁ ὅποιος ἐσάθη καὶ ἀρχίατρος ἔπατα ἐν τῇ Ἀμερική Ἀν-
 λῆ

λῆ μετὰ μεγάλης φήμης ἢ ὄχι με-
 τρίας ὑπολήψεως, ἢ Γωάννης ὁ Γορ-
 τήριος, ὅς ἢ ἀρχιατρός ποτὲ τῆς Ρ'ωσ-
 σικῆς Αὐλῆς εὐφήμεως ἐχρημάτισε, ἢ
 Α'λξέτριος ὁ Χάλλερ, ἢ Κάρολος Ο'-
 λιναῖος, ὁ ὁποῖος ἀγκαλιὰ ἢ ἐπιμε-
 λήθη περὶ ὅλον τῆς Γαλικῆς τὸ σύ-
 σημα, ἀλλὰ περὶ τὴν Βοτανικὴν ἐξαι-
 ρέτως ἐνευδοκίμησε, τὴν ὁποῖαν ἢ καλ-
 λιεργήσας τὴν ἠύξησεν εἴσω τις πῶπο-
 τε ἢ ἄλλος.

Μετὰ δὲ τὴν ἀποβίωσιν τῆ κλευνῆ
 Γεράρδου τῆ Σβητενίου, ὁ Ἐκλαμπρότα-
 τος Βαρών Ἀντώνιος ὁ Σταίρχ ἀνέλαμ-
 ψεν, ὁ ὁποῖος ἢ ἀρχιατρός εὐθύς ἢ
 σύμβουλος ἀνεδείχθη τῆ κραταιοτάτῃ Αὐ-
 τοκράτορος τῶν Ρ'ωμαίων, ἢ εἰς ὅλας
 τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἀσριακῆς Ἐπικρα-
 τείας διοικητῆς ἀπασῶν τῶν Γατρικῶν
 μαθήσεων, τὸν ὁποῖον ἢ αἱ λοιπαὶ ἔ-
 வாσαι τῆς Εὐρώπης Ἀκαδημίαι ἐξυμνεύ-

σι-

σι ἢ γενομένοι διὰ τὰς πηλὰς αὐτῶν
 ἀνέξασαι ἢ ἐφρουρέσαι, καὶ τὰς ὁποίας
 καταλήγει τὴν Γατρικὴν ἐπιστήμην,
 καθὼς ἔτι τὰ παρ' αὐτῆ συγγραμματα
 μαρτυροῦσι τὴν ἀλήθειαν 1). Καὶ μετὰ
 τῆτον Γεώργιος ὁ Τζιμμερμάνν, ἔτι ὁ πε-
 ρίπυος Γισσότης, ἔτι Μαξιμιλιανὸς ὁ
 Στόλ, ὁ ὁποῖος μετὰ τὸν θάνατον τῶ
 κλεινῶ Χαείνε ἔτι διδασκάλου τε ἐν Βιέν-
 νη

1) Ἰδὲ ἐνταῦθα ἐκτιθημι ἔτι τὰ ὅσα συνε-
 γράψατο ἕτος ὁ εὐκλείστατος ἀνὴρ, ἔτι
 πατὴρ τῆς Γατρικῆς ὡς ἡ ἐπιγραφὴ
 αὐτῆ.

de Störck, A. Annus medic:

— de cicuta.

— de strammonio

— de colchico

— de flammula Jovis

— de pulsatill. nigr.

ἔτι ταῦτα ὅλα εἰς τὴν λατινικὴν φιλῶσαν
 συνέγραψε. Τὸ δὲ ἐπιγραφόμενον medi-
 zinsch = praktischer Unterricht für die Feld-
 und Land- Wundärzte der österreichischen
 Staaten, γερμανικῶς διὰ τύπων εἰς φῶς ἐξέ-
 δωκιν.

νη τις Λιουβίκος τὴν καθ' ἑαυτὸν τῆς Γα-
τρικῆς Πράξεως μὴ ὄχι μετρίαν φήμην
ἐκ τῆς χρόνης ἐκάλεινε· τῆ ὁποία ἀ-
προατῆς καὶ ἐγὼ γεγονώς διὰ βίβιν καυχί-
σομαι.

Καὶ μετὰ τῆτον ὁ ἐκλαμπρότατος
Γαρὼν Γωσήφ ὁ Κβαρίνος, ὅστις ὄχι
εὐκαταφρόνητα συνεγράψατο βιβλία·
καὶ Ἐνρίκος Γωσήφ ὁ Κολλίν, καὶ ἕτος ἀρ-
κετὰ, καὶ ἀξιόλογα ἐξέδωκε συγγράμ-
ματα· καὶ μετὰ τῆς Κονράδος ὁ Σοχέρρ,
τύποις καὶ ἕτος ἐξέδωκε μίαν σύντομον
Βοτανικὴν προσηρμοσμένην κατὰ τὸ σύ-
στημα τῆ Διναίβ, πολλὰ θαυμασίαν,
πρὸς μόνον τῆς Πραξίν τῆς Γατρικῆς ἀ-
προατῆς· περιγράφων γὰρ ἐν αὐτῇ
κάθε βότανον μὲ ἀκρίβειαν, ἀναφέρει
αὐτὸ εἰς τὴν Κλάσιν, καὶ τάξιν τῆ, καὶ
τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον φυτρῶναι, καὶ
γίνεται· καὶ ἔπειτα καταγράφει τὰς δυ-
νάμεις τῆ, καὶ ἐνεργείας, τὰς ἀρρώστιας εἰς
τὰς

τὰς ὁποίας δίδεται, ἔτι τὰς τέτου δόσεις.
 Ἄμποτες νὰ ἤθελε μεταφρασθῆ τὸ βιβ-
 λιοντῦτο ἔεις τὴν ἡμετέραν Διάλεκτον!

Καὶ ἄλλοι πολλοὶ, ὅσον τῶν νεω-
 τέρων, ὅποσον ἔτι τῶν παλαιότερων
 ἤκμασαν, ἔτι κατεκόσμησαν μὲ τὰ σοφὰ
 αὐτῶν βιβλία τὴν Ἰατρικὴν ἅπασαν,
 ὅς ὁ λόγος ἐνταῦθα βραχυλογίας χεί-
 ριν παρέδραμε.

ΔΙΑΙ-

Εύρετήριο*

- Ἐβδομήντης, ὁ 71, Ἐβδομηριτῶν Βουλὴ 71
- Ἐβερρόης, ὁ 109
- Ἐβηνζωάρ, ὁ 109
- Ἐβικέννας, ὁ 109
- Ἐγάθινος ὁ Λακεδαιμόνιος, 97
- Ἐγαμέμων, ὁ 40, 43
- ἄγγεια, τὰ (ἀνατ.) 87
- Ἐγγλοι, οἱ 128
- Ἐγλαῖα, ἡ (μυθ.) 38
- Ἐγλαίτη, ἡ βλ. Ἐγλαῖα
- ἄγραδα, ἡ 51
- ἄγριαδα, ἡ βλ. ἄγραδα
- ἄγωγός, ὁ (ἀνατ.) θωρακικός 124
- ἄδημονία, ἡ 14, 20
- ἄδην, ὁ (ἀνατ.) δακρυχέων 5
- Ἐέτιος, ὁ 106
- ἄήρ, ὁ 18, 19, 42, 86, 87
- Ἐθηναῖος, ὁ 74
- Ἐθηνόδωρος, ὁ 72
- Ἐιγινήτης Παῦλος, ὁ 106
- Ἐιγύπτιοι, οἱ 23, 31 - 35, Ἐιγυπτίων ἀνατομία 35
- Ἐιγυπτος, ἡ 23, 30, 31, 36, 37, 62, 64
- αἷμα, τό 6, 41, 46, 47, 86, 87, αἵματος κίνησις 3, 125, κυκλοφορία 125, 126, ρῦσις 46
- αἰμορραγία, ἡ 8, 46, 47, μύτης 47
- Αἰρεσιάρχης, ὁ (Ἰπποκράτης) 96
- αἵρεις, ἡ (ιατρ.) 85, 96, ἐμπειρική 85, 96, 97, δογματική ἢ λογική 96, ἐκλεκτική ἢ ἐπισυνθετική 97, μεθοδική 95, 96
- αἴσθησις, ἡ 53
- Ἐαδημία, ἡ 112, 130, 131, 132, 133, Ἐφνίας 124, Λουγδούνου τῶν Βαταυῶν 129, 132, Παταβίου 123, Ρώμης, 123, 128, Ἐαδημίας, καθέδρα 130
- ἄκοή, ἡ 70
- Ἐκράγας, ὁ 67
- ἄκρατής, ὁ 102, 135
- Ἐκρων ὁ Ἐκραγαντίνος (ιατρ.) 97
- Ἐλεξάνδρεια, ἡ 81, 85, 102, 107
- ἄληθεια, ἡ 23
- Ἐλκμαίων ὁ Κροτωνιάτης 67, 69, 70
- Ἐλλη, ἡ 130, 131
- Ἐλμάνσωρ, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἐράβων 108
- ἄλογον, τό 64, 124
- Ἐλπίνος ὁ Βέρνα, 129
- Ἐλτροφία, ἡ 131
- Ἐλωσις, ἡ τῆς Βασιλεύουσας 114, 115

* Εὐρετηριάζεται μόνο τό κείμενο τῆς Ἱστορίας τῆς Ἰατρικῆς τοῦ Κωνσταντίνου Μιχαήλ.

- Ἄμστελόδαμον, τό 129
- Ἄμστερνταμ, τό βλ. Ἄμστελόδαμον
- Ἄμυθῶν, ὁ (μυθ.) 38
 ἀναλογία (ιατρ.) 55-58, 64
 ἀναπνοή, ἡ 12
- ἀνατομία, ἡ 34, 35, 69, 71, 75, 81, 82, 83, 85, 103, 104, 105, 110, 112, 122, 124, 127, Μονδίνου 122, ἀνατομίας βιβλίον 80, διδάσκαλος 122, εἰς ζωντανούς ἀνθρώπους 82
- ἀνατομικοί, οἱ 83, 85
- ἀνατόμοι, οἱ 67, 75, 105, 122, 129
- ἀνεπιστήμων, ὁ 21
- ἄνθρωπος, ὁ 12, 14, 21, 22, 24, 27, 29, 35, 39, 40, 44-46, 49, 51-53, 55, 56, 63, 82, 83, 86, 87, 101, 120, ἀποθαμένους 84, κοινός 26, φαρμακευμένος 6, ἀνθρώπων πτώματα 69
- Ἀντίγονος, ὁ 81
- Ἀντιοχεύς, ὁ (μυθ.) 97
- Ἀντίπατρος, ὁ 96
 ἄορτα, ἡ βλ. ἄορτή
 ἄορτή, ἡ (ἀνατ.) 86
- Ἀούστρια, ἡ βλ. Αὐστρία
 ἀπάτη, ἡ ἱερέων 61
- Ἀπολλόδωρος, ὁ 38
- Ἀπόλλων, ὁ 23, 24, 42
- Ἀπολλώνιος, ὁ 97
- Ἄραβες, οἱ 108 - 113, 118
- Ἄργος, τό 38
- Ἄρεταῖος, ὁ Καππαδόκης 89, 92
- Ἄριστοτέλης ὁ Σταγειρίτης 75, 108, 119, Ἄριστοτέλους δόγματα 108, Μεταφυσική 31
- ἄρρώστια, ἡ 8 - 10, 12 - 17, 19, 20, 25, 26, 27, 30, 54 - 60, 68, 69, 90, 92, 106, 118, 131, ἄρρώστιας κρίσις 8, μεταβολή 8, ὕλη 8
- ἄρρωστος, ὁ 8, 9, 14, 15, 17, 26, 27, 49, 50, 55, 58
- Ἄρταξέρξης, ὁ 68
- ἄρτηρία, ἡ (ἀνατ.) 3, 84, 86, 125, ἄρτηρίας διαστολή, συστολή 3
- ἀρχιατρός, ὁ 117, 123, 125, 127, 131 - 133
- ἄρώματα, τά 32
- ἄσθέστης, ὁ 17
- ἄσθeneia, ἡ 14, 18, 19, 50, 58, ἄσθενείας κρίσεις 13
- ἄσθενής, ὁ 8, 9, 14-16, 49, 56-58, 61, 88, 92, 93
- Ἄσια, ἡ 100
- ἄσκησις, ἡ σωματική 88
- Ἄσκληπιάδης ὁ Βιθυνός, 92 - 96
- Ἄσκληπιάδαι, οἱ 77
- Ἄσκληπιός, ὁ 21, 24, 39 - 42, 76, Ἄσκληπιοῦ Ναός 60
- Ἄσσύριοι, οἱ 23, 26, 27, 29, 30
- ἄστρονομία, ἡ 30, 31, 68
- Ἄτταλικοί, οἱ βασιλεῖς 100
- Ἄτταλος, ὁ 100
- Αὐγουστος, ὁ (αὐτοκράτωρ) 98

- Αύλη, ἡ Αὐστριακὴ 132, Πα-
 ρισιοῦ 117, Περσικὴ 66,
 Ρωσικὴ 133
 Αὐρήλιος, Μάρκος, ὁ 103
 Αὐστρία, ἡ 135, Αὐστριακὴ
 ἐπικράτεια 133
 ἀφιερώσεις σέ Ναοὺς 54
 Ἀφορισμοί, οἱ περὶ Στατικῆς
 ἰατρικῆς 126
 ἀφροδισιακὴ νόσος, ἡ 121
 Ἀχαιοί, οἱ 41
 Βαβυλωνία, ἡ 29, 113
 Βαγδάτη, ἡ 113
 Βαγλίθιος Γεώργιος, ὁ 25, 128
 Βάκχος, ὁ 23
 Βαλλώνιος, ὁ 117
 βάρβαροι, οἱ 113
 Βαρτολῖνος Θωμᾶς, ὁ 124
 βαρύτης, ἡ 70
 Βασιλεία, ἡ (πόλις) 121
 Βασιλειῶν βιβλία, 32
 Βασιλεύουσα, ἡ 114, 115
 Βαταυῶν Λούγδουνον 129, 132
 Βενετία, ἡ 115, 126
 Βεσάλιος Ἀνδρέας, ὁ 122
 Βῆρος Λούκιος, ὁ (αὐτοκρά-
 τωρ) 103
 Βησσαρίων ὁ Καρδινάλιος,
 119
 βήχας, ὁ 8
 βιβλία, τὰ 107, ἀνατομικά 75,
 105, 124, ἑλληνικά 112,
 114, ἰατρικά 75, 99, Ἴππο-
 κράτους 104, τῶν Παλαιῶν
 105
 Βιβλιοθήκη, ἡ Ἀλεξανδρείας
 109, Μαρόκου 109, Περγά-
 μου 100, Πτολεμαίου 86
 Βιέννη, ἡ 134
 βλέφαρον, τό (ἀνατ.) 4, 5,
 βλεφάρων μυᾶριον 5, νεύ-
 ρα 5
 Βλουμεμβάχιος Φερδ. 110,
 113, 127
 βόαι, αἱ 8
 Βοερχάβιος Ἑρμάννος, ὁ 121,
 126, 132
 βολβός, ὁ (ἀνατ.) ὀμματίου 5
 Βονωνία, ἡ 122, 127
 Βοτανικὴ, ἡ 41, 75, 103, 106,
 111, 133, 135
 βότανον, τό 49, 135, βοτάνων
 δηλητήρια 100, δυνάμεις
 καὶ ἐνεργείας 21, 32, 50, 52,
 56, 100, 135, τὰ παρ' ἐλπίδα
 ἀποτελέσματα 49, 52
 Βούλγαρις Εὐγένιος, ὁ 37, 53
 βοῦς, ὁ 37
 Βρεττανία Μεγάλῃ, ἡ 125
 Βυχηήριος Ἀνδρέας, ὁ 131
 βωμός, ὁ 61
 Γαζῆς Θεόδωρος, ὁ 115, 116,
 118
 γάλα, τό 72
 Γαληνός, ὁ 21, 24, 38, 79, 84-
 86, 88, 97, 98, 100, 104-106,
 110, 113, 120, 129, Γαληνοῦ
 περὶ αἰρέσεων 47, δόγματα
 108, 120
 Γαλλία, ἡ 113
 Γάλλος, ὁ 47, 129
 Γαούβιος Ἰερώνυμος, ὁ 132
 γαστρίδιον, τό (στομάχου), 6

- γέννησις, ἡ 126
γένος, τό ἀνθρώπινο 18, 19,
20, 36, 42, 103
Γερμανία, ἡ 121, 131
Γερμανοί, οἱ 117
γίδα, ἡ 17, 39, 50, 72
Γλαυκίας, ὁ 97
Γλισσόνιος Φραντζίσκος, ὁ
128
γλώσσα, ἡ λατινική 98, 121,
134, γερμανική, 121
γνώσις, ἡ 53, φιλοσοφική 54
Γορτήριος Ἰωάννης, ὁ 133
Γόρτιος Λεοντίνος, ὁ 77
Γραικία, ἡ 115, 118
Γραικοί, οἱ 113, 115
γράμματα, τά 112
Γραφή Θεία, ἡ 22, 32
γυναίκα, ἡ 33, 34, 40
- δάκρυα, τά 5
Δαρεῖος, ὁ 64, 66
δεισιδαιμονία, ἡ 60
Δήμητρα, ἡ (θεά) 73
Δημιουργός, ὁ 14
Δημοκίδης ὁ Κροτωνιάτης,
64-67
Δημόκριτος ὁ Ἀθηναίος, 70,
71, 73, 74, 76, 77
διάγνωσις, ἡ 50
διάλεκτος, ἡ ἑλληνική 136,
ἰωνική 80
διάρροια, ἡ 8, 46
διατριβή, ἡ 43, 123, 124, 125
διαφόρησις, ἡ ἄδηλος 59
διάφραγμα, τό (ἀνατ.) 6
διδάσκαλος, ὁ 24, 106, 128,
129, 121, ἀνατομίας 122-
124, ἱατρικῆς 127, 132
Διογένης Λαέρτιος, ὁ 35, 37,
63, 67, 73, 75, 76
Διοκλῆς ὁ Καρύστιος, 81, 96
Διονύσιος, ὁ (ἱατρός) 96
δίψα, ἡ 49
δόγματα, τά τῶν παλαιῶν ἱα-
τρῶν 89
δοκιμή, ἡ 26
δοξάσματα, τά 53
δόσεις οἱ (βοτάνων) 136
Δούρητος Λουδοβίκος, ὁ 117
Δράκων, ὁ (υἱός Ἰπποκράτους)
79
δύναμις, ἡ ἀρρώστιας 13, δια-
λυτική 51, ἱαματική 130,
ἱατρικοῦ 45, καθαρτική 39,
Θεοῦ 18, κινητική 50, ξυ-
νῶν 18, φαρμάκων 120
Δυτικοί, οἱ 114, 116, 117
δῶρα, τά εἰς τόν Ναόν 54
- ἐγκεφάλου κοιλότητες 85
Ἐγκυκλοπαιδεία, ἡ 30, 89
ἔθνος, τό 24, 26, 28-30, 35, 42,
44, 107, ἀρχαῖον 37
εἰκασία, ἡ, 57
εἰκῶν, ἡ ἀνατομική 129
ἐκκενώσεις, οἱ (τοῦ σώματος)
59
ἔλκος, τό 41, 121, χειρῶνιον
41
Ἑλλάς, ἡ 30, 35, 36, 38, 40, 59,
69, 118, Μεγάλη 63
ἐλλέθορος, ὁ 39, 50, 71, 72
Ἑλληνας, οἱ 23, 31, 36-38, 42-

- 44, 66, 69, 78, 79, 94, 96,
107, 110, 114, Ἑλλήνων
συγγράμματα 108
ἐμβασάμωσις, ἡ 32, 33, 34
ἐμετικόν, τό 49, 92
ἐμετος, ὁ 6, 50
Ἐμπεδοκλῆς, ὁ 67, 70, ἀνατο-
μικός 70
ἐμπειρία, ἡ 21, 53, 95, 97, 103
ἐμπλαστρα, τά ἐπισπαστικά 9,
90
ἐμφράξεις, αἱ ἐγκάτων 51,
κοιλίας 17, σπλάχνων 51
ἐντερον, τό 6, νήστειον 81,
ἐντέρων περισταλτική κί-
νησις 84
ἐντόσθια, τά 33, 35
ἐξανθήματα, τά 8
ἐξέτασις, ἡ ἀκριθῆς 26, 28, 50
ἐπίγραμμα, τό 38
Ἐπίδαυρος, ἡ 30, 42, 43, 60, 68
ἐπιληψία, ἡ 47, 48
ἐπιπεφυκῶς, ὁ χιτῶν τοῦ
ὀφθαλμοῦ 5
ἐπιστήμη, ἡ 22, 29, 35-37, 44,
62, 63, 71, 78, 79, 102, 103,
107-109, 112, 114, 117, 119,
125, ἱατρική 77, 78, 80, 103,
128, 132, 134, ἐπιστήμες
ἐγκύκλιες 119
ἐπιστήμονες, οἱ 109, 113, 115
Ἐρασίστρατος ὁ Χίος, 83, 85,
88, 96, Ἐρασιστράτου συγ-
γράμματα 86
Ἐρμῆς ὁ Τρισμέγιστος, 23, 31
Ἐρφορδία, ἡ (πόλις), 131
Εὐγένιος Βούλγαρις, ὁ 6λ.
Βούλγαρις, Εὐγένιος
Εὔδοξος ὁ Κνίδιος, ὁ 37, 68
Εὐρωπαῖοι, οἱ 118
Εὐρώπη, ἡ 115, 116, 118, 123,
132, 133
Εὐστάχιος Βαρθολομαῖος, ὁ
123
ἐφεύρεςις, ἡ 125, 134
ἐφευρέτης, ὁ ἱατρικῆς 24
ζωή, ἡ 9, 45
ζῶον, τό 11, 17, 50, 52, 71, 75,
83, 119 ἀνατέμνοντες ζῶ-
ντανά ζῶα 69, 70, πτώματα
69, περί φύσεως τῶν ζῶων
βιβλία 75
Ζωροάστρης, ὁ 50
ἥλιος, ὁ
ἡμέραι κριτικάι (ἀσθένειας)
10
ἡμικύκλιον, τό 37
Ἡπιόνη, ἡ 43 (σύζυγος Ἄσκλη-
πιοῦ)
Ἡρακλείδης, ὁ (πατήρ Ἴπο-
κράτους) 76
Ἡρακλείδης ὁ Ταραντῖνος 97
Ἡρακλῆς, ὁ 76
Ἡρόδικος ὁ Σηλυβριανός, 77
Ἡρόδοτος, ὁ 27, 33, 65, 76
Ἡρόφιλος ὁ Χαλκηδόνιος 83,
84, 85, 9, 97
ἥρωες, οἱ 40
Θαλῆς, ὁ 36, 37
θάνατος, ὁ 7, 8, 93, 101, 134
θαῦμα, τό 59

- Θεία Πρόνοια, βλ. Πρόνοια
 Θεία
 θέλησις, ή 2, 4
 Θεμίσιων ό Λαοδικεύς 95, 98
 θεοποίησης, ή 42
 θεός, ό 18, 54, 60, 61, 63-65,
 θεού ή πάνσοφος χείρα 9
 Θεόφραστος ό Έρέσιος 75,
 116, Θεοφράστου, περί φυ-
 τών 40
 θεραπεία, ή 3, 5, 15, 20, 39, 43,
 47, 52, 55, 59, 60, 78, 90, 94,
 102, 120, 128, θεϊκή 61, φυ-
 σική 61
 θεραπευτική, ή 106
 θερμασμένος, ό 16, 49
 Θεσμοφοριών έορταί 73, 74
 Θεσσαλός ό Τραλλιανός 95
 Θεσσαλός, ό (υιός του Ίππο-
 κράτους) 79
 Θημίσιων ό Λαοδικεύς, βλ.
 Θεμίσιων
 Θουκυδίδης, ό 76
 θρησκεία, ή 54, 59
 Θύμβρις ποταμός, ό 116
 Ίακώβ, ό 32
 ίασις, ή 14, 20, 26
 ιατρεία, ή 42
 ιατρική*, ή επιστημονική 20,
 22, 24, 53, άρχαία 21, δογ-
 ματική 116, έμπειρική 52,
 θεωρητική 74, τών Παλαι-
 ών 52, στατική 126, φυσική
 20, 22, 32, ιατρικής, διαιτη-
 τικόν μέρος 87, εϋρεσις 25,
 θεραπευτικόν μέρος 87, κα-
 θέδρα 107, 131, 135, τά μυ-
 στήρια 62, φαρμακευτικόν
 μέρος 87, χειρουργικόν μέ-
 ρος 87.
 ιατρικόν, τό 9, 18, 21, 26, 27,
 55, 56, 61, 93, 120, 127, 130,
 άντισαπρωτικόν 18, άρωμα-
 τικόν 111, βίαιον 92, διαλυ-
 τικόν 61, εϋπόριστον 20,
 ήπιον και έλαφρόν 92, με-
 ταλλικόν 40, ιατρικών συν-
 θέσεις 111, 127, 130, δυνά-
 μεις και ένεργείας 26
 ιατροδιδάσκαλος, ό 102
 ιατρός*, ό άρχαιότατος 38,
 δογματικός 97, δόκιμος 15,
 έμπειρικός 46, 52, 53, 54,
 97, 98, εκλεκτικός 97, έπι-
 συνθετικός 97, επιστημονι-
 κός 54, θεωρητικός 99, λο-
 γικός 98, μεθοδικός 97, νε-
 ώτερος 50, 126, παλαιός 46,
 98, 126, πεπαιδευμένος 65,
 περιφανέστατος 90, πρα-
 κτικός 99, πρώτος 67, Αι-
 γύπτιος 65, 66, Κροτωνιά-
 της 65
 ιατροφιλόσοφος, ό 68
 ιδιοσυγκρασία, ή 50

* Οί όροι ιατρική και ιατρός εϋρετηριάζονται μόνο όταν συνοδεύονται από
 άλλη προσδιοριστική λέξη.

- ιδίωμα, τό ἑλληνικόν 117,
 119, λατινικόν 113, 115,
 117, 119
 ἰδρώς, ὁ 46
 ἱερεῖς, οἱ 59, 61, 62, Αἴγυπτί-
 ων 33, 34
 ἱητρός, ὁ 27
 Ἰλιάς, ἡ 41
 Ἰουστινούπολις, ἡ 126
 Ἴπποκράτης, ὁ 9, 21, 50, 67, 68,
 71, 72, 76, 78, 79, 90, 96, 98,
 117, 126, Λατίνος (Κέλσος)
 98, Ἴπποκράτους, βιβλίον
 περί αἰρέσεων 76, ἐπιδημι-
 κά 59, δόγματα 116, 119,
 120
 ἶρις, ἡ (ἀνατ.) 7, ἶριδος μύω-
 δεις Ἴνες 7, συστολή 7
 Ἰσπανία, ἡ 108, 112
 Ἰσπανοί, οἱ 108, 109, 112
 Ἰστόμαχος, ὁ 76
 ἱστορία, ἡ 29, 36, ἀρρώστιας
 55, 118, 60, ἱατρικῆς 89, 93,
 106, 110, 111, 112, 113, 121,
 127, 131, περιφανεστάτων
 ἱατρῶν τῶν μετὰ τόν Γαλη-
 νόν 129, περί φυτῶν 76, πε-
 ρί ζώων 119
 ἱστορικοί, οἱ 22, 24, 99
 Ἰταλία, ἡ 47, 48, 63, 112, 114,
 115, 118, 121, 127, 128
 Ἰταλοί, οἱ 112
 Ἰωσήφ, ὁ (Παλ. Διαθ.) 32
 καθαρτικά, τά 40, 87, 88, 92
 Καίλιος ὁ Αὐρηλιανός, Με-
 θοδικός 105
 Καῖσαρ, ὁ 91, 92, Ἰούλιος 91
 κάκωσις, ἡ 3, 4
 κανθαρίδων ἐξωτερικὴ χρῆσις
 90
 κανόν, ὁ (γεωμ.) 37
 καρδία, ἡ (ἀνατ.) 84, 125, καρ-
 δίας, διαστολή 3, συστολή
 3
 Κάρολος ὁ Μάγνος, 112
 Κάρπος Ἰάκωβος, ὁ 122
 κασσία, ἡ (φαρμακ.) 111
 κατακλυσμός, ὁ 22
 καταπλάσματα, τά 88
 κατατομή, ἡ βλ. ἀνατομία
 καῦσις, ἡ (τῆς ἀρρωστίας) 49
 Κβαρίνος Ἰωσήφ, ὁ 135
 Κέλσος Κορνήλιος, ὁ 11, 20,
 38, 57, 63, 77, 79, 82, 86, 87,
 94, 98
 κενόν, τό 70
 κεφαλή, ἡ 48
 Κικέρων, ὁ 94, δεύτερος
 (Κέλσος) 99
 κινήσεις σωματικές, 1, 2, 4
 ἀπροαίρετοι ἢ αὐτόνομοι
 10, 11, 12, 13, 19, προαιρε-
 τικαί 2, φυσικαί 13
 κινητικόν, τό (φαρμακ.) 50,
 ἥπιον καὶ ἐλαφρόν 111
 Κλέρκιος, ὁ 39, 42, 80, 83, 91,
 93, 121
 κλίνη, ἡ 46
 κλίσις ἔμφυτος 45
 Κνίδος, ἡ 30
 κοιλία, ἡ 33, 35, 39, ἡ κάτω
 50, 59
 Κολλίν Ἐνρῖκος Ἰωσήφ, ὁ 134

- Κόμοδος, ὁ 103
 Κόρδουβα, ἡ 108 (πόλις τῆς Ἰσπανίας)
 Κορδύβη, ἡ βλ. Κόρδουβα, ἡ κόρη, ἡ (ἀνατ.) ὀμματίου, ὀφθαλμοῦ 10
 Κορωνίς, ἡ (μητέρα Ἀσκληπιοῦ) 42
 κρασί, τό 61, 92
 κρᾶσις, ἡ 50
 κρίσεις ἀσθενειῶν, αἱ 13
 κριταί, οἱ 82
 Κρότων, ἡ 30, 63, 65, 67
 Κροτωνιάται, οἱ 66
 Κτησίας, ὁ (ιατρός - φιλόσοφος) 68
 κυνήγιον, τό 64
 κτίσις τοῦ κόσμου, ἡ 22
 κύστεις σπερματικά 82
 κώνειον, τό 89
 Κωνσταντῖνος ὁ Ἀφρικανός 112, 113
 Κῶς, ἡ 30, 54, 68

 λαός, ὁ ἀνεπιστήμων 20, κοινός 26, 59, 60, λαοῦ δεισιδαιμονία 61
 Λάρισσα, ἡ 79
 Λατίνοι, οἱ 98
 λάχανον, τό 88
 λείψανον, τό νεκροῦ 32
 λεξικόν, τό 66, γαλλικόν βλ. Ἐγκυκλοπαιδεία
 λέπρα, ἡ 121
 Λέων, ὁ τύραννος Σικυῶνος 62
 Λινναῖος Κάρολος, ὁ 133,

- Λινναίου σύστημα 135
 Λοβθήριος Ριχάρδος, ὁ 128
 λόγος, ὁ αἰτιώδης 45, 53, 54, 69, ἀποχρῶν 47, τοῦ Ἑλληνος 110, 114
 Λονδῖνον, τό βλ. Λόνδρα
 Λόνδρα, ἡ 126, 129
 Λούδουνον Βαταῶν, τό 129, 132
 λουτρά, τά 88, 130
 Λυβίη, ἡ 30
 Λυκοῦργος, ὁ 36

 μαγγοῦτα, ἡ (βοτ.) 17
 μαγική, ἡ 30
 μάγοι, οἱ Περσῶν 29
 μαθήματα, τά 29, ἐγκύκλια 101, ἐλληνικά 115, φιλοσοφικά 116
 μαθηματική, ἡ 70
 μαθήσεις ἱατρικαί, αἱ 102, 133
 Μακεδονία, ἡ 79
 Μακεδῶνες, οἱ 78
 Μαλπίγγιος Μάρκελλος, ὁ 127
 μάννα, τό (βοτ.) 111
 μάντις, ὁ 38
 Μάρκελλος ὁ Δονάτος, 48
 Μαρόκκο, τό 109
 ματζούνια, τά 111
 μάχαιρα, ἡ ἀνατομική 86
 Μαχάων, ὁ 40, 41, 43
 μέθοδος, ἡ ἀντιφλογιστική 126, θεραπευτική 89, 123
 Μέλαμπος, ὁ 38, 39, 50
 μέλας, ὁ (ὁ ἐλλέβορος) 39
 μέλι, τό 75

- Μενέλαος, ὁ 40, 41, 43
 μεταλλικά, τά (φάρμακα) 130
 μετάφρασις, ἡ 114, 116
 μετεμψύχωσις, ἡ 70
 Μεχεμέτης, βασιλεύς τῶν
 Ἀράβων, 108
 Μηνόδοτος, ὁ 97
 μήτρα, ἡ (ἀνατ.) 91
 Μνασήας, ὁ 96
 Μνησίθεος ὁ Ἀθηναῖος, 96
 Μονδίνος, ὁ 122
 Μόνς Πελοῦσιον (πόλις Ἰτα-
 λίας), 128
 Μοργάνος Ἰωάννης Βαπτ., ὁ
 124
 μυθολογία, ἡ 23, 24
 μυστήριον, τό 59
 μύτη, ἡ 46, 47
 μῶνες κοιλίας 6
- ναός, ὁ 54, 55, 56, 60, Ἐπιδαύ-
 ρου 43
 ναυάγιον, τό 54
 ναυτίασις, ἡ 6
 νεκρός, ὁ 32-35
 νεῦρον, τό 5, 8, 83, ἀρχή τῶν
 νεύρων 85, ὀπτικόν 7, δα-
 κρυχέοντων ἀδένων 5
 νεώτεροι, οἱ 58, 136
 Νίκων, ὁ (πατήρ τοῦ Γαλη-
 τοῦ) 101
 νόσημα, τό 53
 νόσος, ἡ 27, 47, ἀφροδισιακή
 121
 νοῦς, ὁ 14, 25, φιλοσοφικός
 68
 νοῦσος, ἡ 27
- ξερατός, ὁ βλ. ἔμετος
 ξυνά, τά 18
- Ἄδύσεια, ἡ 27
 Ὄθωμανοί, οἱ 107
 οἶνος, ὁ 47
 Ὀλλανδική κοινότης, ἡ 129
 Ὀλυμπιάς, ἡ (μέσον χρονολο-
 γίας) 70, 76
 Ὅμηρος, ὁ 27, 40
 ὀμμάτιον, τό 5
 ὄπιον, τό 120
 Ὄρειθάσιος, ὁ 105
 ὄρεξις, ἡ 15, 16, 19, ὀρέξεις
 αὐτοπροαίρετοι 16, 17, 48,
 52, διαφοροετικαί 13, ἔμφυ-
 τοι 17, χωρίς τόν ἀποχρῶ-
 ντα λόγον 15
 ὄρνια, ἡ 17
 οὔρος, τό 59
 ὀφθαλμός, ὁ 5, 7
- Πάδοθα, ἡ βλ. Πατάβιον,
 πάθημα, τό 3, 13
 παθολογία, ἡ 103, 122
 πάθος, τό (ιατρ.) 3, 9, 12, 13,
 15, 21, 43, 46, 47, 54, 56, 58,
 60, 64, 94, δυσκολοϊάτρευ-
 τον 93, καρκινικόν 66,
 ὕστερικόν 93, φθισικόν 79,
 χρονικόν 121
 παιδεία, ἡ 36
 παιδίον, τό 11
 Παλαιοί, οἱ 21, 54, 58, 136
 παλμός, ὁ (ιατρ.) 84
 Πάντοθα, ἡ βλ. Πατάβιον
 Πάπας, ὁ 127

- Παράκελσος Θεόφραστος, ὁ 119
 παρατήρηση, ἡ 11, 24, 25, 26, 28, 30, 44, 45, 50, 52, 53, 59, 105, ἀνατομικὴ 71, 80, 82, 85, 111, ἰατρικὴ 55, 69, πρακτικὴ 55, φιλοσοφικὴ 22
 παρασχίσται, οἱ 35
 παράφρων, ὁ 46, 71
 παρθενία, ἡ 72
 Παρίσι, τό 117, 128
 παρόρμηση, ἡ φυσικὴ 48
 πάσχω, ὁ 57
 Πατάβιον, τό 123, 124, 126
 πατήρ τῆς Ἰατρικῆς, 76, 134
 Παῦλος Αἰγινήτης, βλ. Αἰγινήτης Παῦλος
 πείρα, ἡ 24, 25, 26, 52, 57
 πειράματα, τὰ 100, φυσικά 70
 Πέκβητος Ἰωάννης, ὁ 129
 Πελοπόννησος, ἡ 38
 πεπαιδευμένοι, οἱ 23
 Πέργαμος, ἡ 100
 Περδικας βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων 78
 Πέρσαι, οἱ 29, 68
 Περσία, ἡ 64
 πετέχειαι, αἱ 8
 Πετίτος, ὁ ἰατρός Γάλλος, 91
 πίναξ, ὁ (στό Ναό), 43, 54, 56, 60, ἀφιερωτικός 55
 πιωτόν, τό 19, 57
 πίστις, ἡ 56, 60, τῶν ἀσθενούντων 59
 Πλατνέρος, ὁ 43
 Πλάτων ὁ Ἀθηναῖος, 37, 74, 75
 πλευρίτης, ὁ 49, 57
 πλευριτωμένος, ὁ 60
 πλευρόν, τό (ἀνατ.) 61
 πληγή, ἡ 20, 41, 48, 49
 Πλίνιος, ὁ 20, 51
 Πλούταρχος, ὁ 70, 100
 πνεῦμα, τό (τοῦ αἵματος) 86
 Ποδαλείριος, ὁ 43, 44
 ποδάρι, τό 89
 ποιητής, ὁ 39
 πόλεμος, ὁ 43
 Πόλις, ἡ Βασιλεύουσα 113
 Πόλυθος, ὁ 81
 Πολυκράτης, ὁ τῆς Σάμου τύραννος 63, 64
 πόνος, ὁ 5, 14, 20, 64
 ποῦς, ὁ (ἀνατ.) 2, 64
 Πραξαγόρας, ὁ 81, 84, 96
 πρᾶξις ἰατρικὴ 105, 126, 128, 135
 πρόβατον, τό 40, 51
 Πρόδικος, ὁ 77
 Προήτης, ὁ βασιλεὺς 39
 Πρόκλος, ὁ (ἰατρός) 96
 Πρόνοια Θεία, ἡ 3, 125
 Προυσία, ἡ 131
 πτώματα, τὰ ἀνθρώπων 80
 Πυθαγόρας, ὁ 36, 37, 38, 62, 63, 67, 69, 70
 πυρετός, ὁ καυσώδης 57, σαπρός 18, συνεχῆς 103, φλογιστικός 57
 Ρασῆς, ὁ 109
 Ρεγκρίγγιος Θεόδωρος, ὁ 128

- ρεοθάρβαρον, τό 111
 ρητορική, ἡ 94, 119
 Ριθιέρος Λάζαρος, ὁ 127
 ρίγος, τό 84
 ρίς, ἡ 46
 Ρόδος, ἡ 30, 68
 Ρωμαῖοι, οἱ 133
 Ρωμάνοι, οἱ 42, 95
 Ρώμη, ἡ 91, 92, 94, 99, 102,
 103, 115, 117, 119, 123, 127,
 128, Ρώμης Ἀκαδημία 128,
 βασιλεῖς 91
- Σαγκτόριος, ὁ 126
 Σάλερνος, ἡ (πόλις τῆς Ἰταλί-
 ας) 112
 Σάμος, ἡ 63, 64
 σαπρότης, ἡ 32
 Σαρακηνοί, οἱ 108
 Σθητένιος Γεράρδος, ὁ 132,
 133
 σέννα, ἡ βλ. σενναμική
 σενναμική, ἡ (φαρμ.) 111
 Σέξτος, ὁ 97, Δ' ὁ Ποντίφιξ
 117
 Σεραπίων, ὁ Ἀλεξανδρεὺς, 96
 Σεχνούφιδι Ἡλιουπολίτης, 37
 σημείον, τό (ιατρ.) συστολῆς
 τῆς κόρης 10, θανατηφό-
 ρον 10
 σημειωτική, ἡ 103
 Σικελία, ἡ 67
 Σικυών, ἡ 62
 σιρόπιον, τό 111
 σκύλος, ὁ 17
 Σουΐδας, ὁ 78
 Σούλτζιος Ἰωάννης Ἐνρίκιος,
 ὁ 34, 42, 68, 80, 131
 Σουσα, τά 66
 σοφία, ἡ 38, 62, 63, 103, 130
 σοφός, ὁ 63
 Σοχχέρ, Κονράδος, ὁ 135
 σπασμός, ὁ 84
 σπλάχνων ἐμφράξεις 51
 σπουδαῖοι, οἱ 113
 σπουδαστήρια, τά 109
 Σταίρκ Ἀντώνιος, ὁ 133, 134
 στάκτη, ἡ 61
 Στάλιος Γεώργιος Ἐρνέστος,
 ὁ 131
 στοιχεῖα, τά (φυσικῆς) 70
 Στόλλ Μαξιμιλιανός, ὁ 134
 στόμαχος, ὁ 6, 92
 Στράβων, ὁ 27, 29, 54
 στράτα, ἡ 26
 συγγράμματα, τά ἀνατομικά
 123, ἑλληνικά 108, 110
 Σύδεγχαμ Θωμᾶς ὁ 50, 126,
 127
 σύμπτωμα, τό (ιατρ.) 4, 54
 συρώπιον, τό βλ. σιρόπιον
 σύστημα, τό ἱατρικῆς 90, 120,
 133
 Σχολεῖον, τό 68, 128, τῆς
 Ἀλλῆς 131, τῆς Βονωνίας
 122, Ἑλληνικά 115, Εὐρώ-
 πης 118, Ἰατρικῆς 63, 81,
 82, 108, τοῦ Παταβίου 124,
 126, φιλοσοφικόν 67
 Σχολή, ἡ ἐν Κνίδῳ 68, Κρο-
 τωνιακῆ 67, Πυθαγόρου 64,
 φιλοσοφικῆ 62
 Σωγχίδι τῷ Αἰγυπτίῳ ἀρχι-
 προφήτῃ 37

- Σωκράτης, ὁ 74, 76
σῶμα, τό (ἀνατ.) 2, 3, 7-12, 14,
18, 19, 32, 33, 35, 69, 80, 84,
110, 124, 125, σώματος κα-
τασκευή 3, 4, 82
- τάγμα ἱερατικόν 62
ταριχευταί, οἱ 34
Τερτυλιανός, ὁ 83
τέχνη, ἡ 22, 29, 35, 37, 44, 46,
62, 63, 109, γεωμετρική 31,
ιατρική 1, 13, 21, 24, 25,
57, 99, 103, ἱερά (ιατρ.) 1,
24, χειρουργική 44
- Τζιμμερμάν Γεώργιος, ὁ 134
Τιθέριος, ὁ (αὐτοκράτωρ) 98
Τισσότης, ὁ 58, 134
Τολέδο, τό βλ. Τωλίτον
Τραπεζούντιος Γεώργιος, ὁ
115, 116, 119
- τραχεῖα ἀρτηρία, ἡ 7
τρίγωνον, τό (γεωμ.) 37, ὀρθο-
γώνιον 38
τρίοδος, ἡ 26
τριψίματα, τά (θεραπ.) 88
τροφή, ἡ 19
Τρωαδίται, ἡ 40, 43
Τρωάς, ἡ 43
Τώλιτον, τό πόλις τῆς Ἰσπανί-
ας, 108
- ὕγεια, ἡ 9, 10, 15, 19, 25, 45,
61
ὕδράργυρος, ὁ 120
ὕδρώπικας, ὁ 121
ὕδρωψ, ὁ βλ. ὕδρώπικας
ὕδωρ, τό 47
- ὑπόθεση, ἡ 69
ὑπομνήματα, τά, ἀρχαῖα 105,
εἰς τά συγγράμματα τοῦ Ἰπ-
ποκράτους 104, 117
ὑποτείνουσα πλευρά, ἡ (γε-
ωμ.) 38
ὕς, ὁ 39
- Φαβρίκιος Ἰερώνυμος, ὁ 123
φαγητά, τά 19, φαγητῶν ἀπο-
χή 88, 92
Φαιναρέτη, ἡ (μητέρα Ἰππο-
κράτους) 76
Φαλλόπιος Γαβριήλ, ὁ 123
φαντασίες, οἱ 53
φαρμακευτική, ἡ 111
φαρμάκι, τό 6
φάρμακον, τό 21, 41, 120
φαρμακοπωλεῖα, τά 131
Φερνήλιος, ὁ 117
Φιλίνος ὁ Κῶδος, 84, 87
Φίλιππος ὁ Δεύτερος, αὐτο-
κράτωρ – ἱατρός του ἦταν ὁ
Βεσάλιος
- φιλοσοφία, ἡ 29, 31, 36, 62,
75, 78, 79, 101, 108, 117-
119, 132, Ἀριστοτελική
119, περιπατητική 112.
φιλόσοφος, ὁ 29, 63, 67, 68
φιλόσοφοι, οἱ ἀκαδημαϊ-
κοί 101, ἐπικούρειοι 101,
Ἑλλήνων 76, παλαιοὶ 115,
116, περιπατητικοί, 101,
στοϊκοί 101
φλεβοτομία, ἡ 44, 87-91
φλέψ, ἡ 12, 91, 125, ἄζυγος
124

- φλόγωσις, ἡ τοῦ σώματος 87
 Φλωρεντία, ἡ 115
 φλωρία, τά 116
 Φρέινδ Ἰωάννης, ὁ 106, 109,
 111, 113, 129
 φρένες, αἱ 26
 Φροντιστήριον, τό 116, "Ἄλλ-
 ης 131
 φυσική, ἡ 121
 φυσιολογία, ἡ 9, 19, 69, 73,
 80, 95, 103, 104, 127, φυσι-
 ολογίας προλεγόμενα τοῦ
 Χάλλερ 83, 90, 109
 φύσις, ἡ 4, 7, 8, 11-15, 45, 47,
 48, 49, 87, φύσεως δυνάμεις
 3, ἔρευνα 70, 72, μυστήρια
 72
 φυτόν, τό κενταύριον 41, με-
 λαμπόδιον 39
- Χαθήρος Κλόπτος, ὁ 128
 Χαένιος Ἀντώνιος, ὁ 132, 134
 Χαλδαῖοι, οἱ 29, 30
 Χάλλερ Ἀλβέρτος, ὁ 80, 83,
 90, 93, 109, 133
 Χαρθαῖος Γουλιέλμος, ὁ 124,
 126
 χεῖρ, ἡ 2
 χειρουργία, ἡ 43, 103, 106,
 111, 122, 125
 χειρουργός, ὁ 41, 105, 122
 Χείρων ὁ Κένταυρος 40, 41
 χειρώνεια, τά ἔλκη, πληγαί,
 41
 χειρώνειον, τό φυτόν 41
 Χονούφιδι τῶν Αἰγυπτίων, ὁ
 37
- χορδή, ἡ 38
 χορτάρι, τό 51
 χόρτον, τό 17, 20
 Χοφφμάνος Φρειδερίκος, ὁ
 130
 χρησμός, ὁ 60, 61
 Χρῦσιππος, ὁ 81, 85
 χυμία, ἡ 111, 119, 120, 130
 χυμική, ἡ 121
- ψυχή, ἡ 2, 3, 4, 10, 111
 ψωμίον, τό 7, 8
 ψώρα, ἡ 121
- ὄτιον, τό 70
- Albinus, Bernhard Siegfried,
 βλ. Ἀλπίνος Βέρνα
- Baglivi, Giorgio, βλ. Βαγλίβι-
 ος Γεώργιος
- Baillou, Guillaunede, βλ.
 Βαλλώνιος
- Bartholinus, Thomas, βλ.
 Βαρτολίνος Θωμάς
- Blumenbach, J.E., βλ. Βλου-
 μεμβάχιος Φερδ.
- Boerhaave, Hermann, βλ. Βο-
 ερχάβιος Ἑρμάνιος
- Bologna, βλ. Βονωνία
- Buchner Jean-Andre Elia, βλ.
 Βυχνερίος Ἀνδρέα
- Carpi, Jacobo, βλ. Κάρπος Ἰά-
 κωβος
- cicutam (φαρμ.), 134
 colchicum (φαρμ.) 134

- decoctum album (φαρμ.) 127
- Encyclopédie, βλ. Ἐγκυκλο-
παιδεία
- Eustacchio, Bartolomeo, βλ.
Εὐστάχιος Βαρθολομαῖος
- Fabrizio d'Acouareudente
Gerolamo, βλ. Φαβρίκιος
Ἰερώνυμος
- Falorio, Gabriello, βλ. Φαλ-
λόπιος Γαβριήλ
- Fernel, Jean, βλ. Φερνήλιος
- flammula jovis (φαρμ.) 134
- Freind, John, βλ. Φρέϊνδ Ἰω-
άννης
- Gaub, Jerome David, βλ. Γα-
ούβιος Ἰερώνυμος
- Glisson, P., βλ. Γλισσόνιος
Φραντζίσκος
- Haen, Anton de, βλ. Χαένιος
Ἀντόνιος
- Halle, βλ. Ἄλλη
- Haller, Albrecht von, βλ.
Χάλλερ Ἀλθέρτος
- Harvey, William, βλ. Χαρβαῖ-
ος, Γουλιέλμος
- Hoffman, Friedrich, βλ. Χοφ-
φμάνιος Φριδερίκος
- laudanum liquidum (φαρμ.)
127
- Leclerc, Daniel, βλ. Κλέρκιος
- Leyden, βλ. Λούγδουνον Βα-
ταυῶν
- Linnaeus, K., βλ. Λινναῖος
Κάρολος
- Lugdunum Batavorum, βλ.
Λούγδουνον Βαταυῶν
- Malpighi, Marcello, βλ. Μαλ-
πίγγιος Μάρκελλος
- Mondino, de Luzzi, βλ. Μον-
δίνος
- Morgagni, Giovanni Battista,
βλ. Μόργανος Ἰωάννης
Βαπτ.
- Paracelsus, βλ. Παράκελσος
- Requet, Jeanh, βλ. Πέκβητος
Ἰωάννης
- Petit, J.L., βλ. Πετίτος
- pilulae faetidae (φαρμ.) 127
- Plater, Felix, βλ. Πλατνέρος
pulsatill nigr. (φαρμ.) 134
- Quintilianus, 13
- Riverius, Lazaro, βλ. Ριβιέρος
Λάζαρος
- Sanctorio, Sanctorio, βλ. Σαν-
γκτόριος
- Schulze, Jo. Hen., βλ. Σούλ-
τζιος Ἰωάννης Ἐνρρίκος
- Stahl, Georges Ernest, βλ.
Στάλιος Γεώργιος Ἐρνέστος
- Steinacher, Fr. R., 120
- Stoerck, Anton, βλ. Σταίρκ
Ἀντόνιος
- Stoll, Maximilian, βλ. Στόλλ
Μαξιμιλιανός

stramonium (φαρμ.) 134
Sydenhan, Th., βλ. Σύδεγχαμ
Θωμάς
Swieten, Gerard van, βλ. Σθη-
τένιος Γεράρδος
Tissot, Samuel, André, βλ.

Τισσότης
Vesalius, Andre, βλ. Βεσάλι-
ος Ἀνδρέας
Zimmerman, G., βλ. Τζίμμερ-
μαν Γεώργιος